

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Шаблистий В. В., Ткаченко А. В.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДІЇ,
ЩО ДЕЗОРГАНІЗУЮТЬ РОБОТУ УСТАНОВ
ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Монографія

*За загальною редакцією
д-ра юрид. наук, доц. В. В. Шаблистого*

Дніпро
Видавець Біла К. О.
2018

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
(протокол № 7 від 22 лютого 2018 р.)*

Рецензенти:

Денисов С. Ф. — д-р юрид. наук, проф., завідувач кафедри кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології Академії Державної пенітенціарної служби;

Леоненко Т. Є. — д-р юрид. наук, доцент, завідувач кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету;

Яковець І. С. — д-р юрид. наук, старший науковий співробітник, начальник управління пробації Північно-Східного міжрегіонального управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції України.

Шаблистий В. В.

Ш 13 Кримінальна відповідальність за дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань [Текст] : монографія / В. В. Шаблистий, А. В. Ткаченко ; за заг. ред. д-ра. юрид. наук, доц. В. В. Шаблистого. — Дніпро : Видавець Біла К. О., 2018. — 152 с.

ISBN 978-617-645-298-0

У монографії вдосконалено теоретичні положення кримінального права в частині відповідальності за дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, напрацьовано науково обґрунтовані рекомендації щодо вдосконалення відповідних законодавчих положень та практики їх застосування.

Видання розраховано на науковців, викладачів, аспірантів (ад'юнктів), студентів (курсантів) ВНЗ, в яких готують правників, співробітників правоохоронних органів, прокуратури та суду, а також буде корисне для тих, хто цікавиться розвитком наук кримінально-правового циклу.

УДК 343.36:343.222.4(02.064)

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	5

РОЗДІЛ 1. СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ПРИРОДА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДІЙ, ЩО ДЕЗОРГАНІЗУЮТЬ РОБОТУ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

1.1 Історико-правовий аналіз та сучасний стан проблеми кримінальної відповідальності за дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань	8
1.2 Поняття та небезпека дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань	28
1.3 Зарубіжний досвід кримінальної відповідальності за дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань	41

РОЗДІЛ 2. ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЙ, ЩО ДЕЗОРГАНІЗУЮТЬ РОБОТУ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

2.1 Об'єктивні ознаки дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань	50
2.1.1 Об'єкт дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань	50
2.1.2 Об'єктивна сторона дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань	60
2.2 Суб'єктивні ознаки дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань	75
2.2.1 Суб'єкт дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань	75
2.2.2 Суб'єктивна сторона дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань	83

РОЗДІЛ 3. СПЕЦІАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДІЇ, ЩО ДЕЗОРГАНІЗУЮТЬ РОБОТУ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

3.1 Кваліфікуючі ознаки дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань	97
3.2 Забезпечення реалізації кримінальної відповідальності за дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань	116

ВИСНОВКИ	128
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	133

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВТК	Виправно-трудоий кодекс
ВТУ	Виправно-трудова установа
ВЦВК	Всеросійський центральний виконавчий комітет
ВУЦВК	Всеукраїнський центральний виконавчий комітет
ДІЗО	Дисциплінарний ізолятор
ДКВС	Державна кримінально-виконавча служба
ДПтС	Державна пенітенціарна служба
КВК	Кримінально-виконавчий кодекс
КК	Кримінальний кодекс
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс
НКВС	Народний комісаріат внутрішніх справ
НКЮ	Народний комісаріат юстиції
ПВС	Пленум Верховного Суду
РНК	Рада народних комісарів
РСФРР	Російська Соціалістична Федеративна Радянська Республіка
СІЗО	Слідчий ізолятор
СНД	Співдружність Незалежних Держав
СРСР	Союз Радянських Соціалістичних Республік
США	Сполучені Штати Америки
УРСР	Українська Радянська Соціалістична Республіка ¹
УСРР	Українська Соціалістична Радянська Республіка ²

---

¹ Назва України з 25 січня 1937 р. і до здобуття нею незалежності 24 серпня 1991 р.

² Назва України з 6 січня 1919 р. до 25 січня 1937 р.

ВСТУП

Конституція України проголосила людину найвищою соціальною цінністю держави. Для забезпечення такого постулату у ст. 92 Основного Закону визначено найбільш важливі сфери суспільного розвитку, що визначаються виключно законами України. Однією з таких сфер є організація та діяльність органів й установ виконання покарань, що відносить будь-які порушення законності у цій сфері до таких, які негативно впливають на розвиток країни, і як наслідок призводять до неможливості належного забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

У зв'язку з цим вчинення збоку засуджених дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань (ст. 392 КК України), свідчить як про посягання на одну з найбільш важливих сфер суспільного розвитку, так і про їх підвищену небезпечність через небажання стати на шлях виправлення. Більш того, злочин, передбачений ст. 392 КК України, є багатооб'єктним, оскільки напади на адміністрацію здебільшого супроводжуються вчиненням злочинів проти життя та здоров'я людини.

За даними Державної судової адміністрації України, протягом 2010—2016 рр. за вчинення злочину, передбаченого ст. 392 КК України, засуджено лише 11 осіб: у 2010 р. — одну особу, у 2011 р. — жодної, у 2012 р. — дві особи, у 2013 р. — жодної, у 2014 р. — одну особу, у 2015 р. — дві особи, а у 2016 р. — п'ять осіб. Очевидно, що кількість засуджених явно дисонує з реальною картиною пенітенціарної злочинності, яка у своїй більшості має латентний характер.

Так, станом на 1 січня 2017 р. у сфері управління ДКВСУ перебувало 148 УВП і СІЗО, розташованих на території, що контролюється українською владою, в яких утримувалось 60 399 осіб, а станом на 1 січня 2016 р. — 69 997 осіб. Тобто за рік чисельність засуджених у місцях позбавлення волі зменшилась на 9598 осіб або на 13,71 %¹. Станом на 1 листопада 2017 р. у 148 УВП і СІЗО утримувалось усього 58,6 тис. осіб: у тому числі у СІЗО — 19,4 тис. осіб, у виправних колоніях — 37,2 тис. осіб, у виправних центрах — 1822 особи та у виховних колоніях — 162 особи². Причому, за офіційною інформацією Міністерства юстиції України, протягом I півріччя 2017 р. в УВП і СІЗО засудженими та особами, взятими під варту, вчинено 196 злочинів проти 158 за аналогічний період 2016 р. або на 24 % більше³.

---

¹ Уголовно-исполнительная система Украины в 2016 году : [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://ukrprison.org.ua/expert/1485844155>.

² Лист Міністерства юстиції України від 29.11.2017 р. № 46543/33008-0-33-17/23.

³ Про стан злочинності серед засуджених та осіб, узятих під варту, в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах за I півріччя 2017 року та заходи щодо його поліпшення // Лист Міністерства юстиції України від 31.07.2017 № 7908/23/31-17. — С. 1.

Станом на 31 жовтня 2017 р., порівняно з аналогічним періодом 2016 р., кількість злочинів зросла на 25 % (310 проти 248). Якщо розглядати структуру злочинності в УВП і СІЗО, то найбільше (при порівнянні у відсотках) зросла кількість: умисних вбивств (ст. 115 КК) — на 500 % (з 1 до 6); крадіжок (ст. 185 КК) — на 400 % (з 1 до 5); умисних тяжких тілесних ушкоджень (ст. 121 КК) — на 300 % (з 2 до 6); дій, що дезорганізують роботу виправних установ (ст. 392 КК) — на 150 % (з 2 до 5); ухилянь від відбування покарання (ст. 390 КК України) — на 87,9 % (з 33 до 62); погроз або насильства щодо працівників УВП (ст. 342 і ст. 345 КК України) — на 38,5 % (з 13 до 18); злочинів у сфері обігу наркотичних засобів (ст. 307 і ст. 309 КК України) — на 20,7 % (з 82 до 99)¹. Тому коефіцієнт злочинності по ДКВСУ в цілому зріс на 28,89 % (з 4,11 до 5,29 у розрахунку на 1 тис. осіб).

Крім того, станом на 31 жовтня 2017 р. зусиллями оперативних підрозділів УВП і СІЗО попереджено вчинення засудженими та особами, взятими під варту, 3152 злочинів, в тому числі не допущено вбивств, захоплення заручників й інших резонансних злочинів. Причому за аналогічний період 2016 р. було попереджено 3235 злочинів.

Питанням кримінально-правового забезпечення діяльності органів установ виконання покарань або правосуддя в цілому присвячені наукові праці: П. П. Андрушка, О. М. Бандурки, В. С. Батиргарєєвої, І. Г. Богатирьова, В. В. Василевича, О. В. Ведмідського, В. В. Голіни, Б. М. Головкина, Т. А. Денисової, С. Ф. Денисова, О. М. Джужи, В. П. Ємельянова, О. Г. Колба, В. Я. Конопельського, І. М. Копотуна, О. М. Костенка, Л. М. Кулик, Т. Є. Леоненко, О. М. Литвинова, К. Б. Марисюка, С. С. Мірошніченка, В. О. Меркулової, В. А. Мисливого, Є. О. Письменського, М. С. Пузирьова, А. В. Савченка, А. А. Стрижевської, В. М. Трубникова, В. І. Тютюгіна, С. І. Халимона, В. В. Шаблистою, І. С. Яковця, Н. М. Ярмиша, О. Н. Ярмиша та ін.

На дисертаційному рівні питання кримінальної відповідальності за порушення режиму відбування покарання у виправних установах і тримання під вартою дослідила О. І. Плужнік (м. Київ, 2003 р.); питання кримінальної відповідальності за злочини, що посягають на діяльність установ кримінально-виконавчої системи — О. В. Бринзанська (м. Київ, 2012 р.). Ю. В. Орел у докторській дисертації охарактеризував кримінально-правову охорону нормальної діяльності органів й установ кримінально-виконавчої служби України (м. Харків, 2017 р.), а також запропонував нову редакцію ст. 392 КК України.

Разом з тим, триваюча реформа всього процесу виконання покарань в Україні, приведення його до європейських і світових стандартів зумовлюють розробку нових підходів до забезпечення безпеки засуджених, до визначення

---

¹ Зведені дані про стан злочинності в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах ДКВС України станом на 31 жовтня 2017 року [Текст] // Додаток 2 до Листа Міністерства юстиції України від 29.11.2017 р. № 46543/33008-0-33-17/23.

взаємовідносин з персоналом установ виконання покарань, що вимагає належної кримінально-правової охорони. Існуюча нині редакція ст. 392 КК України не відповідає таким вимогам через значні труднощі у кваліфікації відповідних діянь. Проблема кримінальної відповідальності за дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, є недостатньо вивченою (зарубіжний досвід, форми реалізації кримінальної відповідальності та ін.), що і зумовило проведення монографічного дослідження.

Сподіваємось, що наші зусилля не будуть марними, а їх результат зацікавить читача. Будемо вдячні за висловлені думки з приводу написаного, особливо критичні. Всі побажання просимо надсилати на e-mail: vo-1_shablisty@ukr.net.

Автори висловлюють слова щирої вдячності рецензентам цієї роботи: доктору юридичних наук, професору *Денисову Сергію Федоровичу*, доктору юридичних наук, доценту *Леоненко Тетяні Євгенівні* та доктору юридичних наук, старшому науковому співробітнику *Яковець Ірині Статніславівні* за доброзичливість й цінні зауваження з приводу видання, а також усім тим, за підтримки яких ця робота «побачила світ».

РОЗДІЛ 1

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА ПРИРОДА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДІЇ, ЩО ДЕЗОРГАНІЗУЮТЬ РОБОТУ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

1.1 Історико-правовий аналіз і сучасний стан проблеми кримінальної відповідальності за дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань

Наука зародилася в глибинах стародавніх часів, а її розвиток відповідав рівню розвитку суспільства та його соціальним потребам на кожному з багатьох історичних етапів. Це стосується як кількості вчених, так і якості їх підготовки, напряму та об'єктів досліджень й отримуваних результатів. Більше того, в усі часи дослідники, беручись за вирішення певних, зокрема і правових проблем, визначали мету своєї діяльності, її ціннісні характеристики, методи вирішення завдань емпіричного та теоретичного змісту. Таким чином, становлення та розвиток науки є процесом її діалектичного переходу від одного рівня, досягнутого на попередньому історичному етапі, до наступного рівня як системи моментів інтелектуального, культурного, правового та інших форм взаємоперетворення на черговому історичному етапі соціального буття суспільства¹.

Повний та всебічний аналіз кримінальної відповідальності за дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, неможливий без вивчення історичних аспектів виникнення та генезису законодавства, що передбачає кримінальну відповідальність за тероризування засуджених у виправних установах або напад на адміністрацію, а також організацію з цією метою організованої групи або активну участь у такій групі, вчинені особами, які відбувають покарання у виді позбавлення чи обмеження волі. Таке вивчення дозволяє краще зрозуміти зумовленість існування кримінальної відповідальності за досліджуваний злочин.

Слушно зауважила Н. Ф. Кузнецова, що «історично-порівняльний метод пізнання кримінального права є одним з найважливіших методологічних законів. Хто не знає минулого країни, погано орієнтується в сьогоденні і сліпий перед майбутнім»².

Історія української державності та законодавства перш за все пов'язана із створенням й існуванням Київської Русі. Ще за часів зародження перших

---

¹ Колос, М. І. Становлення та розвиток науки кримінального права в Україні [Текст] / М. І. Колос // Вісник Асоціації кримінального права України. — 2014. — № 1 (2). — С. 87-88.

² Курс уголовного права [Текст] : в 5 т. / Г. Н. Борзенков, В. С. Комиссаров, Н. Е. Крылова [и др.] ; под ред. Н. Ф. Кузнецовой, И. М. Тяжковой. — М. : Зерцало, 1999. — Т. 1. Общая часть : Учение о преступлении. — С. 17.

паростків державності на території сучасної України існували окремі нормативні акти, що містили морально-традиційні правила та норми, зокрема кримінально-правові норми. До першоджерел кримінального права, що діяли на території Київської Русі, сучасні учені-історики зараховують звичаєве право, (наприклад, договори Русі з Візантією та германськими племенами); князівське законодавство, особливе місце в якому належить церковним статутам; візантійське право, а також основний правовий документ того часу — «Руську Правду»¹.

Розвиток кримінального законодавства в Україні після розпаду Київської Русі тісно пов'язаний із розвитком законодавства інших держав, під владою яких протягом багатьох століть перебувало населення українських земель, зокрема Великого князівства Литовського, Королівства Польського та Московського князівства, а пізніше — Російської імперії. Тому, з точки зору історії джерел кримінального права, що були чинними на території теперішньої України, слід розглянути Литовські Статути (в редакції 1529 р., 1566 р. та 1588 р.), Соборне Уложення 1649 р., Військовий Артикул 1715 р., Уложення про покарання кримінальні та виправні 1846 р., Кримінальне Уложення 1903 р.

На жаль вищезазначені нормативно-правові акти та історичні пам'ятки кримінального права прямо не містили норм, в яких була б передбачена відповідальність за дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань².

Необхідно зазначити, що Уложення про покарання кримінальні та виправні містило Розділ IV «Про злочини і проступки проти порядку управління», у нормах якого опосередковано було закріплено об'єктивні ознаки дій, що дезорганізують роботу установи виконання покарань. До таких дій зокрема можна віднести: ч. 2 ст. 335 передбачала відповідальність за втечу через «смертоубийство или зажигательство» або якщо винний «употребил какое-либо против стражи насилие»³.

Дослідивши положення Кримінального Уложення 1903 р., слід зазначити, що вперше була передбачена відповідальність за ухилення від позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю особою, засудженою до цих видів покарань⁴, а також вже містилася окрема Глава VII «Про протидію правосуддю», до якої були включені склади злочинів (статті 173–177),

---

¹ Музиченко, П. П. Історія держави і права України [Текст] : навч. посіб. / П. П. Музиченко. — К. : Товариство «Знання», КОО, 1999. — С. 62-64.

² Орел, Ю. В. Розвиток вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність за посягання на нормальну діяльність органів і установ Пенітенціарної служби у другій половині XIX століття [Текст] / Ю. В. Орел // Науковий вісник Херсонського національного університету. Серія «Юридичні науки». — 2014. — Т. 3, Випуск 3. — С. 65.

³ Уложение о наказаниях уголовных и исправительных [Текст]. — СПб. : Типография Второго Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1845. — 898 с.

⁴ Орел, Ю. В. Історія розвитку кримінального законодавства з питань відповідальності за посягання на нормальну діяльність органів і установ Пенітенціарної служби України в началі XX століття [Текст] / Ю. В. Орел // Форум права. — 2014. — № 2. — С. 332.

що передбачали відповідальність за посягання на нормальну роботу установ виконання покарань. Але сутність цих норм, у порівнянні з попередніми законодавчими актами, значних змін не зазнала.

Основними документами, що регулювали порядок відбування покарання в царській Росії, були «Статут про засланих» (1858 р.) і «Статут про утримуваних під вартою» (1890 р.). Відповідно до «Статуту про засланих» тюремна дисциплінарна влада поширювалася як на дисциплінарні проступки, так і на загальнокримінальні злочини. До заслано-каторжних і заслано-поселенців застосовувалися наступні види дисциплінарних стягнень: продовження строку покарання; покарання батою до 100 ударів; приковування до тачки.

«Статут про утримуваних під вартою» передбачав різні види стягнень, що застосовувалися за більш грубі провини, зокрема: різки від 30 і до 100 ударів; гоління половини голови; тимчасове заковування в кайдани. За будь-яке покарання більше одного разу ув'язнений залишався у виправно-арештантському відділенні на 6 місяців довше визначеного строку за вироком.

За проступки «більш важливі і повторні» цей же Статут передбачав переведення ув'язненого до індивідуальної слабо освітленої кімнати на строк не більше тижня або в темну кімнату на строк понад три доби. Заходи тюремних стягнень мали бути погоджені з виховними завданнями тюремної діяльності¹.

Як бачимо, у Російській імперії заходи стягнення були орієнтовані, насамперед, на заподіяння фізичних страждань. На теперішній час такі стягнення та покарання заборонені чинним кримінальним, кримінально-виконавчим законодавством України та міжнародно-правовими актами, що визначають основи відбування кримінальних покарань. Однак уже тоді І. Я. Фойницький відзначав, що посилене дисциплінарне переслідування ув'язнених «розморює дух арештанта, ослаблює їхню покірність»².

Наступний етап в історії вітчизняного кримінального законодавства пов'язаний із Жовтневою соціалістичною революцією 1917 р. Так, 24 листопада 1917 р. було видано Декрет РНК № 1 «Про суд», відповідно до якого судам дозволялося керуватися у своїй діяльності «законами скинутих урядів, лише тими, які не скасовані революцією і не суперечать революційній совісті та революційній правосвідомості»³. Фактично ж основи кримінальної політики закладалися в перших декретах радянської влади та рішеннях комуністичної партії.

---

¹ Мелентьев, М. П. Становление и развитие исправительно-трудового законодательства Украинской ССР [Текст] : учебное пособие / М. П. Мелентьев., В. Д. Жарый. — Домодедово : ВИПК МВД СССР, 1989. — С. 92, 96.

² Фойницкий, И. Я. Учение о наказании в связи с тюремоведением [Текст] : монография / И. Я. Фойницкий. — СПб. : Типография Министерства путей сообщения, 1889. — С. 293.

³ Собрание узаконений и распоряжений рабочего и крестьянского правительств [Текст]. — М., 1917. — № 4. — С. 34.

У період існування Української Народної Республіки (1918—1920 рр.) гетьман П. Скоропадський передбачав реформування тюремного апарату. Проте воно завершилося дуже швидко, оскільки 25 листопада 1918 р. був прийнятий закон про єдиний штатний розклад тюремних інституцій. Загалом гетьманське реформування торкалося, в основному, перебудови тюремного апарату за зразком колишньої Російської імперії і ніяк не вплинуло на умови утримання в'язнів¹.

У перші роки радянської влади відносно засуджених, які злісно порушували встановлений режим відбування покарання, також застосовувалася практика продовження строку позбавлення волі. Таке правило містилося в Тимчасовій інструкції «Про позбавлення волі як міри покарання та про порядок його відбування» від 23 липня 1918 р. У ст. 28 Тимчасової інструкції передбачалися заходи репресій до ув'язнених і зазначалося, що репресії застосовуються до осіб, які порушують порядок і дисципліну, а також до тих, хто не бажає працювати без поважних причин.

До осіб, які порушують порядок і дисципліну, застосовувались такі заходи: більш суворий режим (позбавлення побачень, переписки та ін.); ізоляція (одиначне ув'язнення, карцер до 14 днів); у виняткових випадках при частих рецидивах неприпустимої поведінки — переведення до спеціальних тюрем (ізоляторів).

До тих осіб, хто не бажає працювати без поважних причин, застосовувались наступні заходи у разі відмови від робіт: в особовий рахунок вписувалися витрати на утримання у повному розмірі, причому ув'язненого попереджали, що поки сальдо рахунку не буде на його користь, він не зможе вийти з тюрми, хоча б і відбув призначений судом строк; якщо це не допомагало, ув'язненого переводили на зменшений продовольчий пайок, у порівнянні з іншими, як непрацюючого; відправляли до ізолятора (особливої тюрми) як невинного.

Відповідно до примітки, зазначеної у ст. 28 Тимчасової інструкції, продовження строку позбавлення волі понад один місяць проводилося затвердженням Місцевого Народного Суду за поданням Комісії².

Однією з перших спроб видання єдиного акту, який би регламентував порядок відбування покарання, у тому числі і застосування стягнень, був проект, розроблений в Україні — так званий «Статут про осіб, що утримуються під вартою». Остаточний його варіант, створений 15 травня 1919 р., мав назву «Основні положення про осіб, що утримуються під вартою». Це Положення містило розділ про заходи заохочення і стягнення та передбачало такі стягнення: догана в присутності інших ув'язнених; обмеження або позбавлення права

---

¹ Тимошук, О. Тюрмна реформа гетьмана П. Скоропадського (квітень — грудень 1918 р.) [Текст] / О. Тимошук // Право України, 2000. — № 3. — С. 122.

² Сборник нормативних актів по советскому исправительно-трудовому праву (1917—1959 гг.) [Текст]. — М. : Госюриздат, 1959. — С. 24.

побачень, листування, передач; одиночне утримання; переведення на паразитичний пайок; віддання під суд тих, хто злісно ухиляється від суду¹. Таким чином, наведена система не містила суворої диференціації й індивідуалізації заходів стягнення, однак певну ієрархію дисциплінарного впливу вже мала².

НКЮ СРСР спробував кодифікувати правовий матеріал у сфері виконання покарань, прийнявши 15 листопада 1920 р. «Положення про загальні місця ув'язнення СРСР». Так, у параграфі 183 цього Положення серед дисциплінарних заходів передбачалася можливість продовження засудженим строку ув'язнення. У параграфі 184 Положення говорилося, що «продовження строку ув'язнення застосовується за розпорядженням Розподільної Комісії до осіб, які вперто порушують трудову дисципліну»³.

Очевидно, що більшість заходів покарання в цілому були запозичені з актів тюремних правил царської Росії. Однак наявність у переліку такого стягнення, як продовження строку покарання, свідчить не тільки про суворість заходів впливу, але й про низький на той час теоретичний рівень кримінального права як науки. Адже вбачається відсутність розуміння різниці кримінальної та дисциплінарної відповідальності, а також неприпустимість продовження кримінального покарання за допомогою дисциплінарних заходів впливу.

26 березня 1928 р. Всеросійський Центральний Виконавчий Комітет і РНК СРСР, заслухавши доповіді НКЮ та Народного Комісаріату Внутрішніх Справ, видали Постанову «Про каральну політику і стан місць ув'язнення», в якій доручили НКЮ та НКВС внести до РНК проект закону, що вводив у ВТК право відповідних органів ставити питання про необхідність продовження строку або прийняття нових заходів соціального захисту щодо осіб, які не піддавалися виправленню⁴.

У післявоєнні роки в систему ВТУ були запроваджені нововведення у вигляді організації виправно-трудовах таборів і таборів суворого режиму для утримання ув'язнених, які злісно порушували режим відбування покарання й ухилялися від праці⁵. А з прийняттям ВТК УРСР у 1971 р. система

---

¹ Романов, М. В. Дисциплінарна відповідальність засуджених до позбавлення волі [Текст] / М. В. Романов. — Х. : Фоліо, 2004. — С. 30.

² Орел, Ю. В. Кримінальна відповідальність за злісну непокору вимогам адміністрації виправної установи [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук / Орел Ю. В. — Дніпропетровськ, 2008. — С. 18.

³ Из истории исправительно-трудоу учреждений РСФСР (октябрь 1917 — 1920 г.). Сборник документов [Текст] / под ред. А. К. Стальговича. — М. : ВШ МВД РСФСР, 1960. — С. 150.

⁴ Сборник нормативных актов по советскому исправительно-трудоу праву (1917—1959 гг.) [Текст]. — М. : Госюриздат, 1959. — С. 204.

⁵ Мелентьев, М. П. Становление и развитие исправительно-трудоу законодательства Украинской ССР : учебное пособие [Текст] / М. П. Мелентьев, В. Д. Жарый. — Домодедово : ВИПК МВД СССР, 1989. — С. 91.

заходів стягнення була закріплена в тому вигляді, який з незначними змінами проіснував до набрання чинності КВК України у 2003 р.

Як відомо, серед осіб, які раніше відбували покарання у виправних установах та відбувають його сьогодні, є нечисленна, але досить небезпечна група засуджених, які злісно порушують встановлений режим відбування покарання, відмовляються від праці, не виконують вимоги адміністрації виправної установи, протидіють її роботі, негативно впливають на інших засуджених.

Враховуючи, що такі особи спричиняють суттєву шкоду діяльності виправних установ, а нерідко й вчиняють рецидивні злочини після звільнення, практичні працівники та вчені неодноразово ставили питання про вироблення дійових засобів боротьби з такими засудженими¹. Так, низка учених пропонували встановити можливість для суду своєю ухвалою продовжувати строк позбавлення волі особам, які відбувають покарання у виправно-трудових колоніях і не стали на шлях виправлення, шляхом незарахування їм тих днів ув'язнення, протягом яких вони допускали грубе порушення режиму, не працювали без поважних причин або знаходилися у штрафному ізоляторі без виходу на роботу. Даючи юридичне обґрунтування своєї пропозиції, вони вказували на те, що за своєю сутністю в такому разі засуджений не відбував призначеної йому міри покарання, тобто не відбувалося виправлення особи².

Однак інші учені не погоджувалися з такою позицією. Зокрема О. Л. Ременсон розцінював її як штучно вигадану конструкцію, відповідно до якої злочинець, позбавлений волі та ув'язнений крім того до штрафного ізолятора, розглядається як особа, що нібито перебуває на волі³.

Заперечуючи проти критики О. Л. Ременсона, І. С. Ной зазначав, що призначення міри покарання за вироком суду у виді позбавлення волі означає, що засуджений не тільки ізолюється від суспільства; він примусово поміщається до місць ув'язнення, де зобов'язаний чітко виконувати встановлений законом порядок відбування даної міри покарання. Ігноруючи цей порядок, не підкоряючись встановленому відповідними правовими нормами порядку, засуджений по суті не відбуває призначеної йому міри покарання, хоча і перебуває в місцях позбавлення волі. Продовжуючи свою думку, І. С. Ной зазначав, що зведення покарання у виді позбавлення волі лише до самого факту ув'язнення було б

---

¹ Орел Ю. В. Кримінальна відповідальність за злісну непокору вимогам адміністрації виправної установи [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Орел Ю. В. — Дніпропетровськ, 2008. — С. 14.

² Ной, І. С. Минус день [Текст] / І. С. Ной, Л. Г. Крахмальник // Исправительно-трудовые учреждения : сб. науч. тр., 1958. — № 6. — С. 27-31 ; Крахмальник Л. Г. К вопросу о перевоспитании и исправлении заключенных / Л. Г. Крахмальник // Науч. конф. по вопросам советского исправительно-трудового права [Текст] : тезисы докладов и сообщений. — Саратов, 1958. — С. 3.

³ Ременсон, А. Л. Не путать плюс и минус [Текст] / А. Л. Ременсон // Исправительно-трудовые учреждения : сб. науч. тр., 1959. — № 3. — С. 66-67.

правильним, якщо б покарання зводилось лише до кари. Дійсно, у цьому випадку перебування засудженого в ув'язненні, та ще й у штрафному ізоляторі, було б цілком достатнім для визнання його таким, який відбуває покарання у виді позбавлення волі. Але, оскільки примусовий бік покарання при позбавленні волі карою не вичерпується і виражається також у примусовому дотриманні певних режимних вимог, то ухилення засудженого від виконання цих вимог у такому ж ступені має визнаватися ухиленням від відбування покарання, як коли б ув'язнений ухилився від каральної сторони позбавлення волі, вчинив би втечу з місця ув'язнення ¹.

Найвагомішим доводом на користь пропозиції щодо продовження строку ув'язнення злочинцям, які не виправилися, І. С. Ной вважав необхідність охорони громадського порядку та безпеки громадян від небезпечних злочинців, які вийшли з місць позбавлення волі. З іншого боку, незарахування до відбутого строку ув'язнення тих днів, коли засуджений грубо порушував режим утримання, було б потужним стимулом до виправлення небезпечних злочинців. Він вбачав необґрунтованими побоювання деяких науковців, які зазначали, що незарахування до відбутого строку ув'язнення тих днів, коли засуджений грубо порушував режим утримання, може призвести до досить тривалого ув'язнення тих засуджених, які, незважаючи ні на що, будуть продовжувати свій паразитичний спосіб життя. На його думку, вони не враховували великого прагнення до волі, яке властиве всім ув'язненим, у тому числі й «закоренілим» злочинцям. Він упевнений, якщо ж і знайдеться якась частина ув'язнених, які вчинятимуть непокору та продовжуватимуть саботаж, то така завзятість можлива лише спочатку конфлікту, а потім найпотужніший стимул — прагнення до волі — змусить і цих людей підкоритися волі держави ².

О. Л. Ременсон також був прихильником посилення примусової сили репресії по відношенню до особливо злісних злочинців, які проявляли, незважаючи на вжиті до них заходи виховання, завзяту рішучість продовжувати вести злочинний спосіб життя, не бажали підкорятися нормам пролетарської диктатури. У зв'язку з цим він вважав за необхідне повністю схвалити низку нових постанов кримінального законодавства та виправно-трудового права, що передбачали право ув'язнення особливо небезпечних рецидивістів до тюрми на строк до 15 років, створення спеціального режиму для активних учасників кримінальних угруповань та злісних паразитів ³. Крім цього, на

---

¹ Ной, И. С. О пределах кары в лишении свободы. Проблемы развития советского исправительно-трудового законодательства [Текст] / Ной И. С. — Саратов : Изд-во Саратов. юрид. ин-та, 1961. — С. 69-70.

² Там само. С. 70-71.

³ Ременсон, А. Л. Вопросы лишения свободы и общее учение о наказании [Текст] / А. Л. Ременсон // Материалы науч. конф., посвященной проблемам исправительно-трудового права. — Томск : Изд-во Том. ун-та, 1961. — С. 23-24.

його думку, правильним кроком було встановлення зменшеної порції харчування для осіб, які відмовляються від праці, та злісних ледарів з позбавленням їх можливості отримувати його з інших джерел, що (на нашу думку) є негуманним і таким, що порушує права людини.

Однак, на відміну від І. С. Ноя та Л. Г. Крахмальника, О. Л. Ременсон пішов далі у своїх міркуваннях про вироблення дійових засобів боротьби зі злісними порушниками. Він пропонував ввести до кримінальних кодексів радянських республік спеціальну норму, яка б визначила поняття «злочин» як злісне систематичне порушення режиму утримання у випадку, якщо всі заходи, що були застосовані для виправлення злочинця, не дали результату. При цьому таке діяння, на його думку, повинно було б каратися позбавленням волі на строк до п'яти років. Це, як зазначав О. Л. Ременсон, «поставило б боротьбу з «елементами», які не виправилися, на ґрунт суворої законності, а також забезпечило б найбільш дійову та ефективну боротьбу з ними при збереженні визначеності й стабільності обвинувальних вироків суду. Відповідно до його бачення пропоновану норму доводилось би застосовувати вкрай рідко, тому що її введення відразу ж обумовило б сильний загально-попереджувальний та спеціально-попереджувальний ефект»¹.

Проте були й противники запровадження кримінальної відповідальності за дії, що дезорганізують роботу виправних установ. Аргументуючи свою думку, противники пропозицій О. Л. Ременсона стверджували, що встановлення кримінальної відповідальності за систематичне порушення режиму є не чим іншим, як зняття відповідальності за невдале виправлення та штучне продовження строку покарання. З цього приводу А. Є. Наташев зазначав, що система злісних порушень режиму є тільки приводом для продовження строку покарання злочинцям, які не виправилися; а Є. В. Болдырев та Л. Г. Крахмальник висловлювали побоювання, що прийняття запропонованої норми призведе до неодноразового продовження покарання засудженим — злісним порушникам режиму².

---

¹ Ременсон, А. Л. Новые положения об ИТК и тюрьмах и вопросы теории советского исправительно-трудового права [Текст] / А. Л. Ременсон // Правовые вопросы лишения свободы и перевоспитания заключенных : материалы науч. конф., 1–3 марта 1962 г, г. Томск : Изд-во Том. ун-та., 1964. — С. 20-21 ; Його ж. Еще раз о возможности установления уголовной ответственности за систематические злостные нарушения режима отбывания наказания в ИТУ [Текст] / А. Л. Ременсон // Докл. итоговой науч. конф. юрид. факультета Том. ун-та. — Томск : Изд-во Том. ун-та, 1976. — С. 194-197 ; Ременсон, А. Л., Актуальные вопросы борьбы с преступностью на современном этапе [Текст] / А. Л. Ременсон, В. М. Пахаев. — Томск, 1969. — С. 18.

² Наташев, А. Е. Не переоценивать возможностей наказания [Текст] / А. Е. Наташев // К новой жизни. — 1965. — № 1. — С. 58 ; Болдырев, Е. В. Совершенствовать законодательство об ответственности за преступления, специальный субъект которых – заключенный / Е. В. Болдырев, Л. Г. Крахмальник // Ученые зап. ВНИИ СЗ. — Вып. 17. — М., 1969. — С. 92-94.

Заслуговеє на увагу і думка про те, що страх бути притягнутим до кримінальної відповідальності змусить засуджених удавати із себе законослухняних громадян, зовні демонструвати своє виправлення. Однак В. М. Божедаров та О. С. Міхлін у всіх випадках відкрити демонстрацію непокори та злісні порушення режиму вважали за значно небезпечніші. Дотримання ж установлених правил привчає до дисципліни, стає стереотипом поведінки засудженого ¹.

Узагальнюючи думки прихильників щодо запровадження норми, яка б передбачала кримінальну відповідальність за дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, зазначимо: шкода, заподіяна нормальній роботі ВТУ такими особами, є непомірною, а деструктивний вплив на інших засуджених ускладнює процес виправлення та ресоціалізації останніх. Вбачалась в цілому ідея неповноцінності та неефективності дисциплінарних стягнень, передбачених виправно-трудовим законом, для виправлення та перевиховання рецидивістів і найбільш аморальних засуджених. Цю точку зору поділяли більшість практичних працівників ВТУ ².

Крім того, прихильники даної пропозиції вважали, що нова норма в першу чергу матиме запобіжне значення: страх перед покаранням і продовженням строку відбування покарання у місцях позбавлення волі. При цьому наголошувалося, що кримінальна відповідальність буде встановлюватися не за невиконання, а за конкретні дії, які свідомо для винного тягнуть за собою кримінальну відповідальність ³.

Виконання покарання завжди визнавалось важливою стадією процесу. На створення умов для ефективного виконання кримінальних покарань було спрямовано низку законодавчих й організаційних заходів. Серед них велике значення мало встановлення кримінальної відповідальності за дії, що дезорганізують роботу ВТУ.

Введенню в дію ст. 69-1 КК УРСР передувала реформа Кримінального законодавства СРСР, здійснена в 1960 р, а також різке загострення оперативної обстановки у місцях позбавлення волі, що спостерігалось в кінці 50-х — початку 60-х років ⁴. Саме остання обставина змусила законодавця вжити кримінально-правових заходів щодо посилення засобів впливу на осіб, які повторно вчиняють злочини під час відбування покарання в місцях позбавлення волі.

---

¹ Міхлін, А. Эффективна ли статья 188-3 УК РСФСР? [Текст] / А. Міхлін, В. Божедаров // Соц. законность. — 1989. — № 5. — С. 54-55.

² Минаков, Ю. А. Уголовная ответственность за злостное неповиновение требованиям администрации ИТУ и ее роль в укреплении режима лишения свободы [Текст] / Ю. А. Минаков // Проблемы совершенствования законодательства об исполнении уголовного наказания : сб. науч. тр. — М., 1985. — С. 55.

³ Міхлін, А. С. Ответственность за злостное неповиновение требованиям администрации ИТУ [Текст] / А. С. Міхлін // Проблемы укрепления режима в ИТУ : сб. науч. тр. — М.: ВНИИ МВД СССР, 1987. — С. 8.

⁴ Там само. С. 9.

Указ Президії Верховної Ради СРСР від 5 травня 1961 р. «Про посилення боротьби з особливо небезпечними злочинами» передбачив можливість застосування суворих заходів покарання: позбавлення волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років або смертної кари до особливо небезпечних рецидивістів й осіб, засуджених за тяжкі злочини, які тероризують в місцях позбавлення волі засуджених, які стали на шлях виправлення; або вчиняють напади на адміністрацію; або з цією метою організовують та/або активно беруть участь у злочинних угрупованнях. Указом Президії Верховної Ради СРСР від 18 травня 1961 р. Закон «Про кримінальну відповідальність за державні злочини» був доповнений ст. 14 про відповідальність за дії, що дезорганізують роботу виправно-трудоустанов, яка була втілена у вигляді ст. 69¹ КК УРСР.

Практика застосування ст. 69¹ КК УРСР значно сприяла зміцненню правопорядку у ВТУ. Були в основному ліквідовані злочинні угруповання, намітилася тенденція до зниження злочинності в місцях позбавлення волі, особливо у ВТК суворого та особливого режимів¹.

Як бачимо, для забезпечення нормальної діяльності установ виконання покарань необхідне належне правове забезпечення, в тому числі силою кримінального закону. Засуджені, які не бажають стати на шлях виправлення, мають усвідомлювати можливість застосування до них заходів кримінально-правового впливу. Такий історичний досвід однозначно свідчить про доцільність існування ст. 392 КК України.

До КК УРСР ст. 69¹ включена відповідно до ч. 1 Указу Президії Верховної Ради Української РСР «Про внесення змін і доповнень до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів Української РСР», введена у текст КК УРСР від 27 червня 1961 р. такого змісту:

«Дії, що дезорганізують роботу виправно-трудоустанов

Особливо небезпечні рецидивісти, а також особи, засуджені за тяжкі злочини, які тероризують у місцях позбавлення волі ув'язнених, що стали на шлях виправлення, або чинять напади на адміністрацію, а також організовують з цією метою злочинні угруповання або беруть активну участь у таких угрупованнях, —

караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років з засланням на строк до п'яти років чи без такого або смертною карою».

Доповнення кримінального законодавства було викликано необхідністю посилення кримінальної відповідальності за найбільш небезпечні форми злочинних проявів з боку небезпечних злочинців, забезпечення умов для нормальної діяльності ВТУ, уніфікації каральної практики у справах про злочини, що здійснюються в місцях позбавлення волі².

---

¹ Прасолова, И. Г. Уголовная ответственность за дезорганизацию деятельности учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / Прасолова И. Г. — Ростов н/Дону, 2007. — С. 54.

² Там само. С. 59.

Небезпека розглянутого діяння обумовлена ще й тим, що дії, передбачені диспозиціями (ст. 69¹ КК УРСР і ст. 392 КК України), носять характер психічного та фізичного насильства і розглядаються кримінальним законом як самостійні злочини проти особи. Для характеристики небезпеки даного злочину важливим є і той факт, що він вчиняється найчастіше особами, які вже відбувають покарання за вчинений раніше злочин, тобто носить рецидивний характер.

Найбільша небезпека дій, що дезорганізують роботу виправно-трудових установ, представляється під час вчинення їх членами злочинних угруповань. Ув'язненим, відносно до яких спрямовані об'єднані дії небезпечних злочинців, важче протистояти погрозам і насильству з їхнього боку, а адміністрації — складніше викрити та знешкодити подібні групи¹. Діяльність так званих «лідуючих угруповань», що прагнуть встановити свою неформальну владу над іншими засудженими, організовується як зсередини ВТУ, так і ззовні членами «злочинського об'єднання» або їх представниками. Крім досягнутої цільової єдності, всі члени лідуючого угруповання поділяють єдині цінності кримінальної субкультури.

Згідно з окремими поглядами в науці кримінального права, рівень суспільної небезпеки відмежовує злочин від інших правопорушень, але для кваліфікації самого злочину необхідно виявити його склад — сукупність встановлених законом ознак, наявність яких характеризує дане суспільно небезпечне діяння як конкретний злочин².

Злочини, спрямовані на дезорганізацію законної діяльності адміністрації виправних установ, що вчинюються кримінальними угрупованнями засуджених, традиційно розглядались законодавцем як «злочини проти державної влади». Відповідальність за вчинення таких злочинів передбачена у статтях Особливої частини, Главі I КК УРСР, родовим об'єктом яких є суспільні відносини, що забезпечують захист основ конституційного ладу та безпеки УРСР, функціонування державної влади, захист інтересів державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, правосуддя, а також підтримання порядку управління³. Відповідно до критерію змісту видового об'єкта посягання злочини, що дезорганізують роботу виправно-трудової установи, включені законодавцем до групи злочинів «проти порядку управління».

У раніше діючому КК УРСР 1961 р. «дії, що дезорганізують роботу виправно-трудових установ» (ст. 69¹), були віднесені законодавцем до «інших

---

¹ Амелин, Л. П. Борьба с действиями, дезорганизующими работу ИТУ [Текст] / Л. П. Амелин, В. К. Пинчук, А. П. Романов. — М., 1963. — С. 13.

² Куринов, Б. А. Научные основы квалификации преступлений [Текст] / Б. А. Куринов. — М. : Изд-во Моск. ун-та, 1984. — С. 41.

³ Уголовное право: Часть Общая. Часть Особенная [Текст] : учебник / Л. Д. Гаухман, Л. М. Колодкин, С. В. Максимов. — М. : Юриспруденция, 1999. — С. 662.

державних злочинів», що зумовлювало родовий об'єкт їх злочинного посягання в якості суспільних відносин, які забезпечують безпеку держави. Надалі ця позиція законодавця зазнала критики з боку деяких вчених-юристів. На думку А. І. Гурова, неправильне визначення об'єкта злочинного посягання значно гальмує застосування закону на практиці й далі ...навіть чи факт тероризування декількох засуджених може вплинути на безпеку держави. З юридичної точки зору, об'єктом даного злочину є суспільні відносини, що виникають у сфері управління певними вузько зумовленими процесами, — організації роботи з виправлення засуджених¹.

Поряд із здійсненням ряду інших заходів, спрямованих на поліпшення роботи ВТУ, практика застосування ст. 69¹ КК УРСР значною мірою сприяла зміцненню правопорядку у виправно-трудовах установах.

Об'єктивна сторона даного злочину полягала у вчиненні будь-якої з наступних дій: а) тероризування засуджених, які стали на шлях виправлення; б) вчинення нападів на адміністрацію; в) організація угруповань для тероризування засуджених, які стали на шлях виправлення, або напад на адміністрацію, г) активна участь у таких угрупованнях.

Тероризування засуджених, які стали на шлях виправлення, виражалося у вчиненні дій, спрямованих на їх залякування. ПВС СРСР в Постанові від 3 грудня 1962 р. «Про судову практику у справах про кримінальну відповідальність за дії, що дезорганізують роботу виправно-трудовах установ», вказав, що «під тероризуванням засуджених, які стали на шлях виправлення, розумілися випадки насильства або погроз застосування насильства з метою змусити відмовитися від сумлінного ставлення до праці та дотримання правил режиму або ті самі дії, вчинені на ґрунті помсти за виконання громадських обов'язків щодо зміцнення дисципліни та порядку у виправно-трудовах установах. Як «тероризування» розглядалися також дії, спрямовані на глузування і знущання над ув'язненими в цілях їх залякування і перешкоджання перевихованню»².

Під насильством, як засобом тероризування, розуміли вбивство, заповдіння тілесних ушкоджень, різного роду побиття й т. п. Для кваліфікації насильства суттєво важливою була не інтенсивність дій, а їх особлива спрямованість — насильницька протидія сумлінній поведінці засуджених, які виправляються, чи розправа за виправлення³.

---

¹ Гуров, А. И. Профессиональная преступность: прошлое и современность [Текст] / А. И. Гуров. — М. : Юрид. лит., 1990. — С. 261.

² Сборник постановлений Пленума Верховного Суда СССР (1924 — 1970) [Текст]. — М. : Известия, 1970.

³ Курс советского уголовного права [Текст] / под ред. Н. А. Беляева. — Л., 1973. — Т. 3. — С. 243.

Погроза, як засіб тероризування, повинна була мати реальний характер, при цьому не мало значення, чи є вона загрозою негайної розправи або визнається часовим проміжком, коли винний загрожує привести її у виконання в майбутньому, зокрема після звільнення з місць ув'язнення. Також відповідала поняттю «тероризування» погроза, висловлена щодо рідних або близьких ув'язненого, який встав на шлях виправлення (наприклад, за допомогою спільників).

Ст. 69¹ КК УРСР передбачала відповідальність за тероризування лише засуджених, які стали на шлях виправлення: ув'язнені, які сумлінно ставляться до праці; належним чином ведуть себе в місці позбавлення волі, які сприяють адміністрації в підтримці належного порядку та режиму в місці позбавлення волі; які приймають участь в роботі тих чи інших самодіяльних організацій¹, а також ув'язнені, які зробили на цьому шляху лише один реальний крок.

Вчинення нападу на адміністрацію з об'єктивної сторони виражалось у фізичному насильстві або погрозах негайного застосування фізичного насильства. Характер та інтенсивність фізичного насильства могли бути різними: вбивство, заподіяння тілесних ушкоджень, нанесення ударів, обмеження свободи й ін. Для поняття «напад» не мало значення, відкрито, тобто на очах потерпілого або інших осіб, застосовується насильство, або приховано².

До представників адміністрації, як зазначено у Постанові ПВС СРСР від 3 грудня 1962 р., «належать особи начальницького складу виправно-трудових установ, особовий склад конвойної охорони і наглядацький склад, вільнонайманий склад, який здійснює в місцях позбавлення волі політико-виховну роботу та медичне обслуговування, адміністративний, інженерно-технічний персонал, який керує виробничою діяльністю в'язнів»³.

Організація злочинних угруповань з метою тероризування засуджених, які стали на шлях виправлення, або нападу на адміністрацію виправно-трудових установ у місцях позбавлення волі полягає у створенні стійкої групи з двох або більше осіб, які поділяють зазначені цілі. «Стійкість» виражалася в угоді здійснювати певну злочинну діяльність — тероризувати засуджених чи здійснювати напади на адміністрацію. Організаційна діяльність здійснювалась шляхом вербування нових членів до вже сформованої групи, розробки планів злочинної діяльності, розподілу ролей між учасниками, підтримки серед них певної внутрішньогрупової дисципліни та ін. Дії, спрямовані на створення злочинного угруповання, обумовлювали завершений склад злочину незалежно від того, чи була досягнута поставлена мета.

---

¹ Там само. С. 174.

² Кузнецов, А. Отграничение действий, дезорганизирующих работу исправительно-трудовых учреждений, от хулиганства в местах лишения свободы [Текст] / А. Кузнецов, А. Романов // Советская юстиция. — 1963. — № 23. — С. 18.

³ Сборник постановлений Пленума Верховного Суда СССР (1924 — 1970) [Текст]. — М. : Известия, 1970. — С. 400.

Під активною участю в злочинному угрупованні розумілося виконання окремих дій, передбачених ст. 69¹, з виготовлення зброї, активної участі в розробці планів, приховування слідів вчинення нападів і т. д.

Суб'єктами розглянутого складу злочину виступали особи, які засуджені та відбувають покарання за тяжкі злочини, а також особливо небезпечні рецидивісти.

Указом Президії Верховної Ради УРСР від 29 лютого 1984 р. Редакція ст. 69¹ КК УРСР зазнала суттєвих змін, після яких диспозиція норми аналізованого складу злочину була поділена на дві частини.

«Стаття 69.1. Дії, що дезорганізують роботу виправно-трудо-вих установ

Особи, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі і тероризують у місцях позбавлення волі засуджених, що стали на шлях виправлення, або вчиняють напади на адміністрацію, а також організують з цією метою злочинні угруповання або беруть активну участь у таких угрупованнях, — караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

Особливо небезпечні рецидивісти, а також особи, засуджені за тяжкі злочини, які вчинили дії, передбачені частиною першою цієї статті, — караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років або смертною карою».

Особливо небезпечні рецидивісти, як суб'єкти злочину, передбаченого ст. 69-1 КК УРСР, повинні були бути визнані такими у встановленому законом порядку до моменту вчинення дій, що дезорганізують роботу виправно-трудо-вих установ. Виключалося одночасне визнання особи особливо небезпечним рецидивістом і засудження її за вищеназвані дії. Вищі судові органи неодноразово виправляли помилки судів, які ігнорували цю обставину¹.

Кримінальна відповідальність за дії, що дезорганізують роботу виправно-трудо-вих установ з боку осіб, засуджених за тяжкі злочини, наступала з шістнадцяти років.

З подальшим розвитком кримінального законодавства з метою захисту нормальної діяльності виправно-трудо-вих установ зі здійснення карально-виховного впливу законодавець криміналізував випадки злісної непокори вимогам їх адміністрації (Указом Президії Верховної Ради УРСР від 23 вересня 1983 р. введена ст. 188³ «Злісна непокора вимогам адміністрації виправно-трудо-вої установи»). Відповідальність за ст. 188³ КК наступала лише в тому випадку, якщо винний до цього протягом року піддавався стягненням за порушення вимог режиму шляхом переведення до приміщення камерного типу (одиначної камери) або до в'язниці.

---

¹ Там само. С. 9.

Застосування цих норм роз'яснювалося в постановах ПВС СРСР. Так, 3 грудня 1962 р. була прийнята Постанова ПВС СРСР № 16 «Про судову практику у справах про кримінальну відповідальність за дії, що дезорганізують роботу виправно-трудоуних установ», що в подальшому піддалася суттєвим змінам і доповненням. Чергова Постанова від 21 червня 1985 р. № 10 «Про судову практику у справах про кримінальну відповідальність за дії, що дезорганізують роботу виправно-трудоуних установ» розкривала зміст основних понять ст. 69¹ КК УРСР.

Остаточних змін стаття 69¹ КК УРСР зазнала вже за часів незалежної України. Відповідно до Закону України «Про внесення змін і доповнень до Кримінального, Кримінально-процесуального кодексів Української РСР, Кодексу Української РСР про адміністративні правопорушення та Митного кодексу України» від 17 червня 1992 року вона була викладена у такій редакції:

«Дії, що дезорганізують роботу виправно-трудоуних установ

Тероризування у місцях позбавлення волі засуджених, що стали на шлях виправлення, або напад на адміністрацію, а також організація з цією метою злочинного угруповання або активна участь у такому угрупованні, вчинені особами, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

Ті ж дії, вчинені особливо небезпечним рецидивістом або особою, засудженою за тяжкий злочин, —

караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років».

Зазначені зміни, зокрема у диспозиції статті, характеристику складу злочину не змінили, лише акцентували безпосередньо увагу саме на об'єктивні ознаки складу злочину. Однак слід звернути увагу на те, що зміни відбулися у санкції ч. 2 статті 69¹ КК УРСР, а саме було скасовано смертну кару за вчинення даного злочину особливо небезпечним рецидивістом або особою, засудженою за тяжкий злочин, що в майбутньому обумовило відмову держави від застосування такого кримінального покарання, як смертна кара.

Необхідно також проаналізувати Постанову ПВС України від 26 березня 1993 р. «Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушеннями режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі», ухвалену вже за часів незалежної України. Так, Постановою було визначено, що нанесення побоїв, заподіяння тілесних ушкоджень та інші дії, якщо вони вчинені на ґрунті сварок, особистих відносин підсудного з потерпілим, не можуть бути кваліфіковані за ознаками тероризування засуджених ст. 69¹ КК.

Нападом на адміністрацію місця позбавлення волі є вчинення насильницьких дій (зв'язування, відібрання зброї, нанесення побоїв або тілесних ушкоджень, вбивство та ін.), а також погроза застосування насильства відносно представника адміністрації у зв'язку з його законною службовою діяльністю

при наявності реальних підстав побоювання негайного виконання цієї погрози. Разом з тим, непокора або опір представнику адміністрації у зв'язку з його службовою діяльністю, що пов'язані з відмовою виконати його законні вимоги, не повинні розглядатися як напад на цю особу ¹.

Положення чинного КК України, прийнятого 5 квітня 2001 року Верховною Радою України у редакції законопроекту № 1029, максимально подібні до положень КК УРСР від 28 грудня 1960 року. Однак вкрай цікавим видається проект КК України № 1029-1.

Аналізуючи проекти КК України, слід зауважити про ряд відмінностей, до яких можна віднести: визначення у проекті № 1029-1 юридичної особи як суб'єкту злочину; більш обширну систему покарань, зокрема наявність низки покарань, притаманних кримінальному законодавству зарубіжних країн (наприклад, країн континентальної Європи). Насамперед мова йде про кримінальну реституцію та вислання іноземця за межі України, що зазначені у КК Королівства Нідерланди та Кримінальному законодавстві Королівства Норвегія. У той же час, спектр злочинів (кримінально караних діянь) в обох проектах КК України не мав принципової відмінності, хоча безумовно перелік злочинних (кримінально караних) діянь та їх ознак був різним ².

Так, проект закону № 1029-1 взагалі не передбачав кримінальної відповідальності за тероризування засуджених, які стали на шлях виправлення; напад на адміністрацію; організацію з цією метою злочинного угруповання або активну участь у такому угрупованні. Тобто вчинення дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, не визначалось як злочин (кримінально каране діяння). Незважаючи на всі новаторства, якими характеризується даний проект України, він так і не вступив в законну силу.

Кардинальні зміни в суспільстві та державі в 90-ті роки, закріплені з перспективою їх подальшого розвитку в Конституції України, а також нові умови переходу, загострили суперечності суспільних відносин у всіх сферах життя. Помітно змінили вони й погляди на практику виконання покарання у виді позбавлення волі. Так, вступив в законну силу з 1 вересня 2001 КК, яким була введена кримінальна відповідальність за дії, що дезорганізують роботу виправної установи (ст. 392 КК України). Істотні зміни відбулися і в санкції даної норми, а саме ч. 2 ст. 69 ¹ КК УРСР як покарання передбачала

---

¹ Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушеннями режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі : [постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 26 березня 1993 р.] : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-93>.

² Бабаніна, В. Концепції проектів Кримінального кодексу України: історично-правове дослідження [Текст] / В. Бабаніна // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. — 2015. — № 1. — С. 1-7.

позбавлення волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років, тоді як у ст. 392 КК України зазначено про позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років.

Зменшення розміру покарання за дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, насамперед пов'язане з обраним Україною курсом на гуманізацію кримінальних покарань, а також перетворення кримінально-виконавчої системи, переосмислення функції покарання та посилення ролі інших превентивних заходів у системі запобігання злочинності. Зокрема ст. 50 чинного КК України у ч. 2 прямо визначає, що покарання має на меті не тільки кару, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами; а у ч. 3 виключає покарання як спосіб завдання фізичних страждань або приниження людської гідності.

Сучасний стан проблеми кримінальної відповідальності за дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, характеризується наступним.

І. М. Копотун у 2014 р. захистив в м. Одеса докторську дисертацію на тему: «Теоретико-прикладні та правові засади запобігання злочинам, що зумовлюють виникнення надзвичайних ситуацій у виправних колоніях України», у якій він довів, що до злочинів, які зумовлюють виникнення надзвичайних ситуацій у виправних колоніях, слід відносити: умисне вбивство (ст. 115 {348} КК України); захоплення заручників (ст. 147 {349} КК України); масові заворушення (ст. 294 КК України); злісну непокору вимогам адміністрації установи виконання покарань (ст. 391 КК України); дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань (ст. 392 КК України); втечу з місця позбавлення волі (ст. 393 КК України). Також учений запропонував нову редакцію ст. 391 КК України: «Злісна непокора вимогам адміністрації виправної колонії» —

Злісна непокора законним вимогам адміністрації виправної колонії або інша протидія адміністрації у законному здійсненні її функцій особою, яка відбуває покарання у виді позбавлення волі, якщо ця особа за порушення вимог режиму відбування покарання була піддана протягом шести місяців стягненню у виді переведення до приміщення камерного типу (одиначної камери) або переводилась до виправної колонії іншого рівня безпеки,—»¹.

Нам слід повністю погодитися із такими висновками І. М. Копотуна — дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, є не тільки небезпечним злочином, а й таким, що має досить значний криміногенний потенціал; не вжиття заходів кримінально-правового впливу може призводити до виникнення надзвичайних ситуацій у виправних колоніях.

Ю. В. Орел у 2017 році в м. Харків захистив докторську дисертацію на тему: «Кримінально-правова охорона нормальної діяльності органів і установ

---

¹ Копотун, І. М. Теоретико-прикладні та правові засади запобігання злочинам, що зумовлюють виникнення надзвичайних ситуацій у виправних колоніях України [Текст] : автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук / Копотун І. М. — Одеса, 2014. — С. 7, 28.

кримінально-виконавчої служби України». У дисертації автор запропонував викласти ст. 392 КК України в такій редакції:

«Стаття 392. Перешкодження нормальній діяльності органів і установ виконання покарань

1. Погроза вбивством, насильством, знищенням чи пошкодженням майна, розповсюдження відомостей, що ганьблять працівника органу чи установи виконання покарань або його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків, а також відносно засудженого або його близьких родичів з метою перешкодити його виправленню або помсти за сприяння працівнику органу чи установи виконання покарань або працівнику правоохоронного органу, —

карається виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Застосування з тією самою метою чи мотивом до осіб, зазначених у частині першій цієї статті, насильства, що не є небезпечним для життя чи здоров'я, —

карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

3. Застосування з тією самою метою чи мотивом до осіб, зазначених у частині першій цієї статті, насильства, що є небезпечним для життя чи здоров'я, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років.

4. Дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, вчинені організованою групою, а також створення організованої групи з метою застосування насильства щодо засудженого або працівника органу чи установи виконання покарань, —

караються позбавленням волі на строк від семи до чотирнадцяти років»¹.

В цілому, позитивно оцінюючи проведені дослідження, слід вказати на занадто високі межі можливого позбавлення волі, а також необхідність доведення факту спеціальної мети створення організованої групи. На нашу думку, сам факт створення такої групи вже є злочином.

Тут також доцільно навести точку зору Л. М. Кулик стосовно того, що поняття «повторність злочинів» слід визначати як — учинення особою (особами) тотожних злочинів; учинення особою (особами) однорідних та різно-рідних злочинів, якщо це прямо вказано у законі (статті або примітці до статті Особливої частини КК України). Стадії вчинених злочинів, а також

---

¹ Орел, Ю. В. Кримінально-правова охорона нормальної діяльності органів і установ кримінально-виконавчої служби України [Текст] : автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук / Орел Ю. В. — Харків, 2017. — С. 27-28.

вчинення злочинів одноособово чи у співучасті, на визнання їх учинення повторно не впливають.

Крім поняття «повторність тотожних та однорідних злочинів», розрізняють поняття «повторність різнорідних злочинів». Повторність різнорідних злочинів — це повторність злочинів, яка передбачена в кримінальному законі, причому злочини, що до неї входять, різняться між собою змістом безпосереднього або родового об'єкта, характером і змістом діяння. При цьому відмінність між ними очевидна навіть тоді, коли окремі з критеріїв (наприклад, форми вини, характер і зміст діяння) збігаються. Такий вид повторності утворюють, наприклад, викрадення вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів (ст. 262 КК України), крадіжка (ст. 185 КК України)¹. Оскільки досліджуваний нами злочин є проявом рецидиву, то таке твердження варто взяти до уваги.

Більш того, у випадку сприйняття законодавцем такої редакції ст. 392 КК України можуть виникати значні проблеми при її застосуванні — така норма конкуруватиме із цілою низкою статей Особливої частини КК України.

О. І. Плужнік у 2003 році в м. Київ захистила кандидатську дисертацію на тему: «Кримінальна відповідальність за порушення режиму відбування покарання у виправних установах та тримання під вартою». У дисертації вона довела, що основним безпосереднім об'єктом вищезазначених злочинів є режим відбування покарання у виправних установах і режим тримання під вартою, тобто комплекс заходів, передбачених кримінально-виконавчим законодавством, спрямованих на досягнення мети покарання та тримання осіб під вартою. Додатковим безпосереднім об'єктом згаданих злочинів є здоров'я, тілесна недоторканність, воля, безпека потерпілих. Констатовано, що місце та час вчинення зазначених вище злочинів є обов'язковими ознаками їх об'єктивної сторони. На відміну від чинного кримінально-правового захисту, аргументовано необхідність у межах відповідальності за дезорганізацію роботи виправних установ передбачити відповідальність: за напад на персонал виправної установи, а не лише на адміністрацію; за тероризування саме засуджених, які стали на шлях виправлення. Крім того, в контексті диспозиції ст. 392 КК визначено нове тлумачення понять «організація з метою тероризування засуджених або нападу на адміністрацію організованої групи» та «активна участь в організованій групі». Суб'єктами злочинів, що досліджуються, є фізичні осудні особи, які досягли встановленого законом віку, з якого настає кримінальна відповідальність, а також ті, хто на законних підставах відбувають покарання у виправних установах чи утримуються під вартою. Причому така особа на підставі рішення

---

¹ Кулик, Л. М. Сучасне визначення повторності злочинів у кримінальному праві України [Текст] / Л. М. Кулик // Південноукраїнський правничий часопис. — 2015. — № 2. — С. 73.

комісії установи виконання покарань прийнята до цієї установи, що оформляється наказом начальника установи ¹.

Повністю підтримуючи таку позицію, слід відзначити кардинальні зміни у правовому забезпеченні виконання покарань в Україні з 2003 року, що вимагає певного уточнення з позиції сучасних реалій. Власне бачення нами буде наведено у другому розділі монографії.

О. В. Бринзанська у 2012 році в м. Київ захистила кандидатську дисертацію на тему: «Кримінальна відповідальність за злочини, що посягають на діяльність установ кримінально-виконавчої системи», у якій вона довела, що поняття «насильство відносно засуджених та працівників кримінально-виконавчої установи» охоплює поняття «тероризування засуджених» та «напад на адміністрацію установи виконання покарань». Аргументовано доцільність закріплення у ст. 392 КК України вказівки щодо мети застосування насильства відносно засудженого (перешкоджання виправленню засудженого або помсти за сприяння адміністрації установи виконання покарань) та відносно працівника кримінально-виконавчої установи (застосування насильства у зв'язку із виконанням службових обов'язків). Встановлено, що різний ступінь суспільної небезпечності широкого кола насильницьких діянь, що охоплюється складом злочину «дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань», а також необхідність узгодження санкції ст. 392 КК України з іншими статтями КК України (статті 345, 346, 350, 377, 398 КК України), зумовлюють зниження нижньої межі покарання до трьох років позбавлення волі ².

Ми не можемо прийняти запропоноване автором розуміння поняття «тероризування засуджених». Більш того, нами буде далі обґрунтована позиція про його виключення із диспозиції ст. 392 КК України.

Підводячи підсумок, слід погодитися із І. Г. Прасоловою стосовно того, що становлення кримінального законодавства про відповідальність за дезорганізацію діяльності установ виконання покарань відбувалося в 60-ті роки ХХ століття. Криміналізація дій, спрямованих на дезорганізацію роботи установ виконання покарань, була викликана необхідністю посилення кримінальної відповідальності за найбільш небезпечні форми злочинних проявів з боку злочинців, забезпечення умов для нормальної діяльності виправно-трудових установ, уніфікації каральної практики у справах про злочини, що вчиняються в місцях позбавлення волі ³.

---

¹ Плужнік, О. І. Кримінальна відповідальність за порушення режиму відбування покарання у виправних установах та тримання під вартою [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / Плужнік О. І. — К., 2003. — С. 8-9.

² Бринзанська, О. В. Кримінальна відповідальність за злочини, що посягають на діяльність установ кримінально-виконавчої системи [Текст] : дис... канд. юрид. наук / Бринзанська О. В. — К., 2012. — С. 5-6.

³ Прасолова, І. Г. Уголовная ответственность за дезорганизацию деятельности учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / Прасолова И. Г. — Ростов н/Дону, 2007. — С. 77.

Отже, здійснений історико-правовий аналіз та дослідження сучасного стану проблеми кримінальної відповідальності за дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, дає підстави стверджувати про хибність пропозицій щодо декриміналізації такого злочину.

1.2 Поняття та небезпечність дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань

Протиставлення волі індивіда волі суспільства призводить до порушення соціальної норми та зміни суспільних відносин. Такі випадки відхилень у поведінці забороняються соціальними нормами, а поведінка визнається антигромадською.

Виникає соціальна необхідність охорони суспільних відносин, забезпеченні їх стійкості та стабільності. Тому суспільні відносини як об'єкт злочину повинні розглядатися як постійні, незмінні. З цього боку їх зміна порушує суспільні інтереси, завдає соціально небезпечної шкоди, а через те суспільство змушене здійснювати їх охорону. Соціальна функція та роль кримінального права полягає, головним чином, в охороні суспільних відносин, в забезпеченні можливості реалізації суспільних інтересів.

На сучасному етапі розвитку України проблема зміцнення правопорядку у всіх сферах життя суспільства зберігає свою актуальність. У комплексі заходів з попередження та викорінювання злочинності в нашій країні важливе місце належить забезпеченню ефективного виконання покарання для того, щоб воно не тільки було карою за вчинений злочин, але й виправляло засуджених, а також виступало превенцією вчинення нових злочинів як засудженими, так і іншими особами.

Щоразу, коли постає питання про криміналізацію чи декриміналізацію окремих діянь, ми стикаємося з проблемою ступеня їх небезпечності в контексті загального розвитку суспільства та держави, адже уявлення про наявність чи відсутність заборони тих чи інших діянь у карному законі не залишаються незмінними¹. Суспільні процеси й явища постійно вносять свої корективи, деякі діяння виключаються із кримінального кодексу, а за інші навпаки — встановлюється відповідальність. Оскільки суспільні потреби та інтереси постійно розвиваються, відповідно на певному етапі суспільного розвитку змінюється також і оцінка поведінки людини як антисоціальної, злочинної².

---

¹ Грек, Б. М. Значення суспільної небезпечності злочину для криміналізації та декриміналізації окремих діянь [Текст] / Б. М. Грек, Г. Б. Грек // Адвокат. — 2013. — № 2. — С. 45.

² Кримінальне право України. Загальна частина : підручник [Текст] / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін [та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. — 5-е вид., перероб. і доп. — Х. : Право, 2015. — С. 65.

Маючи на увазі небезпечність дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, ми погоджуємося із В. В. Шаблістим стосовно того, що наявність в КК України 2001 р. суспільної небезпеки (небезпечності) злочину, діяння, посягання, наслідку, особи злочинця, психічно хворого, способу вчинення злочину є скоріше даниною традиціям, що не є безспірними, а дискусію про їх оновлення можна вважати відкритою або розпочатою. Про це свідчить той факт, що у перші роки побудови радянської держави будь-яке діяння, що загрожувало не людині, а радянському ладу (тобто державі), вважалось суспільно небезпечним і злочинним. Вважаємо, що саме звідси бере початок застосування кримінального закону за аналогією. Про небезпеку для окремо взятої людини не могло бути й мови, на відміну від кримінальних законів ХІХ ст. Саме тому ознака суспільної небезпеки злочину не може мати місце у державі, в якій людину проголошено найвищою соціальною цінністю¹.

Передумовою криміналізації суспільно небезпечних діянь насамперед є потреби суспільства в боротьбі з такими діяннями саме кримінально-правовими засобами. Дані потреби виникають при появі діянь, що починають становити серйозну суспільну небезпеку, стають достатньо розповсюдженими в суспільстві або якщо виникає реальна можливість збільшення їх кількості за певних умов, а також у разі неефективності боротьби з ними за рахунок інших, менш репресивних заходів, методів.

На початку 30-х років перебудовувалася не тільки тюремна система, але і її «кримінальна еліта». Зрозуміло, що у кримінальних авторитетів та їхніх поплічників було своє особливе життя в місцях позбавлення волі, свій «кодекс честі», а їхні інтереси ніколи не збігалися з інтересами адміністрації установи. Умови утримання засуджених у виправно-трудових таборах були такі, що дозволяли злодіям-професіоналам об'єднуватися в злочинні групи, які займалися крадіжками, грабежами, тероризуванням і знущанням над іншими засудженими.

Злодійські угруповання в таборах були «силою», що нерідко означала для засуджених істотно більше, ніж адміністрація. Загострення криміногенної обстановки у виправно-трудових таборах спонукало керівництво таборів до адекватної реакції. З метою приборкання лідерів злочинних угруповань у грудні 1935 р. була затверджена «Інструкція про порядок направлення в'язнів у термінові в'язниці з ВТТ»², яка передбачала ізоляцію «невиправного елемента, дезорганізуючого життя табору». Зазначена міра розглядалася як стягнення та

---

¹ Шаблістий, В. В. Суспільна небезпека (небезпечність) в кримінальному праві України в епоху постмодерну [Текст] / В. В. Шаблістий / Вісник Кримінологічної асоціації України. — 2015. — № 3 (11). — С. 123.

² Кузьмін, С. И. Организованные преступные группировки в местах лишения свободы [Текст] / С. И. Кузьмин // Преступление и наказание. — 1994. — № 11. — С. 36.

могла застосовуватися тільки після вичерпання інших заходів впливу (утримання протягом шести місяців в штрафному ізоляторі).

У таборах процвітали відмови від роботи, грабежі, крадіжки, бандитизм. Особливо небезпечними у всіх таборах були організовані групи кримінальників, очолювані «паханами» — найбільш авторитетними особами серед злодіїв. Злочинців з числа молоді спокушав незаперечний авторитет у злочинному світі таких осіб, для яких вони виконували різні доручення, в тому числі і злочини.

У серпні 1937 р. табори отримали наказ наркома НКВС СРСР Н. І. Єжова, відповідно до якого було потрібно підготувати та розглянути на тріумвіратах справи осіб, які ведуть «активну антирадянську, підривну та іншу злочинну діяльність у даний час». На підставі цього наказу, порушуючи презумпцію невинуватості, принципи індивідуалізації та диференціації покарання було розстріляно по всіх таборах НКВС 30187 осіб ¹, переважну частину з яких становили лідери організованих злочинних груп та їх поплічники. Однак, на думку тодішньої влади, іншого способу наведення порядку в таборах, приборкання кримінального бандитизму не було. Як свідчать архівні матеріали багатьох таборів, такі жорсткі методи дали реальний результат: обстановка серед спецконтингенту істотно змінилася в кращу сторону, однак злочинні угруповання та їхні лідери, що залишилися, зачалися ².

З самого початку Великої Вітчизняної війни представилася можливість особам, засудженим за побутові та інші незначні злочини, спокутувати провину перед суспільством в боротьбі з німецькими загарбниками. Відповідно до Указів ПВС СРСР від 12 липня 1941 р. і 24 листопада 1941 р. з місць позбавлення волі були достроково звільнені названі вище категорії ув'язнених з метою направлення до Червоної Армії. Цими указами було звільнено 420 тис. осіб, що склало близько 25 % від загальної чисельності засуджених до позбавлення волі. Всього за перші три роки війни до Армії було направлено 975 тис. осіб ³.

У місцях позбавлення волі в основному залишилися лише найжорстокіші та злісні злочинці. У цей час почали проявлятися акти саботажу, пожвавилася діяльність окремих груп засуджених, спрямована на підготовку збройних повстань у таборах. Державна влада рішуче реагувала на спроби таких виступів. У лютому 1942 р. була введена Інструкція, що регулює порядок утримання засуджених в роки війни. Вона передбачала застосування зброї без попередження

---

¹ Филимонов, О. В. Предупреждение организованной преступности в исправительных учреждениях [Текст] : учеб. пособие / О. В. Филимонов [и др.]. — М. : Московский институт МВД России, 1998. — С. 9.

² Кузьмин, С. И. Деятельность ИТУ (1936 — 1960 гг.) [Текст] : учеб. пособие / С. И. Кузьмин. — М. : Академия МВД СССР, 1990. — С. 11.

³ Его же. Лагерники (ГУЛАГ без ретуши) [Текст] / С. И. Кузьмин // Молодая гвардия. — 1993. — № 5. — С. 127.

при нападі на працівників місць ув'язнення або охорону, а також у випадках відмови засудженого приступити до роботи після двократного попередження¹. Суворий характер названої Інструкції сприяв тому, що не тільки члени злочинського співтовариства, але і його лідери були змушені порушувати одну з найважливіших норм своєї поведінки — не працювати в місцях ув'язнення.

Після війни до місць позбавлення волі надійшло чимало засуджених, які були на фронті та не бажали підкорятися «зłodіям у законі», що призвело до різкого стрибку насильства. Особливо небезпечні рецидивісти, а також особи, засуджені за тяжкі злочини, у випадку, якщо їм за вчинення злочинів були визначені найвищі терміни позбавлення волі, відчувши свою безкарність внаслідок скасування смертної кари, під час відбування покарання могли здійснювати будь-які злочини, аж до вбивства. Відсутність можливості адекватного захисту життя та здоров'я громадян, особливо співробітників кримінально-виконавчої системи і засуджених, які стали на шлях виправлення, свідчила про прогалини у кримінальному законодавстві.

У 50-х роках з відродженням науки виправно-трудового права аналізовані нами проблеми знову стали предметом дискусії, що певною мірою надалі сприяла прийняттю закону, який передбачає кримінальну відповідальність за дії, що дезорганізують роботу виправно-трудових установ.

Підвищена небезпечність цього злочину за відсутності спеціальної статті кримінального закону мимоволі змушувала судову практику застосовувати в таких випадках аналогії. На теперішній час статистичні дані щодо зареєстрованих злочинів, вчинених в установах виконання покарань, на перший погляд свідчать про поліпшення кримінальної обстановки в кримінально-виконавчій системі. Однак у 2015 р. рівень пенітенціарної злочинності різко зріс: у 2010 р. було зареєстровано 3112 злочини, у 2011 р. — 1254, у 2012 р. — 1157, у 2013 р. — 1287, у 2014 р. — 292, а у 2015 р. — 360 злочинів.

Станом на 1 січня 2017 р. у сфері управління ДКВСУ перебувало 148 УВП і СІЗО, розташованих на території, що контролюється українською владою, в яких утримувалось 60399 осіб, а станом на 1 січня 2016 р. — 69997 осіб відповідно. Тобто за рік чисельність засуджених у місцях позбавлення волі зменшилась на 9598 осіб або на 13,71 %². Станом на 1 листопада 2017 р. у 148 УВП і СІЗО утримувалось усього 58,6 тис. осіб: у тому числі у СІЗО — 19,4 тис. осіб, у виправних колоніях — 37,2 тис. осіб, у виправних центрах — 1822 особи та у виховних колоніях — 162 особи³. Причому, за офіційною інформацією Міністерства юстиції України протягом I півріччя 2017 р. в УВП

¹ Его же. Организованные преступные группировки в местах лишения свободы [Текст] / С. И. Кузьмин // Преступление и наказание. — 1994. — № 11. — С. 35.

² Уголовно-исполнительная система Украины в 2016 году : [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://ukrprison.org.ua/expert/1485844155>.

³ Лист Міністерства юстиції України від 29.11.2017 р. № 46543/33008-0-33-17/23.

і СІЗО засудженими та особами, взятими під варту, вчинено за аналогічний період 2016 р. 196 злочинів проти 158 злочинів або на 24 % більше¹.

Станом на 31 жовтня 2017 р., у порівнянні з аналогічним періодом 2016 р., кількість злочинів зросла на 25 %: 310 проти 248 злочинів відповідно. Якщо розглядати структуру злочинності в УВП і СІЗО, то найбільше, при порівнянні у відсотках, зросла кількість: умисних вбивств (ст. 115 КК) — на 500 % (з 1 до 6); крадіжок (ст. 185 КК) — на 400 % (з 1 до 5); умисних тяжких тілесних ушкоджень (ст. 121 КК) — на 300 % (з 2 до 6); дій, що дезорганізують роботу виправних установ (ст. 392 КК) — на 150 % (з 2 до 5); ухилень від відбування покарання (ст. 390 КК України) — на 87,9 % (з 33 до 62); погроз або насильства щодо працівників УВП (ст. 342, ст. 345 КК України) — на 38,5 % (з 13 до 18) та злочинів у сфері обігу наркотичних засобів (ст. 307, ст. 309 КК України) — на 20,7 % (з 82 до 99)².

Тому коефіцієнт злочинності в цілому по ДКВСУ зріс на 28,89 % (з 4,11 до 5,29 у розрахунку на 1 тис. осіб).

Крім того, станом на 31 жовтня 2017 р. зусиллями оперативних підрозділів УВП і СІЗО попереджене вчинення засудженими та особами, взятими під варту, 3152 злочини, в тому числі не допущено вбивств, захоплення заручників й інших резонансних злочинів. Причому, за аналогічний період 2016 р. було попереджене 3235 злочинів.

Як відомо, норми кримінально-виконавчого права України, що регламентують порядок і умови виконання та відбування покарання у виді позбавлення й обмеження волі, передбачають для засуджених спеціальні правила поведінки, які впливають із режиму й умов відбування покарання. Порушники режиму, не виконуючи вимоги, що передбачені законом і нормативними актами, перешкоджають нормальній діяльності органів, що здійснюють виконання вироків і визначених у них покарань, а також протидіють карально-виховному процесу та негативно впливають на інших осіб, які відбувають покарання.

До основних завдань роботи установ виконання покарань відносяться: виправлення засуджених, попередження вчинення ними нових злочинів, попередження вчинення злочинів іншими особами. Порівнявши зміст ч. 1 ст. 1 КВК України з ч. 2 ст. 50 КК України, можемо констатувати, що мета покарання, визначеного в КК України, за своїм змістом збігається з завданнями КВК України. Це свідчить про тісний взаємозв'язок кримінального та

---

¹ Про стан злочинності серед засуджених та осіб, узятих під варту, в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах за I півріччя 2017 року та заходи щодо його поліпшення // Лист Міністерства юстиції України від 31.07.2017 р. № 7908/23/31-17. — С. 1.

² Зведені дані про стан злочинності в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах ДКВС України станом на 31 жовтня 2017 року [Текст] // Додаток 2 до Листа Міністерства юстиції України від 29.11.2017 р. № 46543/33008-0-33-17/23.

кримінально-виконавчого законодавств на рівні соціальних завдань, що визначаються державною політикою у сфері протидії злочинності.

Ефективність роботи кримінально-виконавчої системи багато в чому залежить від суворого дотримання засудженими законів і встановлених правил поведінки, безумовного виконання ними всіх законних вимог, які висуває до них адміністрація місць відбування покарань¹.

Злочинність, що вчиняється засудженими у місцях позбавлення волі, містить в собі деструктивну основу, що підвищує суспільну небезпечність таких діянь. Закономірна можливість існування пенітенціарної злочинності (незважаючи на зусилля адміністрації) у виправних установах є наслідком підвищеної небезпеки злісних правопорушників із середовища позбавлених волі й осіб з неминучим соціально-психологічним явищем — кримінальної субкультури. Цей аспект найбільш притаманний умисному застосуванню насильства щодо співробітника установи виконання покарань та примусу засуджених до підпорядкування злочинним традиціям і звичаям, кримінальним угрупованням й «авторитетам»². Враховуючи це, виникає необхідність у пошуку, поряд з уже відомими методами кримінально-правового впливу, нових більш ефективних шляхів і засобів запобігання вчиненню дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, та виправлення осіб, засуджених за даний злочин.

Основними показниками небезпеки в теорії та правозастосовній практиці визнаються: поширеність дій; характер вчинених дій; наступ шкідливих наслідків або ймовірність їх настання, значущість шкоди; ступінь реалізації протиправних задумів; інші ознаки, що містяться в кримінально-правових нормах (повторність, рецидив та ін.). Якщо показники визначені в законі, то відмежування злочинів від проступків не викликає великих труднощів, хоча і в цьому випадку продовжують мати місце неточності у кваліфікації діянь³.

Разом з тим, розмежування їх значно ускладнюється тоді, коли показники сформульовані в законі у вигляді оціночних понять або взагалі не вказані. Звертаючись у зв'язку з цим до ст. 392 КК України, слід мати на увазі, що за прояв небажаної поведінки винного (виражається в дрібних, не настільки небезпечних для суспільства вчинках) негативна оцінка його діяння може зводитися до можливості застосування дисциплінарних заходів впливу по відношенню до нього. Торкаючись природи даного роду правопорушень,

---

¹ Назаров, С. В. Уголовно-правовая ответственность за дезорганизацию деятельности учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / С. В. Назаров. — М., 2000. — С. 13.

² Там само. С. 82.

³ Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України [Текст] / Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко [та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернєя. — К. : Юрінком Інтер, 2016. — С. 34.

А. А. Пионтковський писав, що в цьому випадку «діяння не досягає ступеня суспільної небезпеки, яка обов'язково вимагає кримінальної відповідальності за його вчинення. Тому й тут учинене правопорушення є по суті вже не злочином, а антигромадським проступком, відповідальність за який визначається в громадському порядку»¹. Схожі становища були висловлені і низкою інших авторів.

Необхідність вибору покарання в точній відповідності з ознаками правопорушення вимагає уточнення змісту категорії суспільної небезпеки пенітенціарних злочинів. Очевидно, що її ступінь не є тотожною при вчиненні схожих діянь в умовах свободи громадян. Це впливає з соціально-правового характеру покарання, що є мірою соціального захисту суспільства від злочинців, і специфіки установ виконання покарань (ізоляція засуджених; соціальне середовище насичене криміногенними факторами; члени соціальної групи — злочинці з підвищеним кримінальним потенціалом; особливості соціально-демографічної структури, що характеризуються відсутністю морально чистої частини населення (дітей, підлітків); правопорушення, як правило, носять локальний характер і т. д.).

Найбільшу небезпеку в установах виконання покарань становлять злочини, поєднані з нападом засуджених на особовий склад варти з метою усунення перешкод для здійснення задуму і заволодіння зброєю, яку вони використовують для збройного опору при подальшому їх затриманні, а також для вчинення нових злочинів².

Визнання змісту діяння — вплив на різні сторони суспільних відносин — дозволяє показати зв'язок об'єктивної сторони злочину з об'єктом. У цьому взаємозв'язку наочно проявляються соціальна сутність злочинного діяння, його суспільна небезпека, а також можливість та необхідність охорони суспільних відносин кримінально-правовими засобами.

Небезпека злочину, передбаченого ст. 392 КК України, обумовлюється рядом факторів. Насамперед це спосіб вчинення злочину: загроза застосування насильства або застосування насильства відносно особи, зазначеної в законі. Вчинення подібних дій в установах виконання покарання, по-перше, здатне спричинити не тільки порушення їх нормальної діяльності та суттєво ускладнити оперативну обстановку, створити негативну атмосферу, похитнути авторитет органів виконавчої системи, поставити під сумнів можливості їх адміністрації контролювати ситуацію; а по-друге, тим самим істотно знизити ефективність

---

¹ Пионтковский, А. А. Учение о преступлении по советскому уголовному праву [Текст] / А. А. Пионтковский. — М., 1961. — С. 99.

² Богатирьев, И. Г. Протидія кримінально-протиправним посяганням, що дезорганізують роботу пенітенціарних установ [Текст] / И. Г. Богатирьев // Протидія злочинності: теорія та практика : зб. матер. VI Міжвуз. наук.-практ. конф. студ. (курсантів), аспір. та молод. уч., 16 травня 2014 року, м. Київ. — К. : Нац. акад. прокур. України, 2014. — С. 27.

діяльності даних органів й установ системи виконання покарання щодо реалізації поставлених перед ними завдань¹.

Погроза застосування насильства щодо працівника установи чи засудженого з метою перешкодити його виправленню — явище досить поширене в місцях відбування покарань. Так, в Україні збільшилася кількість злочинів, пов'язаних з погрозою застосування насильства або із застосуванням насильства щодо співробітників установ виконання покарань (відповідно у 2012 р. — на 2,7 %, у 2013 р. — на 3,2 %, у 2014 р. — на 4,6 %). У цьому закладена особлива небезпека даного діяння, але кримінально-караним воно стає тоді, коли в адміністрації даної установи присутня на основі об'єктивних фактів впевненість, що погроза може бути здійснена, що шкідливі наслідки можуть настати. Впевненість адміністрації залежить також від характеру дій винного (як була висловлена погроза), тобто якою мірою міг бути реалізований злочинний умисел. Особлива увага повинна бути звернена на суб'єктивні ознаки (форма вини; цілі та мотиви, якими керувався суб'єкт при вчиненні діяння; характеристика особистості правопорушника), які на даний час не завжди достатньо враховуються органами досудового розслідування, особливо в тих випадках, коли мова йде про поведінку після вчинення злочину.

Наявність перерахованих факторів обумовлює небезпеку правопорушень, вчинених в установах виконання покарань, в порівнянні з аналогічними діяннями, що мають місце в умовах «свободи» громадян. Всередині установ злочини та проступки повинні оцінюватися окремо за своїми специфічними критеріями небезпеки, попередження якої має бути покладено на адміністрацію установ. Ясність і повнота законодавчих вказівок щодо критеріїв оцінки є лише однією з умов забезпечення законності правозастосовної діяльності.

У місцях позбавлення волі має місце взаємне «зараження» кримінальною субкультурою засуджених, їх самоорганізація, що характеризується нав'язуванням звичаїв і традицій, імперативу ієрархії існування в злочинному середовищі. Внутрішній устрій цієї спільноти жорстко централізований, кожній людині суворо вказано на її місце. Соціальна цінність особистості пов'язується з тим місцем, яке індивід займає в даному суспільстві. Альтернатива така: або приналежність до лідируючої групи, яка контролює доступ до благ, або відхід зі сцени, який нерідко пов'язаний з дискредитацією, а то і з зарахуванням до числа «знедолених»². Іншою необхідною передумовою криміналізації діянь розглянутого характеру є реальна можливість кримінально-правового методу здійснювати успішну боротьбу з ними.

---

¹ Друзин, А. И. Дезорганизация деятельности учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества (проблемы законодательного регулирования) [Текст] / А. И. Друзин, А. И. Чучаев // «Черные дыры» в российском законодательстве. — 2002. — № 4. — С. 21.

² Аванесов, Г.А. Криминология [Текст]: учебник / Г. А. Аванесов. — М. : Юнити-Дана, 2012. — С. 335.

Кримінально-правовий метод полягає у встановленні законодавчим шляхом і реалізації на практиці кримінальної відповідальності з метою попередження суспільно небезпечних діянь, виправлення осіб, які їх вчинили. Саме таким чином кримінальне право вирішує завдання охорони суспільних відносин від злочинних посягань. З метою запобігання переліченим негативним явищам до порушників режиму відбування покарання застосовуються заходи стягнення, які за своєю природою є заходами виховного впливу і тягнуть за собою дисциплінарну відповідальність засуджених, що є важливим засобом забезпечення встановленого режиму відбування покарання та виконання завдання щодо зміцнення правопорядку в місцях позбавлення волі¹.

Сучасні форми статистичної звітності не дозволяють вірогідно відобразити реальний стан і структуру пенітенціарної злочинності, оскільки в звітах висвітлюють переважно тяжкі й особливо тяжкі події та обставини, а це спотворює реальну картину злочинності в установах виконання покарань, не дозволяє вивчати її в повному обсязі, стежити за її змінами.

Дослідження злочинності в установах виконання покарань сприяє високому рівню латентності злочинів, вчинених засудженими. Латентна злочинність викликає серйозні негативні наслідки. Її наявність в певному мікросередовищі створює психологічну обстановку безкарності, що фактично заохочує осіб, які вчиняють злочини, а також підштовхує інших засуджених до вчинення правопорушень та злочинів.

Латентний характер злочинних посягань засуджених пояснюється безліччю факторів: специфічними взаєминами позбавлених волі; існуванням неформальних норм, традицій, звичаїв кримінальної субкультури; наявністю елементів кримінального правосуддя й управління. Значною мірою дані фактори впливають на приховування злочинів (особливо зазіхають на встановлений порядок виконання покарання) засудженими².

Багато недоліків, які зустрічаються під час досудового розслідування дій, передбачених ст. 392 КК України, значно знижують ефективність застосування та нерідко можуть слугувати умовами, що сприяють ускладненню оперативної обстановки на режимних об'єктах. Зокрема, у монографічному дослідженні І. М. Копотун зазначив, що «... захоплення заручників, масові заворушення, злісна непокора вимогам адміністрації, дії, що дезорганізують роботу колонії, втечі з виправної колонії, які за наслідками, що настали або

---

¹ Правонарушения осужденных к лишению свободы и меры дисциплинарной ответственности [Текст] / М. П. Журавлев, Г. А. Авансов, В. Е. Квашиш, А. А. Новиков. — М. : ВНИИ МВД СССР, 1970. — С. 4.

² Кернаджук, И. В. Уголовно-правовая и криминологическая характеристика дезорганизации деятельности учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества (по материалам Дальневосточного региона) [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / И. В. Кернаджук. — Иркутск, 2005. — С. 67.

можуть настати під час подальшого ускладнення оперативної обстановки, становлять (можуть становити) загрозу життю або здоров'ю особи (засуджених, персоналу, відвідувачів, жителів прилеглої до колонії території) чи призводять (можуть призвести) до порушень сталого функціонування виправної колонії, аж до повного його унеможливлення»¹. Для усунення цих недоліків необхідно дати конкретні й однозначні відповіді на основні питання, які потребують оперативного вирішення, що дозволить підвищити ефективність реалізації кримінальної відповідальності за досліджувані нами злочинні діяння.

Необхідно відзначити певну залежність між діями, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, і злочинами, пов'язаними із посяганням на життя та здоров'я особи. Вона виражається у взаємозв'язку цих злочинів і вбачає таку закономірність: чим більше реєструється діянь із застосуванням насильства щодо засудженого з метою перешкодити його виправленню або помсти за виконання ним громадського обов'язку, тим більше реєструється злочинів проти особистості. Так, у 2011—2014 рр. в Україні відбувалося зниження кількості злочинів проти життя та здоров'я на 67 % і на 40 % злочинів, передбачених ст. 392 КК України, тоді як у 2015 р. кількість вказаних злочинів збільшилась на 22 % і 300 % відповідно. В основі соціально-правової характеристики злочину, передбаченого ст. 392 КК України, поєднуються насильство та протест проти порядку виконання покарання.

Небезпечність злочинного діяння полягає не тільки в безпосередньому заподіянні або можливості заподіяння об'єктивної шкоди, але значною мірою — в антигромадському прецеденті та негативному ціннісно орієнтованому усвідомленні винного².

Державна оцінка підвищеної небезпеки пенітенціарного рецидиву знайшла відображення в ст. 392 КК України — у санкціях за дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань. Вони більш суворі, ніж санкції за схожі злочини. Про небезпеку досліджуваного злочину свідчить той факт, що серед засуджених за ст. 392 КК України найбільш криміногенною є група осіб віком 18–24 роки; ними вчиняється 33,3 % дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань. Частка засуджених віком 25–29 років становить 25 %; для цих категорій засуджених характерним є вчинення дій агресивного, імпульсного характеру. Після 30 років частка засуджених за вказаний злочин становить 25 %, від 40 до 50 років — 16,7 %. Протиправна поведінка осіб цих категорій більш обдумана з погляду можливих наслідків³.

---

¹ Копотун, І. М. Запобігання злочинам, що призводять до надзвичайних ситуацій у виправних колоніях [Текст] : монографія / І. М. Копотун. — К. : Золоті ворота, 2013. — С. 26-27.

² Щербина, О. В. Режим у виправних колоніях Державної пенітенціарної служби України (теорія і практика) [Текст] / О. В. Щербина, І. Г. Богатирьов. — К. : ВД «Дакор». 2015. — С. 137.

³ Копотун, І. М. Характеристика особи засудженого, який вчиняє дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань [Текст] / І. М. Копотун // Науковий вісник Ужгородського національного університету. — 2012. — Ч. 2. Т. 3, № 20. — С. 44.

Таким чином, дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, є злочином, що більшою мірою є характерним для засуджених середнього віку. У цьому віці у засуджених спостерігається велике прагнення до самоствердження, причому вплив корисних соціальних зв'язків на формування особи значно ослаблений. Нерідко осіб цієї вікової групи відрізняють безвілля, байдужість до оточуючих, невміння розібратися в життєвих конфліктах, безконтрольність поведінки, якій властиві відхилення від норм моральності, наявність вузькоєгоїстичних поглядів і стереотипів. Особи віком 30–49 років найчастіше виступають у ролі організаторів злочину. Вчинювані ними злочинні дії мають менш спонтанний характер, більш осмислені, частіше супроводжуються закликами до масової непокори адміністрації установи виконання покарань¹.

Серед засуджених за ст. 392 КК України переважає частка судимих у другий і третій рази (58,3 %), при цьому підвищується небезпечність злочинних діянь. Важливою складовою кримінально-правової характеристики засуджених осіб є строк покарання, який визначається судом з урахуванням не тільки характеру та ступеня небезпеки вчиненого злочину, а й особи винного, зокрема: від 1 року до 2 років — 25 %; від 2 до 5 років — 25 %; від 5 до 10 років — 33,3 %; понад 10 років — 16,7 %².

Небезпечність дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, визначається тим, що вони серйозно перешкоджають нормальній діяльності місць позбавлення й обмеження волі, досягненню цілей покарання, а в окремих випадках можуть призвести до інших тяжких наслідків (вбивств, тілесних ушкоджень, масових заворушень). Цей злочин заподіює шкоду всім засобам виправного впливу на засуджених: перешкоджає зміцненню режиму утримання засуджених, залученню їх до суспільно корисної праці, проведенню з ними виховної роботи. Крім того, названі дії завдають серйозної шкоди самодіяльним організаціям засуджених.

Саме слово «дезорганізація», згідно з Академічним тлумачним словником, означає розлад організації, порушення порядку, дисципліни³. Д. М. Ушаков трактує його як руйнування, розлад порядку в налагодженій справі, підприємстві, роботі⁴.

---

¹ Копотун, І. М. Запобігання злочинам, що призводять до надзвичайних ситуацій у виправних колоніях [Текст] : монографія / І. М. Копотун. — К. : Золоті ворота, 2013. — С. 286.

² Ткаченко, А. В. Профілактичні заходи впливу на осіб, які вчиняють дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань [Текст] / А. В. Ткаченко // Університетські наукові записки. — 2015. — № 2. — С. 195.

³ Словник української мови [Текст] : в 11 т. / ред. колег. І. К. Білодід (голова) [та ін.]. — К. : Наукова думка, 1971. — Т. 2. — С. 232.

⁴ Толковый словарь русского языка [Текст] / под ред. Д. Н. Ушакова. — М. : Гос. ин-т «Сов. энцикл.», 1935 — 1940. — Т. 1. — С. 567.

Даний термін у діяльності кримінально-виконавчої системи застосовується у вузькому значенні — означає порушення (припинення, переривання, призупинення) протягом якогось періоду часу нормального функціонування установ виконання покарань.

Законодавець нормативно закріпив, що входить до дій, які дезорганізують роботу установ виконання покарань, а саме: тероризування в установах виконання покарань засуджених або напад на адміністрацію, а також організація з цією метою організованої групи або активна участь у такій групі, вчинені особами, які відбувають покарання у виді позбавлення волі чи у виді обмеження волі ¹.

Так, КК України до дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, відносить тероризування засуджених, напад на адміністрацію установи, а також організацію з цією метою організованої групи або активну участь у ній. Однак у КК України не вказано, які дії вважаються «тероризуванням» або вказані підстави для кваліфікації дій засуджених відносно співробітників УВП як «напад на адміністрацію установи». Однак основним нормативним документом, що може розтлумачити ці поняття, є Постанова ПВС України «Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушеннями режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі» № 2 ², яка на жаль була прийнята 26 березня 1993 року і використовувала практику застосування норм КК УРСР, хоча і визначила основні засади судової практики у справах, пов'язаних із дезорганізацією роботи установ виконання покарань.

Однак не кожне застосування до засуджених фізичного насильства (побоїв, мордувань, катувань, тілесних ушкоджень) або погроза їх застосування (у тому числі погрози вбивства), а також не всі насильницькі дії та погрози застосування насильства щодо представників адміністрації, можуть дезорганізувати роботу виправної установи.

На нашу думку, головну роль у розумінні цього злочину відіграє саме мета вчинення злочину. Так, під тероризуванням в українській мові розуміється застосування насильства, терору для здійснення своїх цілей, інтересів, певних дій та ін. ³ У нашому випадку тероризування направлено на засудженого, який вийшов на шлях виправлення, сумлінно ставиться до праці, дотримується правил режиму та внутрішнього розпорядку, підкорюється вимогам адміністрації установи виконання покарань. Застосовуючи до нього насилля

---

¹ Кримінальний кодекс України [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25-26. — Ст. 131.

² Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушеннями режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі : [постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 26 березня 1993 р.] : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-93>.

³ Словник української мови [Текст] : в 11 т. / ред. колег. І. К. Білодід (голова) [та ін.]. — К. : Наукова думка, 1979. — Т. 10. — С. 4.

шляхом побоїв, мордувань, катувань, тілесних ушкоджень або погрози їх застосування, суб'єкт злочину, на противагу завдання установи щодо виправлення засудженого, ставить собі за мету змусити його відмовитися від правильної поведінки. Таким чином, нанесення побоїв, заподіяння тілесних ушкоджень та інші дії, якщо вони вчинені на ґрунті сварок й особистих відносин підсудного з потерпілим, не можуть бути кваліфіковані як тероризування засуджених¹.

Також до дій, що дезорганізують установу виконання покарань, законодавець зарахував напад на адміністрацію установи, під яким слід розуміти насильницькі дії (незаконне позбавлення волі, заволодіння зброєю, завдання побоїв, застосування мордувань, катувань, заподіяння тілесних ушкоджень), а також погрозу застосування насильства (у тому числі погроза вбивства) щодо представників адміністрації (хоча б одного з них) у зв'язку з їхньою службовою діяльністю. Як бачимо, під такі дії підпадає низка злочинів, передбачених КК України (зокрема статтями 122, 125–127, 129, 146, 147). Однак лише вчинення таких дій з перешкоджання законній діяльності адміністрації установи або з метою помсти за таку діяльність підпадає під ознаки злочину, передбаченого ст. 392 КК України.

Важливим є також розуміння того, що засуджені для вчинення вищевказаних дій можуть створювати злочинні групи й активно приймати у них участь, тому законодавець слушно включив діяльність зі створення організованої групи з метою тероризування засуджених, нападу на персонал установи або активну участь у такій групі до дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань.

Отже, узагальнюючи вищевикладене, ми пропонуємо авторське тлумачення поняття *дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань*, — *заподіяння засудженими під час відбування покарання у виді позбавлення або обмеження волі тілесних ушкоджень, погрози їх заподіяння щодо засуджених чи персоналу установи виконання покарань з метою спонукання до протизаконної діяльності, помсти за виконання громадських чи службових обов'язків, а також створення з цією метою злочинної групи або активна участь в ній.*

Отже, слід приєднатися до думок тих вчених, які вважають, що по-перше, кримінальна активність засуджених до позбавлення волі має тенденцію постійного зростання. Дезорганізація роботи установ виконання покарань характеризується високим рівнем латентності пов'язаних з насильницькими діями злочинів, вчинених щодо засуджених. Спостерігається значне зростання

---

¹ Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушеннями режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі : [постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 26 березня 1993 р.] : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-93>.

кількості злочинів, вчинених стосовно співробітників місць позбавлення волі. По-друге, існує залежність між такими злочинами, що здійснюються в місцях позбавлення волі — це дезорганізація діяльності установ виконання покарань і посягання на особистість. По-третє, злочини, що посягають на дезорганізацію діяльності установ виконання покарань, займають сьоме місце в структурі зареєстрованої злочинності в місцях позбавлення волі та третє місце в структурі латентної пенітенціарної злочинності¹.

Таким чином, наслідки злочину, передбаченого ст. 392 КК України, неможливо усунути без застосування кримінальної відповідальності, а тому небезпека дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, є очевидною.

1.3 Зарубіжний досвід кримінальної відповідальності за дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань

Кардинальні зміни в суспільстві та пострадянських державах в 90-ті роки, закріплені з перспективою їх подальшого розвитку в Конституціях цих держав, а також нові умови переходу, загострили суперечності суспільних відносин у всіх сферах життя. Помітно змінили вони і погляди на практику виконання покарання у виді позбавлення волі.

Позбавлення волі на певний строк, як вид покарання, займає провідне місце серед найбільш вживаних заходів вітчизняного правосуддя. Ефективність його застосування безпосередньо залежить від рівня організації виправного процесу в пенітенціарних установах. Суттєвою перешкодою для реалізації призначеного судом покарання може слугувати можливість протиправних проявів з боку засуджених. Злочинність у місцях позбавлення волі на жаль не таке вже й рідкісне явище; вона не тільки є значною за масштабами (відносно того, що начебто в цих місцях не повинно бути злочинів, бо саме за вчинення таких туди направляються люди), але й небезпечною за характером і жорстокістю.

Кримінальне право України з метою досягнення найвищої ефективності визначених норм повинно враховувати всі найкращі досягнення європейської і світової кримінально-правової думки та зарубіжного кримінального законодавства. Для цього важливо здійснювати компаративістські (порівняльні) дослідження та вміло розпоряджатися їх результатами в законотворчій діяльності, а також під час інтерпретації і застосування положень кримінального

---

¹ Кернаджук, И. В. Уголовно-правовая и криминологическая характеристика дезорганизации деятельности учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества (по материалам Дальневосточного региона) [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / И. В. Кернаджук. — Иркутск, 2005. — С. 77.

законодавства¹. Законодавець встановлює кримінальну відповідальність для забезпечення нормального функціонування установ виконання покарань. Саме в цьому полягає сенс введення такої кримінально-правової норми².

Аналогічний злочин передбачений і в кримінальному законодавстві ряду зарубіжних країн. Відповідна кримінально-правова норма зафіксована також і в КК РФ в розділі про злочини проти порядку управління. Ст. 321 КК РФ має такий зміст:

1. *«Погроза застосування насильства щодо співробітника місця позбавлення волі або тримання під вартою, а також щодо засудженого з метою перешкодити його виправленню або з помсти за виконання ним громадських обов'язків, —*

карається позбавленням волі на строк до п'яти років.

2. *Застосування насильства, не небезпечного для життя чи здоров'я, до осіб, зазначених у частині першій цієї статті, —*

карається позбавленням волі на строк від трьох до десяти років.

3. *Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою або із застосуванням насильства, небезпечного для життя чи здоров'я, —*

караються позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років»³.

Привертає увагу відсутність вказівки щодо тероризування, як способу вчинення такого злочину, та чіткої класифікації кваліфікуючих ознак за змістом застосовуваного насильства.

Аналіз ч. 3 ст. 321 КК РФ дозволяє вказати на деяку абсурдність самого формулювання диспозиції. Так, зазначено, що діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою або із застосуванням насильства, небезпечного для життя та здоров'я. Тобто, здійснивши розшифрування норми, виходить дублювання об'єктивних ознак злочину: наприклад, застосування насильства, не небезпечного для життя та здоров'я щодо засудженого, вчинене організованою групою або із застосуванням насильства, небезпечного для життя чи здоров'я⁴.

---

¹ Хавронюк, М. І. Наукове осмислення правової доктрини та кримінального законодавства зарубіжних країн [Текст] / М. І. Хавронюк // Вісник Асоціації кримінального права України. — 2013. — № 1. — С. 299.

² Саруханян, А. Р. О недостатках конструкции ст. 321 Уголовного кодекса Российской Федерации [Текст] / А. Р. Саруханян, И. А. Уваров // Пробелы в российском законодательстве. — 2011. — № 5. — С. 140.

³ Уголовный кодекс Российской Федерации : серия: Все кодексы РФ [Текст] / отв. ред. Т. Дегтярева. — М. : Эксмо, 2015. — 240 с.

⁴ Саруханян, А. Р. О недостатках конструкции ст. 321 Уголовного кодекса Российской Федерации [Текст] / А. Р. Саруханян, И. А. Уваров // Пробелы в российском законодательстве. — 2011. — № 5. — С. 142.

Ст. 410 КК Республіки Білорусь¹ має такий вигляд:

«Дії, що дезорганізують роботу виправної установи, що виконує покарання у вигляді позбавлення волі або арештного будинку

1. Дії, що виразилися в тероризуванні засудженого з метою перешкодження його виправленню або з помсти за виконання ним громадського обов'язку, або в нападі на представника адміністрації виправної установи, що виконує покарання у вигляді позбавлення волі, або арештного будинку, або в створенні організованої злочинної групи з метою тероризування засуджених або нападу на представників адміністрації виправної установи, що виконує покарання у вигляді позбавлення волі, або арештного будинку, вчинені особою, яка відбуває покарання у вигляді позбавлення волі або арешту,

— караються позбавленням волі на строк від двох до семи років.

2. Ті самі дії, вчинені особою, засудженою за тяжкий або особливо тяжкий злочин, або допустили особливо небезпечний рецидив, —

караються позбавленням волі на строк від трьох до десяти років..»

Як бачимо, кримінальне законодавство України у сфері регулювання суспільних відносин у сфері забезпечення нормальної діяльності установ виконання покарань схоже із законодавством Республіки Білорусь — стаття знаходиться у розділі 34 «Злочини проти правосуддя» КК Республіки Білорусь.

Глава 14 «Злочини проти правосуддя» КК Республіки Молдова² містить ст. 321 (дещо схожу на ст. 392 КК України) наступного змісту:

«Непокора із застосуванням насильства вимогам адміністрації пенітенціарної установи

Непокора із застосуванням насильства законним вимогам адміністрації пенітенціарної установи особою, яка відбуває покарання в пенітенціарній установі, —

карається позбавленням волі на строк від 2 до 5 років».

Стаття максимально спрощена, проте дозволяє реагувати на будь-які прояви насильства засуджених відносно персоналу, проте є прогалина у відношенні «засуджений — засуджений». Така норма наряд чи претендує на таку, яку можна певним чином запозичити.

КК Грузії³ у Главі «Злочини проти виконання судових актів» міститься ст. 378:

---

¹ Уголовный кодекс Республики Беларусь [Текст]: [принят Палатой Представителей 2 июня 1999 г. : одобрен Советом Республики 24 июня 1999 г.] / предисл. проф. Б. В. Волженникова ; обзорная статья А. В. Баркова. — СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2015. — 474 с.

² Уголовный кодекс Республики Молдова [Текст]: [принят 18 апреля 2002 г. : введен в действие с 12 июня 2003 г.] / вступ. статья канд. юрид. наук А. И. Лукашова. — СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. — 408 с.

³ Уголовный кодекс Грузии [Текст] : [принят 22 июля 1999 г. : введен в действие с 1 июня 2001 г.] / науч. ред. З. К. Бигвава, вступ. статья В. И. Михайлова, обзорная статья д-ра.

«Перешкоджання діяльності установ попереднього ув'язнення або установ, які виконують покарання, або дезорганізація цієї діяльності

1. Непокора законній вимозі співробітника установи попереднього ув'язнення або установи, яка виконує покарання, або інше перешкоджання діяльності цієї установи, або дезорганізація цієї діяльності, —

караються позбавленням волі на строк до одного року.

2. Насильство щодо особи, поміщеної в установу попереднього ув'язнення або установу, яка виконує покарання, з метою змінити їх показання або відмови від дачі показань, або з метою перешкоджання засудженому у виконанні ним громадських обов'язків, —

карається позбавленням волі на строк від двох до чотирьох років.

3. Напад на адміністрацію установи попереднього ув'язнення або установи, що виконує покарання, або створення в цих же цілях злочинного угруповання, або активна участь в такому угрупованні, —

караються позбавленням волі на строк від чотирьох до десяти років.

4. Діяння, передбачене частиною 3 цієї статті, вчинене особою, засудженою за тяжкий або особливо тяжкий злочин, —

карається позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років».

Грузинський законодавець передбачив тут значну кількість оціночних понять, що однозначно негативно впливають на застосування такої статті.

Законодавець Республіки Казахстан в ст. 361 КК ¹ передбачив таке (розділ «Злочини проти правосуддя та порядку виконання покарань»):

«Ст. 361. Дезорганізація нормальної діяльності установ, що забезпечують ізоляцію від суспільства

1. Вчинення акту насильства групою осіб, які утримуються в установах, що забезпечують ізоляцію від суспільства, з метою дестабілізації нормальної діяльності установ або перешкоджання законній діяльності співробітників установ —

карається позбавленням волі на строк від одного року до двох років.

2. Погроза застосування насильства по відношенню до співробітника установи або його чоловіка (дружини) або близьких родичів у зв'язку із здійсненням ним службової діяльності, а також щодо засудженого з метою перешкодити його виправленню або з помсти за сприяння адміністрації установи —

карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

юрид. наук, проф. О. Гамкрлідзе ; перевод с грузинского И. Мериджанашвили. — СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2011. — 409 с.

¹ Уголовный кодекс Республики Казахстан [Текст] : [закон Республики Казахстан от 16 июля 1997 г. / предисл. министра юстиции Республики Казахстан, д-ра. юрид. наук, проф. И. И. Рогова. — СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2014. — 466 с.

3. Застосування насильства, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я, до осіб, зазначених у частині другій цієї статті, —

карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років.

4. Дії, передбачені частинами першою, другою і третьою цієї статті, вчинені групою осіб за попередньою змовою або з застосуванням насильства, небезпечного для життя чи здоров'я, —

караються позбавленням волі на строк від семи до десяти років».

На нашу думку, тут має місце невиправдане поєднання в одній статті бажання захистити діяльність установ виконання покарань і авторитету представників влади та їх сімей.

КК Республіки Вірменія ¹ у Розділі 30 «Злочини проти порядку управління» передбачає ст. 319 наступного змісту:

«Перешкодження діяльності установи, що виконує покарання, або місця утримання заарештованих, або місця утримання затриманих»

1. Погроза застосування насильства по відношенню до працівника установи, що виконує покарання, або місця утримання заарештованих, або місця тримання затриманих з метою перешкодження нормальній діяльності цих установ —

карається позбавленням волі на строк не більше двох років.

2. Застосування в тих же цілях насильства, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я, відносно осіб, передбачених частиною першою цієї статті, а також осіб, які перебувають в установі, що виконує покарання, або в місці тримання заарештованих, або в місці тримання затриманих, —

карається позбавленням волі на строк від двох до п'яти років.

3. Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені:

1) із застосуванням насильства, небезпечного для життя чи здоров'я, відносно осіб, передбачених частинами першою або другою цієї статті;

2) організованою групою, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років».

Глава 25 КК Республіки Туркменістан ² «Злочини проти порядку управління», по-перше, передбачає кримінальну відповідальність за образу представника влади у ст. 212. Персонал установ виконання покарань саме такою нормою захищений від навіть мінімальних посягань збоку засуджених — вона є своєрідним запобіжником до застосування насильства. По-друге, ст. 213 передбачає:

«Дезорганізація нормальної діяльності установ, що забезпечують ізоляцію від суспільства

¹ Уголовный кодекс Армении [Текст]. — СПб. : Юридический центр Пресс, 2002. — 648 с.

² Уголовный кодекс Республики Туркменистан [Текст] : [в редакции Законов Туркменистана от 02 февраля 2015 г.]. — СПб., 2006. — 345 с.

(1) Застосування насильства щодо співробітника місця позбавлення волі або місця утримання під вартою особою, яка відбуває покарання у вигляді позбавлення волі, або яких тримають під вартою, а так само застосування такою особою насильства щодо засудженого з метою перешкодити його виправленню, або з помсти за виконання ним громадського обов'язку, — карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

(2) Ті самі діяння, вчинені повторно, групою осіб за попередньою змовою або організованою групою, або із застосуванням насильства, небезпечного для життя чи здоров'я, —

караються позбавленням волі на строк від десяти до двадцяти років».

У розділі 34 «Злочини проти порядку управління» КК Азербайджанської Республіки ¹ ст. 317 наступного змісту:

«Порушення нормальної діяльності кримінально-виконавчих установ і слідчих ізоляторів

317.1. Погроза застосування насильства по відношенню до співробітників кримінально-виконавчих установ або слідчих ізоляторів, а також щодо засудженого з метою перешкодити його виправленню або з помсти за виконання ним громадського обов'язку, —

карається позбавленням волі на строк до п'яти років.

317.2. Застосування насильства, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я, до осіб, зазначених у статті 317.1 цього Кодексу, —

карається позбавленням волі на строк від п'яти до семи років.

317.3. Діяння, передбачені статтями 317.1 або 317.2 цього Кодексу, вчинені організованою групою або з застосуванням насильства, небезпечного для життя чи здоров'я, —

караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років».

КК Республіки Узбекистан ² у розділі 15 «Злочини проти порядку управління» також передбачив ст. 220:

«Дії, що дезорганізують роботу установи виконання покарань у вигляді позбавлення волі

Дії, що дезорганізують роботу установи виконання покарань у вигляді позбавлення волі, вчинені особою, яка відбуває покарання у вигляді позбавлення волі, що виражається у тероризуванні засуджених або в нападах на

---

¹ Уголовный кодекс Азербайджанской Республики [Текст] : [утвержден Законом Азербайджанской республики от 30 декабря 1999 г. : вступил в силу с 1 сентября 2000 г.]. — Баку: Издательство «Юридическая литература», 2006. — 264 с.

² Уголовный кодекс Республики Узбекистан (с измен. и доп. на 15 июля 2001 г.) [Текст] : [принят 22 сентября 1994 г. : введен в действие с 1 апреля 1995 г.] / вступ. статья М. Х. Рустамбаева, А. С. Якубова, З. Х. Гуляшова. — СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. — 338 с.

представників адміністрації, а також організація з цією метою злочинних груп або активної участі в їх діяльності, —

караються позбавленням волі від трьох до п'яти років.

Ті ж дії, вчинені:

а) особливо небезпечним рецидивістом;

б) особою, засудженою за тяжкий або особливо тяжкий злочин;

в) групою осіб, —

караються позбавленням волі від п'яти до десяти років».

Таким чином, кримінальні законодавства республік, що входили до складу Радянського Союзу, є близькими за своїм змістом і духом. Більшість пострадянських країн взяли за основу свого кримінального законодавства Кримінальний кодекс УРСР 1960 р., частково змінивши окремі положення. При створенні кримінального законодавства багато зарубіжних країн використовували власні традиції та звичаї, багатий досвід застосування колишнього кримінального законодавства. Однак необхідно констатувати, що у більшості зарубіжних держав, крім пострадянських, не передбачена кримінальна відповідальність за дії, що дезорганізують роботу виправних установ, це у свою чергу спонукає до висновку про криміналізацію даних діянь у світлі сучасних подій в Україні.

У більшості європейських держав Центральної і Західної Європи кримінальна відповідальність за порушення роботи установ виконання покарань відсутня, а такі дії кваліфікуються за окремими кримінально-караними нормами як «злочини проти життя та здоров'я» або як «злочини проти представників держави під час виконання службових обов'язків».

Отже, проведення соціально-правової характеристики злочину, передбаченого ст. 392 КК України, дозволило вести мову про наступне.

1. Історія української державності та законодавства перш за все пов'язана зі створенням й існуванням Київської Русі. До першоджерел кримінального права, що діяли на території Київської Русі, сучасні учені-історики зараховують звичаєве право, зокрема договори Русі з Візантією та германськими племенами; князівське законодавство, особливе місце в якому належить церковним статутам; візантійське право, а також основний правовий документ того часу — «Руську Правду». Розвиток кримінального законодавства в Україні після розпаду Київської Русі тісно пов'язаний із розвитком законодавства інших держав, під владою яких протягом багатьох століть перебувало населення українських земель, зокрема Великого князівства Литовського, Королівства Польського та Московського князівства, а пізніше — Російської імперії. У Кримінальному Уложенні 1903 р. вперше була передбачена окрема Глава VII «Про протидію правосуддю», до якої були включені склади злочинів (статті 173–177), що передбачали відповідальність за посягання на нормальну роботу установ виконання покарань.

2. У перші роки радянської влади НКЮ СРСР спробував кодифікувати правовий матеріал у сфері виконання покарань, однак очевидно, що загалом більшість заходів покарання були запозичені з актів тюремних правил царської Росії. Відсутність розуміння різниці кримінальної та дисциплінарної відповідальності, а також неприпустимість продовження кримінального покарання за допомогою дисциплінарних заходів впливу, свідчили не тільки про суворість заходів впливу, але й про низький на той час теоретичний рівень кримінального права як науки. У післявоєнні роки в систему виправно-трудових установ були запроваджені нововведення у вигляді організації виправно-трудових таборів і таборів суворого режиму для утримування ув'язнених, які злісно порушували режим відбування покарання та ухилялися від праці. Згодом за підтримки практиків виправно-трудових установ була запроваджена норма, яка передбачала кримінальну відповідальність за дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, аргументуючи це заподіяною непомірною шкодою нормальній роботі виправно-трудових установ засудженими-порушниками.

3. Указом Президії Верховної Ради СРСР від 18 травня 1961 року Закон «Про кримінальну відповідальність за державні злочини» був доповнений ст. 14 про відповідальність за дії, що дезорганізують роботу виправно-трудових установ, яка була втілена у вигляді ст. 69-1 КК УРСР. Особлива суспільна небезпечність дій, що дезорганізують роботу виправно-трудових установ, полягала в тому, що небезпечні злочинці, тероризуючи засуджених і здійснюючи напади на адміністрацію, тим самим в найбільш небезпечних формах активно протидіють нормальній діяльності виправно-трудових установ з виправлення та перевиховання засуджених. З подальшим розвитком кримінального законодавства з метою захисту нормальності діяльності виправно-трудових установ зі здійснення карально-виховного впливу законодавець криміналізував випадки злісної непокори вимогам їх адміністрації.

4. Злочини, що вчиняються засудженими у місцях позбавлення волі, містять в собі деструктивну основу, яка підвищує небезпечність таких діянь. Так, відповідно до КК України до дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, належать: тероризування засуджених; напад на адміністрацію установи; а також організація з цією метою організованої групи або активна участь у ній. Ми пропонуємо авторське тлумачення поняття «дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань» —

це застосування насильства або погрози його застосування з метою спонукання до протизаконної діяльності, помсти за виконання громадських обов'язків; вчинення насильницьких дій (незаконне позбавлення волі, заволодіння зброєю, завдання побоїв, застосування мордувань, катувань, заподіяння тілесних ушкоджень) та погроза застосування такого насильства щодо персоналу установи виконання покарань з метою перешкоджання його

законній діяльності або помсти за таку діяльність, а також створення для вчинення таких дій злочинної групи й активна участь у ній, вчинені засудженими під час відбування покарання у виді позбавлення або обмеження волі.

5. У кримінальних законодавствах пострадянських держав Східної Європи (Польща, Латвія, Литва, Естонія та ін.) передбачені окремі норми за дезорганізацію роботи установ виконання покарань, однак диспозиції статей піддалися впливу та нагадують симбіоз радянського тоталітаризму й європейської гуманності, а суб'єктивна сторона злочину не передбачає наявності спеціальної мети. У більшості європейських держав Центральної і Західної Європи з романо-германською правовою системою (Німеччина, Швейцарія, Сербія, Франція, Іспанія та ін.) кримінальна відповідальність за порушення роботи установ виконання покарань відсутня, а такі дії кваліфікуються за окремими кримінально-караними діяннями.

РОЗДІЛ 2

ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЙ, ЩО ДЕЗОРГАНІЗУЮТЬ РОБОТУ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

2.1 Об'єктивні ознаки дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань

2.1.1 Об'єкт дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань

Вчинення злочинів засудженими під час відбування покарання в установах виконання покарань в значній мірі слугує критерієм ефективності їх функціонування. У всіх випадках при вчиненні злочину в установах виконання покарань об'єктом посягання є суспільні відносини, що забезпечують їх нормальну діяльність. Така діяльність спрямована на досягнення передбачених кримінальним і кримінально-виконавчим законами цілей покарання, а також являє собою врегульовані законодавчими нормами правовідносини, що складаються в процесі відбування та виконання покарання.

До найбільш важливих умов нормальної діяльності установ виконання покарань слід віднести: по-перше, забезпечення безпеки співробітників установ виконання покарань; по-друге, забезпечення безпеки засуджених. Без забезпечення недоторканості життя та здоров'я зазначених вище осіб неможливо говорити про нормальну діяльність даних установ, про виконання поставлених перед ними завдань.

До числа норм Особливої частини КК України, спрямованих на забезпечення нормальної діяльності установ виконання покарань, слід віднести ст. 390 КК України «Ухилення від відбування позбавлення волі», ст. 391 КК України «Злісна непокоря вимогам адміністрації установи виконання покарання», ст. 393 КК України «Втеча з місця позбавлення волі, з-під арешту або з-під варті», ст. 392 КК України «Дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань».

Побудова Особливої частини КК України за принципом родового об'єкта означає, що законодавець, встановлюючи кримінально-правові заборони, виділяє в окрему групу захист конкретних об'єктів. Водночас здійснюється захист інших об'єктів, на які можуть здійснюватися посягання.

Слід зазначити, що основним об'єктом злочину є ті суспільні відносини, зміна яких складає соціальну сутність злочину, тому з метою їх охорони прийнята кримінально-правова норма, що передбачає відповідальність за його вчинення¹. Водночас деякі вчені мають іншу думку та вважають, що

---

¹ Тацій, В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві [Текст] : монографія / В. Я. Тацій. — Х. : Право, 2016. — 256 с ; Коржанский, Н. И. Объект посягательства и квалификация преступлений / Н. И. Коржанский. — Волгоград, 1976. — 278 с.

об'єктом злочину можуть бути благо (С. Б. Гавриш¹), цінності (Є. В. Фесенко²), інтереси (А. В. Наумов³).

Не вдаючись до наукової дискусії щодо об'єкта злочину взагалі, ми звертаємо увагу, що в теорії кримінального права об'єктом злочину і дотепер визнають суспільні відносини⁴. Наведена позиція узгоджується з поглядами зарубіжних учених⁵. Якщо особа, вчиняючи злочин, порушує врегульовані правом відносини, то об'єктом злочину виступають врегульовані правом суспільні відносини.

Об'єкт злочинів, що порушують порядок й умови функціонування установ виконання покарань, у теорії розуміють неоднозначно. На наш погляд, це зумовлено такими факторами: по-перше, склади злочинів, що передбачали кримінальну відповідальність за їх вчинення в КК України УРСР 1960 р., були вміщені в різних главах КК України; а по-друге, неоднозначним розумінням поняття «правосуддя».

В юридичній літературі зарахування діянь, що посягають на суспільні відносини, які забезпечують виконання вироку та призначеного до відбуття покарання, до числа злочинів проти правосуддя визнається правильним не всіма авторами. Так, якщо склад злочину, у якому передбачалась відповідальність за дії, що дезорганізують роботу виправно-трудових установ (стаття 69¹ КК України УРСР 1960 р.), віднесено до глави «Злочини проти держави», то об'єктом його є громадська безпека в місцях відбування покарання засудженими до позбавлення волі⁶. Виходячи з місця цього злочину, в структурі Особливої частини КК України УРСР, зокрема приналежності його до інших злочинів проти держави, дослідники вказували, що він посягає на основи державного управління у сфері охорони громадської безпеки та правопорядку, на основи громадської безпеки.

У теорії кримінального права об'єктом даного злочину пропонувалося визнавати: «Основи державного управління та громадської безпеки»; «Основи радянського державного управління в галузі охорони громадського порядку»; «Основи громадського порядку у виправно-трудових установах»; «Основи державного управління в галузі забезпечення нормальної

---

¹ Гавриш, С. Б. Уголовно-правовая охрана природной среды Украины. Проблемы теории и развитие законодательства [Текст] / С. Б. Гавриш. — Х. : Основа, 1994. — С. 18.

² Фесенко, Е. В. Цінності як об'єкт злочину [Текст] / Е. В. Фесенко // Право України. — 1999. — № 6. — С. 75-78.

³ Наумов А.В. Российское уголовное право. Общая часть [Текст] : курс лекций / А. В. Наумов М., 1996. — С. 365.

⁴ Глистин, В. К. Проблема уголовно-правовой охраны общественных отношений [Текст] / В. К. Глистин. — Л. : Изд-во ЛГУ, 1979. — С. 101.

⁵ Давид, Р. Основные правовые системы современности [Текст] / Р. Давид, К. Жоффре-Спинози ; пер. с фр. В. А. Туманова. — М. : Международные отношения, 1999. — С. 34.

⁶ Українське кримінальне право. Загальна частина [Текст]: підручник / за ред. В. О. Навроцького. — К. : Юрінком Інтер, 2013. — С. 72.

діяльності виправно-трудових установ». Ці та інші подібні позиції піддавалися ґрунтовній критиці. По-перше, вказувалося, що основи будь-яких суспільних відносин у будь-якій області діяльності не можуть виступати безпосереднім об'єктом злочину. По-друге, відзначалася безпідставність віднесення до об'єкта злочину, передбаченого ст. 69¹ КК України УРСР, громадського порядку та державного управління¹.

Проаналізувавши низку думок науковців, не викликає сумнівів, що заборона дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, переслідує мету забезпечення нормального, відповідного до вимог закону порядку й умов відбування засудженими покарання в установах виконання покарання. Наведені аргументи наштовхують на думку про те, що основним об'єктом зазначеного посягання слід визнавати встановлений порядок й умови відбування покарання в установах виконання покарання.

У той же час, детально аналізуючи спрямованість злочину, передбаченого статтею 69¹ КК України УРСР, дослідники відзначали його суспільну небезпечність для діяльності установ виконання покарань. Тобто, гуманна діяльність виправно-трудових закладів спрямована на виправлення та ресоціалізацію осіб, які вчинили злочини, щоб вони могли знову стати на шлях чесного життя. Таким чином, безпосереднім об'єктом посягання виступають суспільні відносини, що забезпечують нормальну діяльність установ виконання покарань, спрямовану на виправлення та ресоціалізацію засуджених, запобігання вчиненню ними нових злочинів². Отже, злочин, передбачений ст. 69¹ КК України УРСР 1960 р., був спрямований проти діяльності установ виконання покарань.

Деякі автори дещо інакше трактують зміст об'єкта зазначеного вище злочину. Згідно з їх баченням предмет суспільних відносин, захист яких забезпечується ст. 392 КК України, є іншим. Зокрема В. І. Єгоров об'єктом цього злочину вважає сукупність суспільних відносин, які забезпечують нормальне здійснення кримінального правосуддя³.

Інший дослідник цієї проблеми І. С. Власов зазначає, що «органи виконання покарань, хоча самі й не здійснюють правосуддя, однак створюють необхідні умови для ефективної діяльності суду, чим активно сприяють правосуддю. Без цих органів стало б неможливим здійснення правосуддя.

---

¹ Друзин, А. И. Дезорганизация деятельности учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества (проблемы законодательного регулирования) [Текст] / А. И. Друзин, А. И. Чучаев // «Черные дыры» в российском законодательстве. — 2002. — № 4. — С. 21.

² Ткаченко, А. В. Деякі питання визначення об'єкта злочину за статтею 392 Кримінального кодексу України [Текст] / А. В. Ткаченко // Право і суспільство. — 2014. — № 6-1. — С. 236.

³ Егоров, В. И. Уголовная ответственность за побег из места заключения или из-под стражи [Текст] : учеб. пособ. / В. И. Егоров. — Рязань : Рязанская высшая школа МВД СССР, 1984. — С. 36.

З іншого боку, діяльність таких органів має зміст під час виконання завдань правосуддя, які постають з цієї діяльності»¹.

Т. Н. Добровольська зазначає, що «діяльність органів, які безпосередньо виконують вироки, рішення, ухвали та постанови судів, знаходиться за межами правосуддя. Їх діяльність представляє собою реалізацію вже винесеного акту правосуддя, який набрав чинності»². К. В. Мазняк підкреслив, що діяльність цих органів лише торкається правосуддя через його забезпечення³.

Однак, попри наукову дискусію, український законодавець помістив злочин, передбачений ст. 392 КК України, у розділ XVIII Особливої частини КК України — «Злочини проти правосуддя».

Аналіз юридичної літератури дає нам змогу зробити висновок про те, що на теперішній час сформувалися дві основні групи науковців щодо розуміння терміну «правосуддя». До першої групи відносяться вчені, які під правосуддям розуміють діяльність суду з розгляду та вирішення в установленому законом процесуальному порядку віднесених до його компетенції цивільних, господарських, кримінальних й адміністративних справ⁴. Вони, обґрунтовуючи свою позицію, посилаються на чинне законодавство України. Так, відповідно до ст. 6 Конституції України державна влада в Україні поділяється на законодавчу, виконавчу та судову; за ст. 124 Конституції України правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» визначає, що делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускається (ч. 1 ст. 5). Аргументом на підтримку зазначеної позиції окремі автори вважають регулювання процесу дізнання, досудового слідства та судового розгляду різними главами Кримінального процесуального кодексу України, а процесу виконання вироків — взагалі окремим нормативно-правовим актом (КВК України)⁵.

Серед науковців, які визначають правосуддя як діяльність, притаманну винятково судам, існують думки про необхідність зосередження у відповідному розділі КК України лише тих норм, які охороняли би здійснення правосуддя⁶.

---

¹ Власов, И. С. Об объекте преступлений против правосудия [Текст] / И. С. Власов // II Ученые записки ВНИИСЗ. — М., 1964. — Вып. 1 (18). — С. 95-96.

² Добровольская, Т. Н. Понятие советского социалистического правосудия [Текст] / Т. Н. Добровольская // Ученые записки ВЮОН. — М., 1963. — Вып. 4. — С. 23.

³ Мазняк, К. В. Побег заключенных и борьба с ними [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Мазняк К.В. — М., 1968. — С. 5.

⁴ Кримінальне право (Особлива частина) [Текст] : підручник / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. — Луганськ : Вид-во «Елтон – 2», 2012. — Т. 2. — С. 678.

⁵ Осадчий, В. І. Зміст правосуддя у злочинах проти правоохоронної діяльності [Текст] / В. І. Осадчий // Право України. — 2000. — № 11. — С. 111.

⁶ Мірошніченко, С.С. Система злочинів проти правосуддя потребує упорядкування [Текст] / С. С. Мірошніченко // Часопис Академії адвокатури України. — 2012. — № 14. — С. 5.

Також зустрічаються пропозиції щодо виключення зі складу злочинів проти правосуддя тих кримінально караних діянь, що посягають на діяльність установ виконання покарань, оскільки така діяльність, на думку автора, не є правосудною, зокрема й регульована ст. 392 КК України «Дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань»¹.

На наш погляд, визначення об'єкта злочину, передбаченого ст. 392 КК України, має ґрунтуватися на сутності змісту визначеної в законі діяльності кримінально-виконавчої системи, яка згідно зі ст. 1 КВК України спрямована на досягнення мети щодо виправлення засуджених і попередження вчинення нових злочинів як засудженими, так і іншими особами. Отже, дане діяння порушує не тільки нормальну діяльність установ виконання покарань, а й діяльність, спрямовану на досягнення цілей і завдань правосуддя. Винна особа своїми діями порушує інтереси правосуддя, тобто діяльність суду та органів слідства, дізнання, прокуратури, а також органів, що виконують судові акти, — в реалізації цілей і завдань правосуддя².

Як зазначає В. І. Єгоров, конституційне положення правосуддя не слід тлумачити занадто вузько та зводити правосуддя до факту винесення обвинувального або виправдувального вироку. До завдання інших правоохоронних органів, крім суду, входить виконання призначеного судом винному покарання, доведення процесу правосуддя до його логічного завершення. Діяльність таких органів починається і протікає після винесення судом обвинувального вироку, набрання ним чинності та звернення до виконання. Тому правосуддя, як об'єкт кримінально-правової охорони, є більш широким поняттям, ніж правосуддя, як специфічний вид державної діяльності, що здійснюється тільки судом. Саме в такому широкому значенні термін «правосуддя» використовується в кримінальному законодавстві та у літературі, коли мова йде про злочини проти правосуддя³.

Як зауважив М. І. Бажанов, законодавець, поєднуючи в розділ XVIII Особливої частини КК України певну групу злочинів за їх родовим об'єктом, зовсім не ставив за мету в найменуванні розділу «Злочини проти правосуддя» дати точне визначення включених до нього злочинів. Дана обставина лише свідчить про прагнення законодавця показати, що під цією назвою ним об'єднані всі злочини, що посягають на діяльність самого суду під час

---

¹ Осадчий, В. І. Зміст правосуддя у злочинах проти правоохоронної діяльності [Текст] / В. І. Осадчий // Право України. — 2000. — № 11. — С. 111.

² Прасолова, И. Г. Уголовная ответственность за дезорганизацию деятельности учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / Прасолова И. Г. — Ростов н/Дону, 2007. — С. 164.

³ Егоров, В. И. Уголовная ответственность за уклонение от отбывания уголовных наказаний : учебное пособие [Текст] / В. И. Егоров. — Рязань : Изд. РВШ МВД СССР, 1985. — С. 14-16 ; Преступления против правосудия [Текст] / под ред. А. В. Галаховой. — М. : Норма, 2005. — С. 22.

здійснення ним правосуддя, всі органи, які сприяють шляхом судочинства здійсненню судом його функцій, а також органи, які забезпечують виконання рішення, вироку та призначеного ним покарання¹.

Ми схилиємося до другої групи вчених, які визначають правосуддя, як дещо обширну категорію, ніж діяльність суду з розгляду й вирішення справ; відносять до нього діяльність спеціальних органів, які сприяють здійсненню правосуддя, зокрема й органів досудового розслідування, прокуратури та органів виконання судових рішень, вироків і призначених покарань. Лише в сукупності вони утворюють систему органів правосуддя.

Ми погоджуємося з позицією авторів, які визнають, що злочини, спрямовані проти діяльності установ виконання покарань, спрямовані також проти правосуддя, адже така діяльність забезпечує ефективність правосуддя на стадіях досудового розслідування та виконання покарання. Посягання на таку діяльність перешкоджає правосуддю в цілому, а тому, на нашу думку, слід визначати правосуддя, як родовий об'єкт цього злочину, та логічно відносити його до розділу XVIII «Злочини проти правосуддя».

Заподіяння ж, наприклад, тілесних ушкоджень засудженому з особистих мотивів насамперед спрямоване проти життя та здоров'я окремої особи, а тому такі дії не слід розцінювати як злочин проти правосуддя. У цьому випадку посягання відбуваються на суспільні відносини у сфері життя та здоров'я особи. Однак, якщо такі посягання були вчинені з метою дезорганізації роботи установи виконання покарань, то вони виступають додатковим об'єктом у злочині, передбаченому ст. 392 КК України.

Водночас відзначимо, що вчиняючи такі злочини, особа безпосередньо посягає на порядок й умови відбування покарання в установах виконання покарання, а це слід визначати як безпосередній об'єкт злочину.

У зв'язку із вищенаведеним, пропонуємо передбачити в ст. 392 КК України відповідальність за насильство над засудженими, які стали на шлях виправлення та ресоціалізації. Подібна вказівка однозначно відносить таке правопорушення до злочинів проти правосуддя, оскільки конкретно вказує на об'єкт — порядок й умови відбування покарання, що переслідує мету виправлення та ресоціалізації засуджених.

Відповідно до теорії кримінального права перелік фізичних благ, шкода яким наноситься внаслідок двооб'єктного насильницького злочину, суворо обмежений (життям, здоров'ям і тілесною недоторканністю особистості). Л. Д. Гаухман пише: «Суспільні відносини, що забезпечують інші блага

---

¹ Бажанов, М. І. Злочини проти правосуддя : конспект лекцій [Текст] / М. І. Бажанов. — Х. : Нац. юрид. акад. України, 1996. — С. 4 ; Бажанов, М. І. Уголовно-правовая охрана советского правосудия : учебное пособие [Текст] / М. И. Бажанов. — Х. : Юрид. ин-т, 1986. — С. 11 ; Власов, И. С. Ответственность за преступления против правосудия [Текст] / И. С. Власов, И. М. Тяжкова. — М. : Юрид. лит., 1968. — С. 31.

особистості (гідність і свободу), не можна вважати безпосереднім об'єктом насильницьких двооб'єктних злочинів, оскільки посягання на гідність, а також обмеження свободи без впливу на тілесну недоторканність не є насильством»¹.

З аналізу диспозиції ст. 392 КК України, як було зазначено вище, виходить, що елементами складу даного злочину можуть бути тільки суспільні відносини, що забезпечують здоров'я потерпілого, а також суспільні відносини, що забезпечують тілесну недоторканність. Очевидним є висновок про те, що оскільки в диспозиції норми передбачено тероризування або напад, тобто застосування насильства, то об'єктом злочину є суспільні відносини, що забезпечують здоров'я людини, тілесну недоторканність потерпілого. Однак варто зазначити, що суспільні відносини, які забезпечують життя, законодавець не відносить до безпосереднього об'єкту аналізованого злочину, адже диспозицією норми не передбачено вбивство або посягання на життя особистості.

Таким чином, протиправні діяння, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, є насильницьким двооб'єктним злочином, додатковим обов'язковим об'єктом якого виступає здоров'я та безпека осіб, зазначених у законі. Таке діяння може здійснюється за допомогою застосування фізичного насильства або погрози застосування такого.

У рамках дослідження родового об'єкта злочинні дії, що дезорганізують діяльність установи виконання покарань, віднесені І. Я. Козаченко до групи «злочинів, що посягають на суб'єкт управління»². Однак з аналізу ст. 392 КК України випливає, що потерпілим від даного злочину може бути не тільки суб'єкт управління, а й засуджений.

Однак деякі фахівці не враховують даної обставини та необґрунтовано розширюють коло потерпілих. Так, В. Г. Беляєв відносить до їх числа також і осіб, які утримуються під вартою в порядку запобіжного заходу³. На нашу думку, таке судження є хибним, оскільки зазіхання на підозрюваних й обвинувачуваних, які утримуються під вартою, не підпадають під ознаки дезорганізації роботи установи виконання покарання, а підлягають кваліфікації за відповідними статтями злочинів проти людини.

Під засудженими як такими, що є потерпілими від цього злочину, у ст. 392 КК України розуміються особи, що відбувають покарання у виді обмеження волі (ст. 61 КК України), позбавлення волі на певний строк (ст. 63 КК України) або довічного позбавлення волі (ст. 64 КК України) в установі

---

¹ Гаухман, Л. Д. Проблемы уголовно-правовой борьбы с насильственными преступлениями в СССР [Текст] / Л. Д. Гаухман. — Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1981. — С. 42.

² Уголовное право. Особенная часть [Текст] / отв. ред. И. Я. Козаченко, Г. П. Новоселов. — 4-е изд., изм. и доп. — М. : 2008. — С. 665.

³ Курс советского уголовного права [Текст] / под ред. Н. А. Беляева. — Л., 1973. — Т. 3. — С. 64.

виконання покарань незалежно від їх поведінки (тобто незалежно від того, чи стали вони на шлях виправлення)¹.

Ми не можемо погодитися із таким положенням, оскільки дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, перш за все спрямовані проти режиму відбування покарання, а оскільки режим ставить собі за мету виправлення засуджених, то вважаємо за необхідне в диспозиції ст. 392 КК України зазначити відповідальність за тероризування тих засуджених, які стали на шлях виправлення. Це було б логічним обґрунтуванням необхідності кримінально-правового захисту діяльності установ виконання покарань. Вказівка на тероризування всіх засуджених фактично відносить до злочинів проти правосуддя також і тероризування засуджених на ґрунті особистих стосунків. А такі дії, за наявності необхідних ознак, є злочинами проти здоров'я особи. Наша ж пропозиція узгоджує місце передбаченого ст. 392 КК України злочину саме в рамках злочинів проти правосуддя². У той же час, відповідно до Постанови ПВС України від 26.03.93 № 2³, потерпілим за вказаним злочином не може бути засуджений, якому нанесені побої, заподіяні тілесні ушкодження та здійснені інші дії по відношенню до нього на ґрунті сварок, особистих відносин.

Свідченням виправлення засудженого може слугувати його чесне та сумлінне ставлення до праці, сприяння адміністрації місць ув'язнення в підтримці режиму та порядку, участь у самодіяльних організаціях, сумлінне виконання ним вимог внутрішнього розпорядку.

Аналіз сформованої судової практики та практики діяльності виправних установ показує, що до засуджених, які стали на шлях виправлення, насамперед слід віднести осіб, які: є членами самодіяльних організацій засуджених (рад колективів колоній або загонів і їх секцій, рад бригадирів, секції профілактики правопорушень і т. п.); сумлінно відносяться до праці (виконують і перевиковують встановлені норми виробітку, які є бригадирами, сумлінно оволодівають тими чи іншими спеціальностями, що підвищують трудову кваліфікацію), навчання як загальноосвітнього, так і професійно-технічного (опанували ті чи інші спеціальності, які підвищують трудову кваліфікацію, успішно займаються в середніх загальноосвітніх школах місць позбавлення волі та ін.); не допускають порушень режиму відбування покарання (строго дотримуються правил внутрішнього розпорядку та заборон, встановлених для засуджених); приймають

---

¹ Злочини проти правосуддя [Текст] : навч. посіб. / за заг. ред. проф. В. І. Борисова, проф. В. І. Тютюгіна. — Х. : Нац. юрид. акад. України, 2011. — С. 129.

² Плужнік, О. І. Кримінальна відповідальність за порушення режиму відбування покарання у виправних установах та тримання під вартою [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / О. І. Плужнік. — К., 2003. — С. 54-55.

³ Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушеннями режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі : [постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 26 березня 1993 р.] : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-93>.

активну участь у громадському житті колективу (учасники художньої самодіяльності, редактори та члени редколегії стінгазет тощо), що свідчить про їх зразкову поведінку.

До числа засуджених, які стали на шлях виправлення, слід відносити засуджених, які можуть допускати окремі незначні порушення режиму, але вже відійшли від кримінальних угруповань і у зв'язку з цим піддаються насильству з їхнього боку.

Висновок про те, чи став засуджений, на якого вчинено посягання, на шлях виправлення, чи виконував він суспільний обов'язок, здійснюється на підставі характеристик, що надаються засудженим адміністрацією установи виконання покарань. Однак автономність людської психіки та соціальна мімікрія, що нерідко спостерігаються у засуджених, роблять на практиці завдання щодо встановлення кола осіб, які стали на шлях виправлення, вкрай важким¹.

Із диспозиції ст. 392 КК України виходить, що потерпілим може бути не лише засуджений, а й адміністрація установи виконання покарання. Так, згідно зі статтями 70, 135, 146 КВК України в залежності від виду покарання до посадових осіб, які застосовують заходи заохочення та стягнення, належать: начальник установи (виправної або виховної колонії, виправного центру), його прями начальники; заступник начальника (центру або колонії); начальник відділення соціально-психологічної служби; а у випадку виховного центру, ще й вихователі та старші вихователі.

Оскільки відповідно до КВК України до посадових осіб, які застосовують заходи заохочення та стягнення, відносяться також і прями начальники керівника установи виконання покарань, ми вважаємо, що таке посилення у вказаній постанові не є юридично точним. Адже по факту напад, тобто застосування насильства до посадових осіб вказаної категорії, не утворюватиме складу злочину, передбаченого ст. 392 КК України, а такі дії мають кваліфікуватися як «злочини проти здоров'я людини» (а залежно від мотиву додатково — «у зв'язку із виконанням службового обов'язку»). Так, ст. 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» до персоналу ДКВС України відносить осіб рядового та начальницького складу, спеціалістів, які не мають спеціальних звань, а також інших працівників, які працюють за трудовими договорами в Державній кримінально-виконавчій службі України².

---

¹ Назаров, С. В. Уголовно-правовая ответственность за дезорганизацию деятельности учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / С. В. Назаров. — М., 2000. — С. 182

² Про Державну кримінально-виконавчу службу України [Текст] : [закон України від 23 червня 2005 № 2713-IV –ВР] // Відомості Верховної Ради України, 2005. — № 30. — Ст. 409.

Враховуючи усе вказане вище, нами запропоноване авторське тлумачення поняття «персонал установ виконання», під яким розуміється *кадровий склад працівників установ виконання покарань, що включає в себе різні категорії осіб, які виконують конкретно поставлені функції (завдання), спрямовані на реалізацію цілей виконання покарання, та користуються у зв'язку з цим державними гарантіями забезпечення ефективної діяльності.*

У кримінальних законодавствах ряду зарубіжних країн (зокрема пост-радянських країн) потерпілими від вчинення діянь, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, визнаються також і близькі родичі працівника установи. Тому окремої уваги заслуговує думка про імплементацію до чинного законодавства вищезазначеної ознаки об'єкту злочину, передбаченого ст. 392 КК України. Адже досягання мети щодо дезорганізації роботи установи виконання покарань можливе як шляхом безпосереднього впливу на засудженого або працівника установи, так шляхом впливу на його близьких, що в свою чергу є психологічним тиском і видом примусу для вчинення протизаконних дій. Інша кваліфікація протиправного впливу на зазначених осіб не відображатиме ні соціальну спрямованість суспільно небезпечного діяння, ні його мотиви. Однак, на жаль, законодавець не передбачив останніх в якості потерпілих від досліджуваного нами злочину, що нашу думку є значним прорахунком.

Крім того, вважаємо за доцільне вказати у диспозиції норми не лише членів сім'ї працівника установи, а і членів сім'ї засудженого, адже шляхом впливу на сім'ю засудженого можна вплинути й на самого засудженого, який став на шлях виправлення. А тому, з метою посилення кримінально-правової охорони діяльності відповідних установ виконання покарань необхідно до числа потерпілих від злочину, передбаченого ст. 392 КК України, включити членів сім'ї працівника установи виконання покарань і членів сім'ї засудженого, який відбуває покарання та став на шлях виправлення, зазначивши мотив злочину як обов'язкову кваліфікуючу ознаку.

Отже, узагальнюючи вищевикладене, зробимо наступні висновки:

1. Дії, що дезорганізують роботу установ виконання, належать до групи злочинів проти правосуддя, підвиду посягань на законну діяльність суду та органів досудового розслідування з боку осіб, зобов'язаних йому сприяти та виконувати рішення зазначених органів¹. Родовим об'єктом даного злочину виступають суспільні відносини, що охороняють здійснення правосуддя в Україні, а основним безпосереднім об'єктом досліджуваного злочину виступають суспільні відносини, що регулюють нормальну діяльність установ

---

¹ Ведмідський, О. В Втеча в'язнів з місць несвободи (міжгалузеве дослідження) [Текст] : монографія / Ведмідський О. В., Богатирьов А. І., Некрасов О. О. — К. : ВД «Дакор», 2015. — С. 31.

виконання покарань. Оскільки, цей злочин є двооб'єктним, то додатковим обов'язковим об'єктом виступає здоров'я адміністрації установи та засуджених.

2. Проаналізувавши об'єкт ст. 392 КК України, дійшли висновку, що поняття «адміністрація установи виконання покарань» не досить чітко відображає коло потерпілих від злочину — працівників установи покарань. На нашу думку, поняття «персонал установи виконання покарань» більш вдало підходить для об'єкту вказаного злочину. Запропоновано авторське тлумачення поняття «персонал установ виконання», під яким розуміється *кадровий склад працівників установ виконання покарань, що включає в себе різні категорії осіб, які виконують конкретно поставлені функції (завдання), спрямовані на реалізацію цілей виконання покарання, а також користується у зв'язку з цим державними гарантіями забезпечення ефективної діяльності.*

3. Для посилення кримінально-правової охорони діяльності відповідних установ виконання покарань необхідно до числа потерпілих від злочину, передбаченого ст. 392 КК України, включити членів сім'ї працівника установи виконання покарань і членів сім'ї засудженого, який відбуває покарання та став на шлях виправлення, зазначивши як обов'язкову кваліфікуючу ознаку — мотив злочину.

2.1.2 Об'єктивна сторона вчинення дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань

Вивчення об'єктивної сторони дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, забезпечує значна кількість кримінально-правових норм. Об'єктивна сторона будь-якого злочину визначається у його зовнішньому прояві. Це процес суспільно небезпечного та протиправного посягання на суспільні відносини, що охороняються законом, який розглядається з зовнішньої сторони, з точки зору послідовного розвитку тих подій і явищ, що починаються із злочинного діяння суб'єкта, а закінчуються наступом злочинного результату¹.

Об'єктивна сторона дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, характеризується низкою проявів:

- 1) тероризування засуджених;
- 2) напад на адміністрацію;
- 3) організація з цією метою (тероризування засуджених чи/та нападу на адміністрацію) організованої групи;
- 4) активна участь у такій групі.

Варто поетапно дослідити зміст об'єктивних проявів кожного з зазначених діянь.

---

¹ Коржанський, М. Й. Кримінальне право України. Загальна частина [Текст] : курс лекцій / М. Й. Коржанський. — К. : Наукова думка та Українська видавнича група, 1996. — С. 153.

ПВС України в п. 4 Постанови № 2 «Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушенням режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі» від 26 березня 1993 р.¹ тлумачить це поняття ширше і точніше, а саме: «Під тероризуванням засуджених розуміється застосування насильства або погрози застосування насильства з метою примусити їх відмовитися від сумлінного ставлення до праці, додержання правил режиму, а також вчинення таких же дій із помсти за виконання громадських обов'язків по зміцненню дисципліни в установі виконання покарань. Тероризуванням слід вважати також глумління і знущання над засудженими з метою їх залякування та перешкоджання виконанню покарання».

У той же час деякі науковці, розуміючи під тероризуванням фізичне або психічне насильство щодо засуджених, безпідставно ототожнюють його з тероризмом². Ми не можемо погодитись з такою позицією, оскільки ці діяння об'єктивно та суб'єктивно різні. Під словом «тероризування» розуміється залякування терором, чим-небудь, застосування насильства, домагаючись потрібних дій і т. п.³

Незважаючи на те, що в КК міститься безліч норм, що встановлюють відповідальність за злочини, пов'язані з насильством, вживаний термін «насильство» законодавчо не визначений. Це призводить до різного тлумачення понять «насильство», «насильницький злочин», «насильницька злочинність», що негативно позначається на правозастосовній діяльності органів досудового розслідування та причетних до нього систем. Кримінально-правова характеристика насильницьких злочинів залежить від максимально конкретного та точного визначення поняття «насильство», а розроблення даного поняття є завданням кримінального права, що вирішується на базі відповідної теорії і судової практики. У той же час виявлення та науково-теоретичне закріплення загальних ознак злочинного насильства є теоретичною основою для законного й обґрунтованого вирішення питань щодо кваліфікації будь-якого з цих злочинів, що забезпечує однакове розуміння цих ознак при застосуванні різних норм про відповідальність за здійснення насильницьких злочинних діянь⁴.

---

¹ Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушеннями режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі : [постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 26 березня 1993 р.] : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-93>.

² Храмцов, О. М. Психічне насильство в окремих складах злочинів (проблеми теорії а практики) [Текст] / О. М. Храмцов // Вісник Харківського Національного університету внутрішніх справ. — 2008. — Вип. 41. — С. 120.

³ Там само. С. 121.

⁴ Безручко, Е. В. Уголовная ответственность за причинение вреда здоровью человека : дис. ... канд. юрид. наук [Текст] / Безручко Е. В. — Ростов н/Д, 2001. — С. 167.

Сучасна літературна мова визначає насильство, як застосування сили для досягнення чого-небудь; примусовий вплив на когось, щось. А. Н. Романков формулює наступне визначення насильства: «Насильство — суспільно небезпечний протиправний умисний вплив на життя, здоров'я, тілесну недоторканність, фізичну свободу людини крім чи всупереч його волі... Психічне насильство визначається як суспільно небезпечний протиправний умисний інформаційний або позайнформаційний вплив на психіку людини всупереч або поза його волею»¹. Підтвердженням цьому є й думка В. Г. Бужора про те, що говорити про насильство можна лише в тому випадку, коли сила застосовується всупереч закону. Учений вважає, що законним насильство не може бути, законним може бути лише застосування сили². Протилежної думки І. Я. Козаченко і Р. Д. Сабіров, які вважають, що поняття «насильство» має охоплювати й ті випадки, коли здійснюються суспільно корисні, а отже правомірні дії із застосуванням насильства³.

Ми погоджуємося з групою авторів, які схиляються до того, що насильство через кримінально-правову призму має обов'язково характеризуватися небезпекою.

Н. В. Огороднікова вказує, що термін «насильство» як у загальноприйнятому, так і в кримінально-правовому значенні позначає суспільно небезпечний, протиправний вплив на організм людини проти її волі, при якому заподіюється або створюється погроза заподіяння шкоди її життю, здоров'ю, правам і свободам⁴. Однак, на нашу думку, дане визначення не є повним і юридично вивіреном, хоча б тому, що в ньому відсутня ознака «винне», так як окремі діяння є протиправними, але не винними, наприклад, при крайній необхідності або при затриманні злочинця.

Л. Д. Гаухман так визначає фізичне насильство: «Поняттям фізичного насильства охоплюються насильницькі дії, здійснювані при вчиненні конкретного злочину, що спричинив заподіяння шкоди здоров'ю іншої людини або її смерть, або спрямоване заподіяння такої шкоди»⁵. Вважаємо, що позиція Л. Д. Гаухмана є найбільш конструктивною, оскільки ґрунтується на відмінності

---

¹ Романков, А. Н. Уголовно-правовая характеристика насильственного способа совершения преступлений против собственности [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Романков А. Н. — Екатеринбург, 2000. — С. 15.

² Бужор, В. Г. К вопросу об определении общего понятия насилия [Текст] / В. Г. Бужор // Криминология и организация профилактики преступлений: сб. науч. тр. — М., 1992. — С. 46.

³ Козаченко, И. Я. Уголовно-правовое понятие насилия [Текст] / И. Я. Козаченко, Р. Д. Сабиров // Уголовный закон и совершенствование мер борьбы с преступностью : межвуз. сб. науч. тр. — Свердловск, 1981. — С. 28.

⁴ Огородников, Н. В. К вопросу об унификации законодательного описания насилия как способа совершения конкретных составов преступлений [Текст] / Н. В. Огородникова // Материалы научно-практической конференции. — Ростов н/Д, 1999. — С. 218.

⁵ Гаухман, Л. Д. Борьба с насильственными преступлениями [Текст] / Л. Д. Гаухман. — М. : Юрид. лит., 1969. — С. 4.

в трактуванні насильства в цілому, тобто як у звичайному загальноповжитому змісті слова, так і у розумінні насильства як кримінально-правової категорії.

Аналізуючи диспозиції норм КК України, можна дійти висновку, що законодавець у поняття «насильство» включає: заподіяння смерті; заподіяння тяжкої, середньої тяжкості і легкої шкоди здоров'ю людини; нанесення побоїв чи вчинення інших насильницьких дій, що завдали фізичного болю потерпілому.

Виходячи з вищевикладеного, пропонується авторський варіант визначення поняття «насильство» в кримінально-правовому значенні:

Під насильством розуміється навмисне протиправне застосування фізичної сили за допомоги зброї та предметів, які можуть використовуватися як зброя, інших предметів і речовин чи без таких щодо іншої людини, спрямоване на порушення фізичної недоторканності або на заподіяння шкоди здоров'ю людини, або на позбавлення її життя.

Поняттям «насильство» охоплюються як діяння, так і наслідки. Наслідками насильства визнають легкі та середньої тяжкості тілесні ушкодження. Такий висновок підтверджується як іншими дослідженнями¹, так і керівними роз'ясненнями ПВС. Зокрема щодо цього зазначено, що тероризування засуджених, які стали на шлях виправлення, поєднані з умисним вбивством, заподіянням умисних тяжких тілесних ушкоджень належить кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 392 та ст. 115 або ст. 122 КК України.

Отже, до насильства у ст. 392 належить виключне насильство, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я. Використовуючи тлумачення кримінального права, за аналогією проаналізуємо дане поняття. Так, відповідно до Постанови ПВС України № 10 від 06 листопада 2009 року, під насильством, що не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, слід розуміти умисне заподіяння легкого тілесного ушкодження, що не спричинило короточасного розладу здоров'я або незначної втрати працездатності, а також вчинення інших насильницьких дій (завдання удару, побоїв, незаконне позбавлення волі) за умови, що вони не були небезпечними для життя чи здоров'я в момент заподіяння. До насильства, не небезпечного для життя чи здоров'я, про який йде мова в ст. 392 КК України, відносяться побої та усі інші насильницькі дії, що заподіюють потерпілому певну фізичну біль (наприклад, поштовхи, захоплення, зв'язування, утримання і т. п.).

У той же час небезпечне для життя чи здоров'я насильство — це умисне заподіяння потерпілому легкого тілесного ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності, середньої тяжкості або тяжке тілесне ушкодження, а також інші насильницькі дії, які не

---

¹ Основы уголовного права: Общая часть: Раздел 1. Основания уголовной ответственности [Текст] / под ред. И. П. Малахова. — К. : МАУП, 2000. — С. 100-107.

призвели до вказаних наслідків, але були небезпечними для життя чи здоров'я в момент їх вчинення. До них зокрема слід відносити і насильство, що призвело до втрати свідомості чи мало характер мордування, придушення за шию, скидання з висоти, застосування електроструму, зброї, спеціальних знарядь, а також застосування до потерпілого без його згоди наркотичних засобів, психотропних, отруйних чи сильнодіючих речовин (газів) тощо¹.

Окрім застосування насильства, що не є небезпечним для життя чи здоров'я засудженого, тероризування включає ще й погрозу застосування такого насильства. У чинному кримінальному законодавстві відсутні поняття «погроза застосування насильства», в літературі ж висловлені різні думки як про її сутність, так і про співвідношення з іншими видами насильства, зокрема з психічним. Так, М. І. Панов виходить з того, що погроза — це психічне насильство, що виражається в небезпечному протиправному впливі на психічну сферу (підструктуру) людини, є або кінцевою метою дії винного (наприклад, при погрозі вбивством), або «засобом» обмеження або ж придушення волі потерпілого і примусу його до певної (пасивної або активної) поведінки². Цю позицію поділяють багато фахівців.

Л. Д. Гаухман стверджує, що погроза може включати в себе і фізичний вплив, наводячи такий приклад: в тамбурі вагону потяга винний підштовхує потерпілого до відчинених дверей, вимагаючи припинити законну діяльність³. На наш погляд, описана ситуація свідчить також про інформаційні дії, адже головними є не фізичні дії, що полягають у підштовхуванні до дверей, а те, яку інформацію вони несуть, як впливають на психіку людини.

Очевидно, що у кримінальному законодавстві утворилась прогалина, яку необхідно усунути, у зв'язку з чим ми пропонуємо розширити коло способів вчинення досліджуваного нами злочину, а саме шляхом введення кримінальної відповідальності не тільки за погрозу застосування насильства, а й за погрозу знищення, пошкодження або вилучення чужого майна.

Тероризування засуджених вважається закінченим з моменту вчинення дій, що складають зміст тероризування: застосування насильства або погрози його застосування до потерпілих, глумління чи знущання над ними. Можливо, що потерпілий після застосування до нього насильства перестане дотримуватись режиму відбування покарання, брати участь в самодіяльній організації і т. д. Але може бути і так, що на потерпілого й інших засуджених такі діяння не

---

¹ Збірник нормативно-правових актів Верховного Суду України (у кримінальних справах) [Текст] : інформаційно-довідкове видання / автори-упорядники С. М. Алфьоров, В. Д. Людвік [та ін.] ; за заг. ред. В. В. Шаблістого. — Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. — С 225.

² Панов, Н.И. О точности норм уголовного права и совершенствовании законодательной техники [Текст] / Н. И.Панов // Правоведение. — 1987. — № 4. — С. 79.

³ Гаухман, Л. Д. Насилие как средство совершения преступления [Текст] / Л. Д. Гаухман. — М. : Юрид. лит., 1974. — С. 18.

вплинуть. Проте момент закінчення злочину пов'язується з самим фактом тероризування. Така законодавча конструкція складу злочину пояснюється тим, що тероризування засуджених несе в собі велику суспільну небезпеку¹.

Розкриваючи зміст такого нападу, ПВС України в п. 2 Постанови № 2 від 26 березня 1993 року² вказав, що за змістом нападом на адміністрацію установи виконання покарань є вчинення насильницьких дій (зв'язування, відібрання зброї, нанесення побоїв або тілесних ушкоджень, вбивство та ін.), а також погроза застосування насильства відносно представника адміністрації у зв'язку з його законною службовою діяльністю при наявності реальних підстав для побоювання негайного виконання цієї погрози. Разом з тим, непокора або опір представнику адміністрації у зв'язку з його службовою діяльністю, що пов'язані з відмовою виконати його законні вимоги, не повинні розглядатися як напад на цю особу³.

В цілому це роз'яснення розкриває зміст нападу на адміністрацію установи виконання покарань, однак положення мають певні протиріччя та колізії, з якими важко погодитись. Так, згідно з Постановою, нападом на адміністрацію установи виконання покарань охоплюється вбивство потерпілого. Проте вбивство є більш тяжким злочиним, ніж напад, передбачений ст. 392 КК України. Більше того, в згаданій Постанові (ч. 2 п. 8) зазначено, що напад на адміністрацію, поєднаний з умисним вбивством, заподіянням умисних тяжких тілесних ушкоджень, належить кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 392 КК України та ст. 115 або ст. 121 КК України. Інакше кажучи, в Постанові допускаються протиріччя. Їх належить усунути, вилучивши в п. 2 вказівку на те, що нападом охоплюється вбивство.

Напад на адміністрацію установи виконання покарань як злочин, передбачений ст. 392 КК України, буде кваліфікуватися за умови, що службова діяльність представника адміністрації є законною. А законною діяльність буде тоді, коли представник адміністрації діє у відповідності до вимог кримінально-виконавчого законодавства, інших нормативних актів, що регулюють діяльність установ виконання покарань. Коли ж представник адміністрації порушує вимоги, що пред'являються до такого роду діяльності, і на

---

¹ Плужнік, О. І. Кримінальна відповідальність за порушення режиму відбування покарання у виправних установах та тримання під вартою [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / Плужнік О. І. — К., 2003. — С. 61.

² Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушеннями режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі : [постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 26 березня 1993 р.] : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-93>.

³ Кримінальне право України : програма навчального курсу [Текст] / Т. О. Гончар, Л. І. Крупко, Л. С. Кучанська [та ін.] ; під заг. ред. д-ра юрид. наук, професора Є. Л. Стрельцова. — О. : Одес. націон. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2011. — С. 73; Кримінальне право України: Практикум [Текст] : навч. посібник / П. П. Андрушко, С. Д. Шапченко [та ін.] ; за ред. С. С. Яценка, 2-е вид., перероб. і доп. — К. : Юрінком Інтер, 2004. — С. 491.

нього вчиняється напад, ці дії слід розглядати за наявності всіх необхідних умов як злочин проти особи.

Як напад на адміністрацію розцінюється також і погроза застосування насильства щодо представника адміністрації у зв'язку з його законною діяльністю при наявності реальних підстав для побоювання виконання цієї погрози. Погроза застосування насильства полягає у висловлюваннях або діях про наміри винної особи застосувати насильство до представника адміністрації у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків. Причому такі дії повинні створювати ситуацію, при якій погроза буде негайно реалізована — і це усвідомлюється представником адміністрації.

Потрібно мати на увазі, що погроза застосовується при нападі. Така позиція нами не поділяється. А. П. Романов вважає, що напад проявляється як у застосуванні, так і в замаху на застосування тільки фізичного насильства¹.

На наш погляд, таке розуміння нападу звужене. Напад може супроводжуватися як фізичним насильством, так і погрозою застосування насильства. За аналогією диспозиції ст. 187 КК України, напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства (розбій), тому робимо висновок, що напад є двох видів: з насильством і з погрозою застосування насильства. Цікавою є думка І. П. Міщук, яка вважає, що погрозі службовій особі, на яку покладенні обов'язки здійснення правосуддя, властивий вищий рівень суспільної небезпеки, оскільки будучи висловленою, погроза завдає шкоди не лише особі, а й інтересам правосуддя².

Аналіз кримінальних проваджень та дисциплінарної практики досліджуваного злочину показав, що 45 % випадків припало на дії, пов'язані із застосуванням насильства, не небезпечного для життя чи здоров'я, а 55 % — на дії із застосуванням насильства, небезпечного для життя чи здоров'я. При цьому дії, пов'язані з погрозою застосування такого насильства, склали 35 % від загального числа злочинів. Слід зазначити, що насильство проявлялось у побоях — 35 %, катуванні — 10 %, заподіянні легких тілесних ушкоджень — 15 %, заподіянні ушкоджень середньої тяжкості — 10 %, заподіянні тяжких тілесних ушкоджень — 20 %.

Проведене нами дослідження показало, що при застосуванні насильства, не небезпечного для життя чи здоров'я, а також насильства, небезпечного для життя чи здоров'я, найбільш часто використовуються: механічний вплив на

---

¹ Романов, А. П. Уголовно-правовая борьба с действиями, дезорганизующими работу ИТУ : учебное пособие [Текст] / А. П. Романов. — Рязань : НИиРИО Рязанской высшей школы МВД СССР, 1975. — С. 66.

² Міщук, І. П. Погроза щодо захисника чи представника особи як ознака об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 1 ст. 398 КК України [Текст] / І. П. Міщук // Держава і право. — 2011. — Вип. 53. — С. 555.

потерпілого (удари руками, ногами, головою) — 63,4 %, предмети господарсько-побутового призначення — 38,9 %, зброя (холодна, вогнепальна) — 27,5 %, інші предмети (палиця, камінь і т. д.) — 17,1 %. Слід зазначити, що в 37 % випадків шкода здоров'ю заподіювалась змішаним, тобто комбінованим способом, тому сукупний показник перевищує 100 %.

Значна кількість випадків застосування насильства, небезпечного для життя чи здоров'я людини, при дезорганізації діяльності установ виконання покарань здійснюється з використанням зброї або предметів, що є її замінниками. По вивчених справах у 7 % випадків використовувалась вогнепальна зброя (пістолет — 5,8 %, обріз — 1,2 % випадків); у 20,5 % випадків винні використовували холодну зброю (фінські ножі — 2,2 %; саморобні ножі, що були визнані холодною зброєю — 10,8 %; мисливські ножі — 2,3 %; кастети — 5,2 % випадків).

Нерідко при вчиненні злочину, передбаченого ст. 392 КК України, були використанні предмети господарсько-побутового призначення (38,9 %), у тому числі: бритва — 1,4 %, сокира — 4,8 %, ножі (столові, складані) — 26,9 %, вилки — 0,1 %, ножиці — 0,3 %, лопата — 1,3 %, молоток — 3,8 %, викрутка — 0,2 % випадків. Також використовувалися палиці — 4,3 %, каміння — 2,5 %, арматура — 2,4 %, лужні кислоти — 1,5 %.

Слід зазначити, що із застосуванням зброї і ножів найбільш часто заподіювались середньої тяжкості та тяжкі тілесні ушкодження, що наводить на думку про необхідність впровадження додаткової більш суворої відповідальності за вказані діяння.

У зв'язку з цим слушним є твердження Л. М. Кулик про те, що «насильство з використанням зброї застосовується лише умисно і супроводжується відповідною мотивацією, в центрі якої є ігнорування особистої недоторканності іншої особи, тому необережне заподіяння шкоди не можна вважати насильством, навіть якщо шкода з необережності заподіюється в ході насильницьких посягань»¹.

Важливою ознакою об'єктивної сторони дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, є організація з метою тероризування в установах виконання покарань засуджених або нападу на адміністрацію установ виконання покарань організованої групи (далі — організація організованої групи).

Аналізуючи диспозицію ст. 392 КК України, не зрозуміло, що включає поняття «організація», чи процес зі створення організованої групи, чи наявність вже такої. У п. 5 Постанови ПВС України № 2 від 26 березня 1993 р.²,

---

¹ Кулик, Л. М. Боротьба зі злочинами, що вчиняються з використанням зброї [Текст]: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Кулик Л. М. — К., 2006. — С. 3.

² Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушеннями режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі : [постанова Пленуму Верховного Суду

роз'яснюючи зміст, зазначено, що під організацією злочинних угруповань слід розуміти дії щодо створення об'єднання двох або більше засуджених з метою вчинення нападів на адміністрацію установи виконання покарань або тероризування засуджених, а також дії з вербування засуджених в члени угруповання, розробки плану діяльності, керівництва угрупованням і т. д.

Тобто, термін «організація» ПВС тлумачить не лише як процес створення організованої групи, а і як існування діючої злочинної структури, в якій може розроблятися план діяльності, здійснюється керівництво групою, вербування нових членів і т. п. Такої позиції дотримуються й інші автори¹.

Організація злочинної організованої групи полягає в сукупності дій, спрямованих на створення (формування, заснування) стійкого злочинного об'єднання трьох чи більше осіб (засуджених) з метою тероризування засуджених чи нападу на адміністрацію, яке відповідає ознакам цієї форми співучасті, передбаченим у ч. 3 ст. 28 КК України. Названі дії включають підшукування співучасників, об'єднання їх зусиль, детальний розподіл між ними обов'язків, забезпечення взаємозв'язку між їх діями, складання плану, визначення способів його реалізації тощо.

Лідери цих угруповань зазвичай використовують «злочинські ідеї», кримінальні традиції та звичаї для виправдання своїх протиправних дій в середовищі засуджених, вербування до угруповання нових членів і т. д. Слід зазначити, що більша частина неформальних норм поведінки пов'язана з функцією захисту злочинної групи, збереження її учасників — звідси клятви, різного роду заборони, санкції за їх порушення. Пропаганда цієї ідеології, за свідченням співробітників правоохоронної системи, надає досить сильний соціально-психологічний вплив, особливо на осіб, які ніколи до засудження не стикалися з правилами поведінки засуджених, які починають їх засвоювати з моменту надходження до слідчого ізолятора.

Для конспірації злочинної діяльності лідер й окремі рядові члени угруповання можуть розміщуватися в різних локальних зонах і ніколи не вступати в безпосередній контакт. Але, навіть за наявності об'єктивної можливості та необхідності, рядовий член угруповання не має права звертатися безпосередньо до лідера, а зобов'язаний діяти через його помічників. Подальша безпосередня зустріч може відбутися лише за ініціативою лідера, який, як правило, зовні непримітний, веде законослухняний спосіб життя, намагається діяти через найближче оточення.

України № 2 від 26 березня 1993 р.] : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-93>.

¹ Меньшагин, В. Д. Научно-практический комментарий к закону об уголовной ответственности за государственные преступления [Текст] / В. Д. Меньшагин, Б. А. Куринов. — 2-е перераб. изд. — М. : Госюриздат, 1961. — С. 72-73.

Основне ядро угруповання переважно не залучається до безпосереднього вчинення злочинів (члену угруповання, що є наглядачем «общаку», взагалі забороняється брати участь у будь-яких правопорушеннях). Виконавцями злочинних задумів виступають інші засуджені особи, які знаходяться в залежності від угруповання («шістки», «бики», «торпеди» та ін.).

Основною ознакою організованої групи, що відрізняє її від групи осіб за попередньою змовою, є її стійкість. Про стійкість організованої групи свідчать: тривалість її існування, кількість вчинених злочинів, стабільність її складу, розподіл ролей, тісний взаємозв'язок між співучасниками, узгодженість їх дій, сталість форм і методів злочинної діяльності, високий рівень організованості, планування, ретельна підготовка злочинів та ін.

Разом з тим, перелік ознак, що притаманні організованій групі і характеризують її стійкість, не є вичерпним. Різні автори називають серед них також формування функціональної та психологічної структури групи, виокремлення організатора, сувору дисципліну, використання складних способів вчинення злочину, забезпечення заздалегідь заходів з приховування злочину, створення спеціального грошового фонду та ін.¹

На нашу думку, така неоднозначність даної суб'єктивно-оціночної ознаки, по-перше, ускладнює її застосування в кримінально-правовому значенні для кваліфікації злочинного діяння та породжує помилки правозастосовної практики, а по-друге, розширює межі кримінальної відповідальності, що виступає фактором порушення закону.

Тривалість існування організованої групи складається з відрізка часу «з моменту формування групи до моменту вчинення першого з числа запланованих злочинів» і з відрізка часу, в межах якого учасниками групи вчинялися злочини. Існування такої групи протягом тривалого часу вказує на високу ступінь узгодженості злочинної поведінки її учасників.

Ми не можемо погодитися з думкою І. Г. Прасолової, яка вважає, що «не може бути стійкою злочинна група, якщо вона об'єдналася для вчинення тільки одного злочину, а потім розпалась», і відносить її до групи осіб, які вчинили злочин за попередньою змовою². Така позиція цілком суперечить п. 9 Постанови ПВС України від 23 грудня 2005 року № 13 «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями»³, в якому чітко зазначені ознаки стійкості організованої групи

---

¹ Кримінальне право України. Загальна частина [Текст] : підручник / Ю. В. Александров, В. І. Антипов, О. О. Дудоров [та ін.], вид. 5-е ; за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. — К. : Атіка, 2009. — С. 301.

² Прасолова, И. Г. Уголовная ответственность за дезорганизацию деятельности учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / И. Г. Прасолова. — Ростов н/Дону, 2007. — С. 105.

³ Збірник нормативно-правових актів Верховного Суду України (у кримінальних справах) [Текст] : інформаційно-довідкове видання / автори-упорядники С. М. Алфьоров,

вчинення тільки одного злочину, якщо він потребує ретельної довготривалої підготовки. Важливо відмітити, що таку групу слід вважати «утвореною» з моменту досягнення її учасниками домовленості про вчинення першого злочину за наявності планів щодо подальшої спільної злочинної діяльності.

Не секрет, що в місцях позбавлення волі злочинні угруповання відіграють дуже значну роль. Їхні лідери не тільки встановлюють і забезпечують дотримання засудженими неформальних правил поведінки, а й намагаються впливати на поведінку адміністрації установ виконання покарань, у тому числі іноді й шляхом організації посягань на життя та здоров'я співробітників адміністрації. Лідери та підпорядковані їм злочинні угруповання в місцях позбавлення волі організовують зв'язок з членами злочинних організацій, що знаходяться на волі, надходження в місця позбавлення волі грошей, алкоголю, наркотиків, беруть участь в організації вчинення злочинів за межами установ виконання покарань. Нерідко вони вчиняють розправу над засудженими, які не підкоряються їх правилам поведінки. Всі перераховані й інші дії організованих груп в установах виконання покарань вкрай негативно впливають на нормальну роботу цих установ¹.

Активна участь в організованій групі припускає такі дії її учасника, що охоплюються ознаками ч. 3 ст. 28 КК України та можуть проявлятися у підмовленні окремих засуджених до вчинення протиправних дій щодо інших засуджених або нападу на адміністрацію, підшукуванні необхідних засобів, предметів або знарядь злочину². Вважаємо, що таке тлумачення активної участі засуджених у організованій групі є звуженим. У контексті диспозиції ст. 392 КК України під активною участю у організованій групі слід розуміти будь-які прояви членів цього угруповання (за виключенням тероризування засуджених, нападу на адміністрацію установи виконання покарань — бо за ці прояви передбачена самостійна відповідальність), що спрямовані на реалізацію цілей такого угруповання. Це можуть бути, крім вказаних в Постанові, дії щодо налагодження зв'язків із особами, які знаходяться на волі, розробка заходів безпеки існування такого угруповання та ін. Особи, які ввійшли до організованої групи, але ніяких активних дій щодо реалізації її цілей не вчинили, не повинні нести відповідальність за дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань саме в силу прямої вказівки закону.

В. Д. Людвік [та ін.] ; за заг. ред. В. В. Шаблистого. — Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. — С. 71.

¹ Бриллиантов, А. В. Вопросы квалификации дезорганизации нормальной деятельности учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества [Текст] / А. В. Бриллиантов // Российский следователь. — 2000. — № 1. — С. 15.

² Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушеннями режиму відбuvання покарання в місцях позбавлення волі : [постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 26 березня 1993 р.] : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-93>.

Утворення організованої групи та активна участь у ній визнаються закінченим злочином навіть тоді, коли така група ще не вчинила намічених злочинних дій. У таких випадках (відповідно до ст. 392 КК України) відповідальність несуть організатори та активні учасники групи. Створення у виправній установі злочинної організації або озброєної банди слід кваліфікувати за ст. 255 або ст. 257 КК України. Відомий такий приклад: будучи засудженим за особливо тяжкий злочин і відбуваючи покарання в місцях позбавлення волі в секторі максимального рівня безпеки, особа, користуючись авторитетом серед злочинців, тероризувала інших засуджених шляхом висловлення погроз застосування фізичного насильства до самих засуджених та їх родичів у разі їх відмови взяти участь у вчиненні протиправних дій — відмови від прийняття їжі та спричинення засудженими собі різного роду тілесних ушкоджень. Вказана особа була обґрунтовано визнана винною у вчиненні злочину, передбаченого ст. 392 КК України.

Теорія кримінального права розглядає місце вчинення злочину в якості факультативної ознаки об'єктивної сторони. При законодавчому закріпленні цієї ознаки в якості обов'язкового елемента складу злочину воно набуває обов'язкового значення для доведення складу злочину в протиправній поведінці винного. Вчинення дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, пов'язується з певним місцем. Коментуючи дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, ряд науковців виділяють в якості обов'язкової ознаки об'єктивної сторони місце вчинення злочину — установу виконання покарань¹. Ми не можемо погодитися із такою думкою, оскільки законодавець, вказуючи на тероризування засудженого в установі виконання покарань, проте не визначає обов'язковим елементом об'єктивної сторони місце вчинення злочину, передбаченого ст. 392 КК України. Зокрема, кримінальна відповідальність за напад на адміністрацію не обмежується територією установи.

Тобто, у першому об'єктивному прояві цього злочину на місце його вчинення є конкретна вказівка — тероризування в установах виконання покарань засуджених; в інших об'єктивних проявах дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, — про це йдеться опосередковано. У зв'язку з цим важливим є з'ясування змісту такої ознаки об'єктивної сторони дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, як місце вчинення злочину.

Згідно зі ст. 11 КВК України, кримінально-виконавчі установи, що виконують покарання у виді позбавлення волі та у виді обмеження волі, є відповідно кримінально-виконавчими установами відкритого типу та кримінально-

---

¹ Романов, А. П. Уголовно-правовая борьба с действиями, дезорганизирующими работу ИТУ [Текст] : учебное пособие / А. П. Романов. — Рязань : НИиРИО Рязанской высшей школы МВД СССР, 1975. — С. 51 ; Уголовное право. Общая часть [Текст] / отв. ред. И. Я. Козаченко, З. А. Незнамова. — М. : ИНФРА-М-НОРМА, 2001. — С. 351.

виконавчими установами закритого типу. Виправні колонії поділяються на колонії мінімального, середнього та максимального рівня безпеки. Виправні колонії мінімального рівня безпеки розділяються, в свою чергу, на колонії мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами утримання та колонії мінімального рівня безпеки із загальними умовами утримання. Відповідно, територія цих установ і є місцем позбавлення волі та місцем обмеження волі, де може бути вчинений, передбачений ст. 392 КК України, злочин. На нашу думку, оскільки вік, відповідно до чинного законодавства України, з якого може наставати кримінальна відповідальність за вчинення злочину, передбаченого ст. 392 КК України, складає 16 років, до таких місць необхідно віднести також і виховні колонії.

Відповідно до ст. 61 КК України покарання у виді обмеження волі полягає в утриманні особи в кримінально-виконавчих установах відкритого типу без ізоляції від суспільства в умовах здійснення за нею нагляду з обов'язковим залученням засудженого до праці. Стаття 56 КВК визначає виправні центри, як місця відбування покарання у виді обмеження волі. Межі цих місць охоплюють місця проживання та роботи засуджених. При цьому, за вмотивованою постановою адміністрації виправного центру засуджені, які не допускають порушень встановленого порядку виконання покарання у виді обмеження волі та мають сім'ї, після відбуття шести місяців строку покарання можуть за постановою начальника виправного центру проживати за межами гуртожитку із своїми сім'ями (ст. 59 КВК України). А отже місцями, де особи відбувають покарання у виді обмеження волі, є територія виправного центру або дільниці соціальної реабілітації, місця проживання та роботи засуджених, а також місця, де засудженим дозволено перебувати у вільний від роботи час.

У слідчому ізоляторі можуть перебувати певні категорії засуджених, яких залишили для роботи з господарського обслуговування. Тому погоджуємося із О. І. Плужнік, що зазначені місця також визнаються місцями вчинення передбаченого ст. 392 КК України злочину¹.

Аналіз змісту норм КВК України доводить, що застосування до засуджених основних засобів виправлення (а це і є основою змісту діяльності установи виконання покарань) може здійснюватися не тільки на територіях установ виконання покарань, а також і за їх межами. Наприклад, один з основних засобів виправлення засуджених — суспільно корисна праця (ч. 3 ст. 6 КВК України) може застосовуватися (згідно зі ст. 118 КВК України) як правило, на підприємствах, у майстернях колоній, а також підприємствах державної

---

¹ Плужнік, О. І. Актуальні проблеми кримінально-правового захисту діяльності працівників ВТУ [Текст] / О. І. Плужнік Вісник // Одеського інституту внутрішніх справ. — 2000. — № 1. — С. 169.

або інших форм власності за умови забезпечення їх належної охорони та ізоляції. Звідси випливає, що насильство, яке застосовується стосовно цієї категорії засуджених, перешкоджає використанню основних засобів виправлення до засуджених і тим самим дезорганізує роботу установ виконання покарань.

Слушно зауважив Д. Б. Вальяно, що «ступінь свободи пересування поставлена нормами права в залежність від поведінки засудженого»¹. Тобто, відповідно до КВК України засудженому у зв'язку із винятковими обставинами або як заохочення засудженому до обмеження волі може бути дозволено виїзд за межі установ виконання покарань. Також у виняткових випадках у виправних колоніях засудженим, які твердо стали на шлях виправлення, після відбуття не менш як третини строку покарання може бути дозволено пересування без конвою за межами колонії, якщо це необхідно за характером виконуваної засудженими роботи. А тому застосування відносно них насильницьких дій з метою перешкодити їх виправленню або помсти за виконання ними громадських обов'язків підпадають під ознаки об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 392 КК України.

Аналогічне стосується і випадків перебування певної категорії осіб, які відбувають покарання, у відпустках. Так, відповідно до КВК України засудженим, які дотримуються мінімального рівня безпеки у виправних колоніях, дільницях соціальної реабілітації виправних колоній середнього рівня безпеки та виховних колоніях, можуть бути дозволені короткочасні виїзди за межі колонії на території України на строк не більше семи діб, не включаючи час, необхідний для проїзду в обидва кінці (не більше трьох діб), у зв'язку з такими винятковими особистими обставинами: смерть або тяжка хвороба близького родича, що загрожує життю хворого; стихійне лихо, що спричинило значну матеріальну шкоду засудженому або його сім'ї. Час перебування засудженого поза межами колонії зараховується до загального строку відбування покарання.

Особи, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, можуть перебувати під охороною й в інших місцях (наприклад, при переведенні до іншої колонії, при проведенні з участю такої особи слідчих дій). Без сумніву, місце, де перебуватимуть під охороною такі особи, слід визнавати місцем позбавлення волі². Адже в таких місцях можна вчинити, наприклад, тероризування інших

---

¹ Вальяно, Д. Б. Предупреждение преступлений, дезорганизующих деятельность исправительных учреждений, совершаемых организованными преступными группами [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / Вальяно Д. Б. — М., 2001. — С. 41.

² Плужнік, О. І. Кримінальна відповідальність за порушення режиму відбування покарання у виправних установах та тримання під вартою [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / Плужнік О. І. — К., 2003. — С. 112.

осіб, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі. Однак, як вже зазначалося вище, важливу роль відіграє саме мета вчинюваних винним діянь.

Отже, у випадку дозволу засудженому тимчасово залишати межі установи виконання покарань, місце, де йому дозволено перебувати, де-юре також є місцем відбування покарання.

Варто також зазначити, що працівник, як представник адміністрації установи виконання покарань, може виконувати покладені на нього службові обов'язки за межами території установи виконання покарань, де на нього може бути здійснено напад (наприклад, при проведенні режимних і розшукових заходів, при залученні засуджених до праці на підприємствах, розташованих поза територією установи виконання покарань). Однак головною умовою кваліфікації таких діянь за ст. 392 КК України, а також визначення таких місць як ознаки об'єктивної сторони складу цього злочину, є наявність мети у винного саме своїми діями дезорганізувати роботу установи виконання покарань, а не здійснити втечу, наприклад.

Вчинення особами дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, у зазначених вище місцях й умовах буде утворювати передбачений ст. 392 КК України склад злочину. У зв'язку з цим, цілком логічно буде погодитися з позицією А. П. Романова, який зауважує, що «місце позбавлення волі не треба обмежувати лише територією установи виконання покарань. Під ним слід розуміти всі ті місця, де може перебувати засуджений під час відбування покарання і у зв'язку з ним»¹.

Необхідно також звернути увагу і на час, як обов'язкову ознаку об'єктивної сторони дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань. На наш погляд, в диспозиції ст. 392 КК України є опосередкована вказівка на час вчинення злочину. Зокрема в диспозиції норми зазначено, що вчинені особами, які відбувають покарання у виді позбавлення волі чи обмеження волі.

Тобто, цей злочин може бути вчинено лише під час відбування покарання у виді позбавлення чи обмеження волі. У випадку, якщо засуджений вже відбув таке покарання, і заподіює представнику адміністрації установи виконання покарань тілесні ушкодження в зв'язку з його діяльністю, вчинене не підпадає під ознаки злочину, передбаченого ст. 392 КК України.

Таким чином, час вчинення дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, є обов'язковою ознакою їх об'єктивної сторони.

---

¹ Романов, А. П. Уголовно-правовая борьба с действиями, дезорганизующими работу ИТУ [Текст] : учебное пособие / А. П. Романов. — Рязань : НИИРИО Рязанской высшей школы МВД СССР, 1975. — С. 51.

2.2 Суб'єктивні ознаки дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань

2.2.1 Суб'єкт дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань

Суб'єкт злочину — це не абстрактне юридичне поняття, яке існує поза часом і простором, а людина, яка живе в суспільстві та вчиняє суспільно небезпечні протиправні дії¹.

З метою розкриття змісту поняття «суб'єкт злочину», передбаченого ст. 392 КК України, необхідно визначити сутність та ознаки загального суб'єкта злочину, а також сформулювати особливості особи, яка може бути притягнена до кримінальної відповідальності за вчинення дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань. Однак ми не будемо вдаватися до наукової дискусії щодо розуміння природи поняття суб'єкта злочину, оскільки це не входить до основних задач нашого дослідження.

У ч. 1 ст. 18 КК України дано законодавче визначення загального суб'єкта злочину — це фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність. Отже, ознаками суб'єкта злочину є «фізична», «осудна» і «вік кримінальної відповідальності». Суб'єкт злочину, якому притаманні тільки загальні чи обов'язкові ознаки, іменується «загальним»².

Поряд із поняттям «загальний суб'єкт злочину» КК України передбачає і поняття «спеціальний суб'єкт злочину». Наявність у суб'єкта злочину, поряд із загальними, також і спеціальних ознак свідчить про те, що даний суб'єкт є «спеціальним». Це наукове положення знайшло відображення в чинному КК України: в ч. 2 ст. 18 дається визначення поняття «спеціальний суб'єкт злочину»; ним є фізична осудна особа, що вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа. Такі додаткові та факультативні ознаки, що відокремлюють певно коло осіб, прямо вказуються в диспозиції статті кримінально-правової норми або встановлюються при її тлумаченні, тобто безпосередньо впливають з її змісту³.

---

¹ Чорней, С. В. Поняття суб'єкта злочину [Текст] / С. В. Чорней // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наук. праць, Вип. 618: Правознавство. — 2012. — С. 125.

² Кримінальне право [Текст]: навчальний посібник / О. О. Дудоров, М. І. Хавронюк ; за заг. ред. М. І. Хавронюка. — К. : Ваіте, 2014. — С. 117 ; Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар [Текст] : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. — [5-те вид., допов.]. — Х. : Право, 2013. — Т. 1: Загальна частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін [та ін.]. — 2013. — С. 28.

³ Кримінальне право. Загальна частина [Текст] : підручник / за ред. А. С. Беніцького, В. С. Гуславського, О. О. Дудорова, Б. Г. Розовського. — К. : Істина, 2011.— С. 117.

Більшість вчених суб'єкт дій, що дезорганізують роботу установи виконання покарань, називають «спеціальним», і як такий ними розглядається тільки засуджений, що відбуває покарання у виді позбавлення або обмеження волі. Наголошується, що аналізований злочин може вчинити лише особа, що утримується у виправній установі¹. На думку інших вчених, суб'єкт злочину, передбаченого такою статтею, не повинен розглядатися як спеціальний і визначатися лише загальними ознаками суб'єкта злочину².

На думку І. В. Кернаджука, цілком реальним є припущення про те, що насильство щодо співробітника місця позбавлення волі через виконання ним своїх службових обов'язків може бути застосовано не тільки засудженим, а й іншими особами (наприклад, іншим співробітником установи виконання покарань чи особою, яка з яких-небудь причин опинилася в виправній установі, а також за межами установи виконання покарань, отже будь-якою особою)³. Подібна позиція є суперечливою. Зокрема диспозиція ст. 392 КК України, яка суб'єктом дій, що дезорганізують роботу установи виконання покарань, визначає виключно засуджених, які відбувають покарання у виді позбавлення або обмеження волі, а усі інші особи у досліджуваному злочині разом із спеціальним суб'єктом можуть бути (згідно зі ст. 27 КК України) лише співучасниками. Так, згідно п. 6 Постанови ПВС України № 2 від 26 березня 1993 року співучасниками (організаторами, підмовниками, пособниками) злочинів, передбачених 392 КК України, можуть бути будь-які особи, тобто не лише засуджені, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі, а й інші особи⁴.

В ч. 2 ст. 69¹ КК України 1960 р. передбачалась відповідальність для особливо небезпечних рецидивістів й осіб, засуджених за тяжкі злочини, за умови, що ці особи відбувають покарання в місцях позбавлення волі.

Аналіз досліджуваного нами складу злочину, передбаченого ст. 392 КК України, показує, що суб'єкт є спеціальним. Разом з ознаками загального суб'єкта (особа фізична, що досягла віку, з якого настає кримінальна відповідальність, передбачена з шістнадцятирічного віку, і є осудною), така особа

---

¹ Вереша, Р. В. Кримінальне право України. Загальна частина [Текст] : навч. посіб. / Р. В. Вереша. — [2-ге вид. перероб. та доп.]. — К. : Центр учбової літератури, 2012. — С. 67.

² Уткин, В. А. Уголовная и дисциплинарная ответственность осужденных. Правовые и организационно-тактические проблемы борьбы с преступностью в Сибирском регионе [Текст] : в 2 ч., Ч. 1 / В. А. Уткин. — Красноярск, 1998. — С. 23.

³ Кернаджук, И. В. Уголовно-правовая и криминологическая характеристика дезорганизации деятельности учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества (по материалам Дальневосточного региона) [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / Кернаджук И. В. — Иркутск, 2005. — С. 73.

⁴ Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушеннями режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі : [постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 26 березня 1993 р.] : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-93>.

має ще й спеціальні ознаки: засуджена за вчинений злочин і відбуває покарання у виді обмеження волі чи позбавлення волі.

Як відомо, підставою для відбування покарання та застосування до засудженого заходів виправного впливу є тільки вирок суду, який набрав законної сили. Після набрання чинності вироку суду правовий статус особи, яка визнана винною у вчиненні злочину, змінюється — вона набуває статусу засудженої, тобто особи, якій за вироком суду визначені вид і міра кримінального покарання ще до моменту фактичного відбування покарання. Норми кримінально-виконавчого законодавства ретельно регулюють правовий статус засудженого до позбавлення волі.

Терміни «засуджений» та «засудження» використовуються в Конституції України, зокрема в ч. 2 і ч. 3 ст. 63 зазначено, що підозрюваний, обвинувачений чи підсудний має право на захист. Засуджений користується всіма правами людини та громадянина, за винятком обмежень, які встановлені вироком суду. У разі скасування вироку як неправосудного держава відшкодовує матеріальну та моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням (ч. 4 ст. 62 Конституції України).

Ми повинні визнати, що термін «засуджений» використовується у ч. 1 ст. 74, ч. 1 та ч. 3 ст. 75, ч. 1 ст. 76, ч. 1 ст. 79 КК не в тому значенні, в якому він використовується в Конституції України та у КПК¹. Зокрема, Т. П. Чохрій стверджує, що «за умови апеляції у судову інстанцію, набуття особою статусу засудженого ставиться в темпоральну залежність від пасивної поведінки обвинуваченого стосовно подання апеляційної скарги та повністю ігнорується змістовна сторона поняття засудженого, коли з'являється фактичний засуджений в кримінальному процесуальному аспекті через постановлення обвинувального вироку судом першої інстанції»².

Ми не погоджуємося з такою позицією та вважаємо, що статус засудженого обвинувачений отримує після вступу в силу обвинувального вироку, що на практиці виявляється у триманні обвинуваченого під вартою на час розгляду апеляційної скарги, а отже такі особи не можуть бути потерпілими від злочину, передбаченого ст. 392 КК України. Відзначимо, що реалізація прав та обов'язків згаданими сторонами відбувається за певних, визначених законами, умов. Так, підставою для відбування покарання та застосування до

---

¹ Городовенко, В. В. Правові наслідки тлумачення терміна «засуджений» для правильності призначення покарань на підставі ч. 4 ст. 70 або ч. 1 ст. 71 Кримінального кодексу України [Текст] / В. В. Городовенко, В. М. Білоконєв // Часопис цивільного і кримінального судочинства. — 2013. — № 5. — С. 83.

² Чохрій, Т. П. Питання законодавчої коректності поняття «засудженого» за чинним Кримінальним процесуальним кодексом України / Т. П. Чохрій // Студентські публікації Інституту права ім. І. Малиновського, 2013 р. : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://naub.oa.edu.ua/2013/pytannya-zakonodavchoji-korektnosti-ponyattya-zasudzhenoho-zachynnym-kryminalnym-protseualnym-kodeksom-ukrajiny/>.

засуджених заходів виправного впливу є лише вирок суду, який набрав законної сили. З цього моменту засуджені набувають певних прав і несуть певні обов'язки.

Однак набрання вироком законної сили автоматично не означає, що засуджений є особою, яка відбуває покарання у виді позбавлення волі чи обмеження волі, адже в цей час засуджений перебуває не в місцях позбавлення чи обмеження волі, а в слідчому ізоляторі. А виправними установами, що виконують покарання у виді позбавлення волі, є виправні та виховні колонії; у виді обмеження волі — виправні центри. До виправних і виховних колоній для відбування покарання засуджені до позбавлення волі направляються не пізніше десятиденного строку з дня набрання вироком законної сили або з дня звернення його до виконання.

Після прибуття засуджених до установ виконання покарань, їх прийняття здійснюється комісією з прийняття та розподілу засуджених під керівництвом начальника установи. Персоналом установи виконання покарань перевіряється наявність особових справ і встановлюється приналежність їх засудженим, які прибули до установи. Протягом доби засуджені проходять медичний огляд, за ними встановлюється медичний нагляд тривалістю 14 діб¹. Рішення про розподіл засуджених до відділень соціально-психологічної служби (камер) з урахуванням їх особистісних характеристик, залучення до праці, навчання в системі загальної та професійної освіти приймаються комісією з прийняття та розподілу засуджених. Адміністрація установ виконання покарань (відповідно до ст. 91 КВК України) повідомляє суд, який виніс вирок, про приведення його до виконання, а також про місце відбування засудженим покарання².

Так, Ю. В. Орел початковим моментом, коли засуджений може бути суб'єктом злочину, визначає час прибуття засудженого до виправної колонії для відбування покарання, оскільки з цього моменту засуджений потрапляє в умови суворої регламентації його життя та підпорядкування встановленим правилам поведінки³. Час прибуття засудженого до установи виконання покарань вказується у повідомленні, яке адміністрація установи направляє до суду, який виніс вирок. Тому ми вимушені частково погодитися із такою позицією. На наш погляд, з моменту прийняття рішення про розподіл засуджених комісією з прийняття та розподілу засуджених, суб'єктом злочину, передбаченого

---

¹ Про затвердження Порядку організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі : [наказ № 1348/5/572 від 15. 08. 2014 р.] : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0990-14>.

² Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань : [наказ Міністерства юстиції України № 2186/5 від 29.12.2014 р.] : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1656-14>.

³ Орел, Ю. В. Кримінальна відповідальність за злісну непокору вимогам адміністрації виправної установи [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / Орел Ю. В. — Дніпропетровськ, 2008. — С. 137.

ст. 392 КК України, може бути засуджений до позбавлення або обмеження волі, бо саме з цього моменту на нього починає здійснюватися виправний вплив. Наша позиція незмінна, незважаючи на вказівку в законодавстві про те, що строк перебування засудженого в слідчому ізоляторі, а також при переміщенні зараховується до загального строку відбування покарання. Адже тільки виправні установи є місцями відбування покарання засудженими у виді позбавлення волі та у виді обмеження волі.

За такими ознаками, як вік і стать, засуджених, які відбувають покарання в установах виконання покарань, можна поділити на такі категорії: чоловіки, жінки, неповнолітні.

Відповідно до кримінально-виконавчого законодавства засуджені до позбавлення волі відбувають покарання у виправних колоніях:

- мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами утримання — засуджені вперше до позбавлення волі за злочини, вчинені з необережності, злочини невеликої та середньої тяжкості, а також особи, переведені з колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання та колоній середнього рівня безпеки;

- мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання — чоловіки, вперше засуджені до позбавлення волі за злочини невеликої та середньої тяжкості; жінки, засуджені за злочини невеликої та середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі злочини. У виправній колонії цього виду можуть відбувати покарання також засуджені, переведені з виховних колоній;

- середнього рівня безпеки — жінки, засуджені до покарання у виді довічного позбавлення волі; жінки, яким покарання у виді смертної кари або довічного позбавлення волі замінено позбавленням волі на певний строк в порядку помилування або амністії; чоловіки, вперше засуджені до позбавлення волі за тяжкі та особливо тяжкі злочини; чоловіки, які раніше відбували покарання у виді позбавлення волі; чоловіки, засуджені за вчинення умисного злочину середньої тяжкості в період відбування покарання у виді позбавлення волі; засуджені, переведені з колоній максимального рівня безпеки;

- максимального рівня безпеки — чоловіки, засуджені до покарання у виді довічного позбавлення волі; чоловіки, яким покарання у виді смертної кари замінено довічним позбавленням волі; чоловіки, яким покарання у виді смертної кари або довічного позбавлення волі замінено позбавленням волі на певний строк у порядку помилування або амністії; чоловіки, засуджені за умисні особливо тяжкі злочини; чоловіки, засуджені за вчинення умисного тяжкого або особливо тяжкого злочину в період відбування покарання у виді позбавлення волі; чоловіки, переведені з колоній середнього рівня безпеки.

Виховні колонії виконують покарання у виді позбавлення волі на певний строк стосовно засуджених неповнолітніх.

Особи, засуджені до обмеження волі, як правило відбувають покарання у виправних центрах у межах адміністративно-територіальної одиниці відповідно до їх постійного місця проживання до засудження. Тримання засуджених до позбавлення волі в різних видах установ виконання покарань має значення не лише для реалізації мети покарання. Однак у випадку нашого дослідження воно впливає і на визнання такої особи суб'єктом злочину.

Як вважає О. І. Плужнік, «засуджений до позбавлення волі і залишений за його згодою в слідчому ізоляторі для роботи по господарському обслуговуванню не є суб'єктом передбаченого ст. 392 КК України злочину, оскільки слідчий ізолятор не є місцем позбавлення волі»¹. На жаль, ми не можемо погодитись, адже відповідно до ст. 18 КВК України слідчі ізолятори виконують функції виправних колоній мінімального рівня безпеки з загальними умовами тримання та виправних колоній середнього рівня безпеки стосовно засуджених, які залишені для роботи з господарського обслуговування, а тому у разі вчинення засудженим дій, що містять ознаки об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 392 КК України, вони мають розцінюватися як дії, що дезорганізують роботу установи виконання покарань.

Проаналізувавши норми чинного законодавства, треба зазначити, що не буде вважатися суб'єктом досліджуваного нами злочину військовослужбовець строкової служби, щодо якого застосовано покарання у виді направлення в дисциплінарний батальйон, оскільки дисциплінарний батальйон (окрема дисциплінарна рота) є військовою частиною, а не виправною установою.

Отже, як було зазначено вище, місце відбування покарання впливає на правильність кваліфікації засудженого як суб'єкта досліджуваного нами злочину. Однак деякі науковці вказують на інші ознаки, що впливають на визначення засудженого як суб'єкта досліджуваного злочину, зокрема стать, наявність дитини, інвалідність².

Варто також відмітити, що особа, яка відбуває покарання у виді позбавлення або обмеження волі, суб'єктом досліджуваних злочинів буде лише у випадку власної вини й законності перебування в установі виконання покарань. Тобто, якщо особа відбуває покарання за неправосудним вирокком і вчиняє дії, зазначені в ст. 392 КК України, то вона не повинна визнаватися суб'єктом вказаного злочину. На наше переконання, саме за таких умов засуджений втрачає свій статус і не може бути суб'єктом злочину, передбаченого ст. 392 КК України. Але у такому випадку насильство щодо іншого засудженого чи адміністрації установи виконання покарань є кримінально караним і має підпадати під ознаки інших норм КК України.

---

¹ Плужнік, О. І. Кримінальна відповідальність за порушення режиму відбування покарання у виправних установах та тримання під вартою [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / Плужнік О. І. — К., 2003. — С. 99.

² Там само. С. 127.

Осудність — наступна обов'язкова ознака суб'єкта злочину, є одним з основних питань теорії кримінального права. Маючи здатність мислити, людина зі здоровою психікою може не тільки правильно оцінювати свої дії, але й вибирати самі різні форми поведінки відповідно до мотивів, потреб, цілей і завдань, які вона собі визначила. Під осудністю слід розуміти психічний стан особи, яка за віком, соціальним і психічним розвитком, психічним здоров'ям здатна усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку своїх дій, керувати ними при вчиненні злочинів і нести кримінальну відповідальність.

Неосудність являє собою різні види хворобливих психічних розладів особи, яка під час вчинення суспільно небезпечного діяння заподіює шкоди суспільним відносинам, що охороняються кримінальним законом, і не може усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку своїх дій (бездіяльності) або керувати ними, що виключає провину даної особи та визнання її суб'єктом злочину, а також притягнення її до кримінальної відповідальності та призначення їй покарання.

У визначенні неосудності (ст. 19 КК України) традиційно виділяються два критерії, одним з яких є медичний (біологічний). Медичний критерій неосудності передбачає наявність у особи хронічного психічного розладу, тимчасового психічного розладу, слабоумства або іншого хворобливого стану психіки. Будь-яке з перерахованих захворювань або недоліків психіки окремо може виявитися достатнім для визнання наявності медичного критерію неосудності.

Другим і визначальним критерієм є юридичний (психологічний) критерій. Юридичний критерій неосудності передбачає відсутність у особи здатності усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку своїх дій (інтелектуальний момент) або відсутність здатності керувати ними (вольовий момент). Для визнання наявності юридичного критерію неосудності достатньо однієї з цих ознак¹. Таким чином, тільки органічне поєднання двох згаданих критеріїв дає можливість зробити обґрунтований висновок про неосудність.

Стан неосудності особи визначається лише на момент вчинення нею злочину. Висновок про осудність чи неосудність роблять органи попереднього слідства або суд, але в основі їх рішення лежить висновок судово-психіатричної експертизи, проведення якої у разі сумніву в осудності особи є обов'язковим.

Щодо обмеженої осудності, то тут погляди розбігаються. Противники зменшеної осудності вважають, що осудність не має ступенів: вона або є, або її немає. Досить переконливим є контраргумент Н. Ф. Кузнецової, яка пише, що в «таких міркуваннях допускаються фактична і логічна помилки. При

---

¹ Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) [Текст] : навч. посіб. / О. М. Литвинов, О. О. Житний, М. М. Клемпарський [та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. — Харків, 2016. — С. 72.

обмеженій осудності особи осудні. Вони винні у вчиненні злочину. Що стосується ступеня осудності, то вона варіаційна в залежності від повноти усвідомлення суб'єктом своїх діянь. Обмежено осудні суб'єкти не в повній мірі усвідомлюють фактичний характер і суспільну небезпеку своїх дій (бездіяльності) внаслідок психічного розладу»¹.

Стаття 20 КК України визначає, що осудна особа, яка під час вчинення злочину в силу психічного розладу не могла повною мірою усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку своїх дій (бездіяльності) або керувати ними, підлягає кримінальній відповідальності. Але психічний розлад, що не виключає осудності, враховується судом при призначенні покарання та може слугувати підставою відповідно до ч. 2 ст. 20 КК України для призначення примусових заходів медичного характеру.

До проблеми неосудності примикає питання про відповідальність осіб, які вчинили злочини в стані сп'яніння. Ст. 21 КК України встановлює, що особа, яка вчинила злочин у стані сп'яніння, викликаного вживанням алкоголю, наркотичних засобів й інших одурманюючих речовин, підлягає кримінальній відповідальності. Під сп'янінням в даній статті законодавець має на увазі звичайне просте фізіологічне (не патологічне) сп'яніння.

Названі види сп'яніння об'єднує єдиний механізм впливу на організм людини та породжуваний ним тип поведінки. Дані речовини виявляють приховані наміри й одночасно послаблюють здатність контролювати та адекватно оцінювати свої вчинки. Поведінка осіб у стані сп'яніння набуває імпульсивного характеру. Нерідко стан сп'яніння й одурманення свідомо викликається особою, яка вчиняє злочин, з метою отримати упевненість, сміливість, кураж, зухвалість і т. п.

Часто дії, що дезорганізують роботу установи виконання покарань, вчиняються у стані сп'яніння, викликаного вживанням алкоголю, наркотичних чи одурманюючих речовин (наприклад, внаслідок вдихання парів ацетону, нітрофарби й інших органічних речовин). При цьому засуджені часто стверджують, що саме даний стан став причиною їх протиправної поведінки, і вони не усвідомлювали значення своїх дій, не могли керувати ними, нічого не пам'ятають і т. п.

Особливої уваги у світлі проблеми психічних аномалій заслуговує питання про вчинення злочинів у стані алкогольного, наркотичного та токсичного сп'яніння. Це питання набуває важливого значення у зв'язку з тим, що різко зросла кількість насильницьких злочинів в установах виконання покарань в одному з таких станів. За даними ДПтС України, у 2014—2016 рр. на 13,6 % збільшилася кількість злочинів, вчинених у стані сп'яніння. Вчинення злочинів

---

¹ Курс уголовного права [Текст] : в 5 т. / Г. Н. Борзенков, В. С. Комиссаров, Н. Е. Крылова [и др.] ; под ред. Н. Ф. Кузнецовой, И. М. Тяжковой. — М. : Зерцало, 1999. — Т. 1. Общая часть: Учение о преступлении. — С. 233.

у стані алкогольного, наркотичного або токсичного сп'яніння в установах виконання покарання становить підвищену небезпеку як для засуджених, так і для співробітників установ виконання покарань.

Отже, суб'єктом досліджуваної групи злочинів можуть бути засуджені, які відбувають покарання у виді позбавлення волі в установах виконання покарань. Співучасниками (організаторами, підмовниками, пособниками) можуть бути будь-які особи, в тому числі й ті, які знаходяться поза межами місць позбавлення волі.

2.2.2 Суб'єктивна сторона дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань

Суб'єктивна сторона злочину — це внутрішня сторона злочину, тобто психічна діяльність особи, що відображає ставлення її свідомості та волі до суспільно небезпечного діяння, яке нею вчиняється, і до його наслідків. Зміст суб'єктивної сторони складу злочину характеризують певні юридичні ознаки: вина, мотив і мета вчинення злочину.

Основною та обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони будь-якого складу злочину виступає вина, яка визначає саму наявність суб'єктивної сторони та значною мірою її зміст. Відсутність вини виключає суб'єктивну сторону і тим самим склад злочину. Проте в багатьох злочинах суб'єктивна сторона потребує встановлення мотиву та мети, що є її факультативними, тобто не завжди обов'язковими ознаками¹. Вони мають значення обов'язкових лише в тих випадках, коли названі в диспозиції закону як обов'язкові ознаки конкретного злочину або прямо витікають із її змісту².

У диспозиції ст. 392 КК України не міститься чіткої прямої вказівки на умисне чи необережне ставлення винного до вчинення дій, що дезорганізують роботи установи виконання покарань, а тому форма вини повинна бути встановлена шляхом аналізу ознак складу цього злочину. Однак понятійний апарат і термінологія, що використовуються у цій статті, вказують на умисну форму вини при вчиненні злочину.

У теорії кримінального права існують різні погляди на те, чи можливий непрямий умисел у злочинах з формальним складом. Такі вчені, О. М. Ігнатов, Г. А. Крігер, П. А. Воробей стверджують, що непрямий умисел можливий у злочинах як із матеріальним, так і з формальним складом. При цьому,

---

¹ Кримінальне право України. Загальна частина [Текст] : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін [та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. — 5-е вид., перероб. і доп. — Х. : Право, 2015. — С. 159.

² Горішній, О. О. Суб'єктивна сторона розбою [Текст] / О. О. Горішній // Право і суспільство: науковий журнал. — 2009. — № 3. — С. 98.

в злочинах з формальним складом вольове ставлення винного передбачається або до наслідків, що перебувають поза межами складу злочину¹, або до соціальних властивостей вчинюваного діяння, тобто до його суспільної небезпеки².

Однак як зауважив П. С. Дагель, питання про бажання чи свідоме допущення наслідків має значення для розмежування форм вини лише стосовно наслідків, що є ознаками об'єктивної сторони складу злочину. Ставлення ж до наслідків, що не мають юридичного значення, і тому не включені до кола ознак складу злочину, не можуть визначати зміст та форму вини³.

Не включаючи наслідки в коло ознак складу злочину, законодавець тим самим не вимагає встановлення характеру їх передбачення. Наслідки при вчиненні злочину, передбаченого ст. 392 КК України, полягають у заподіянні шкоди об'єкту посягання — суспільним відносинам, що виникають з приводу встановленого порядку виконання та відбування покарання у виді позбавлення або обмеження волі. Ці наслідки перебувають поза межами складу злочину, але вони завжди існують. Тому, на нашу думку, форму вини злочину, передбаченого ст. 392 КК України, ми повинні визначати за ставленням суб'єкта до вчинення передбаченого статтею кримінального закону діяння. У зв'язку з цим, дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, як і будь-який інший злочин з формальним складом, не можуть бути вчинені з непрямым умислом, оскільки ставлення у вигляді «не бажав, але свідомо припускав» можливе лише до наслідків і в жодних формах не може бути застосоване до діяння⁴.

Також слід враховувати вплив релігії на злочинність в цілому та в місцях позбавлення волі зокрема. На всі ці питання відповіла Т. Є. Леоненко у своєму дослідженні. Зокрема вчена зазначає, що привабливим чинником, який характеризує особу злочинця, що вчинив злочин з мотиву релігійної ненависті або ворожнечі, є його ставлення до кримінального покарання за вчинений злочин та суб'єктивне ставлення до жертв таких злочинів. Більше половини злочинців (70%) спочатку сподівались уникнути покарання, 25 % —

---

¹ Воробей, П. А. Теорія і практика кримінально-правового ставлення в вини [Текст] / П. А. Воробей. — К. : Рад. школа, 1997. С. 107 ; Вона ж. Загальне поняття кримінально-правового ставлення в вини / П. А. Воробей // Право України. — 1999. — № 6. — С. 114; Кригер, Г. А. Рецензия на книгу Г. И. Бушуева «Ответственность за укрывательство преступлений и недоносительство» / Г. А. Кригер // Сов. юстиция. — 1966. — № 6. — С. 28.

² Игнатов, А. Спорные вопросы квалификации хулиганства [Текст] / А. Игнатов // Сов. юстиция. — 1967. — № 16. — С. 14.

³ Дагель, П. С. Проблемы вины в советском уголовном праве [Текст] / П. С. Дагель // Ученые зап. Дальневосточ. гос. ун-та. — Владивосток : Дальневосточ. гос. ун-т. 1968. — Вып. 21. — Ч. 1. — С. 75.

⁴ Орел, Ю. В. Суб'єктивна сторона злочинів спрямованих на функціонування органів і установ пенітенціарної служби України [Текст] / Ю. В. Орел // Інформація і право. — 2015. — № 1. — С. 150.

визнавали, що їм все одно, покарають їх чи ні, бо вони діють в інтересах Бога і релігії, 5 % усвідомлювали невідворотність покарання.

У зв'язку з цим слід зазначити, що найбільш суспільно небезпечною групою в цій системі є ті, хто впевнений у правильності своїх дій; інші вважають, що їх діями та розумом керував Бог. Коли людина самостійно або під впливом релігійних лідерів-фанатиків переконана в тому, що позбавлення життя іншої людини або знищення її власності вигідно Богу, говорити про перевиховання таких особистостей досить складно. Особливо, якщо особа визнається осудною, але в наявності явно присутній клінічний варіант. Навіть після звільнення з місць позбавлення волі, маючи позитивну характеристику та навіть звільняючись достроково, вони насправді не змінюють свої погляди та чекають нових можливостей для «богоугодних справ»¹.

Інтелектуальні та вольові ознаки наміру глибоко пов'язані між собою, вони взаємодіють, утворюючи форму вини. Але їм притаманні й специфічні особливості. Так, А. Ш. Якупов зазначає, що «коли інтелектуальні ознаки умислу відповідають на запитання, які фактичні обставини, що належать до складу конкретного злочину, були усвідомлені винним, то вольові ознаки відповідають на запитання про те, як ставилась особа до того, що нею усвідомлювалось»².

Суб'єкт, вчиняючи дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, усвідомлює, що порушує режим відбування покарання в установах виконання покарань, їх шкідливість для реалізації такими установами поставлених перед ними завдань. Тобто, порушуючи режим відбування покарання в установах виконання покарань, суб'єкт усвідомлює суспільну небезпеку своїх діянь.

У спеціальній літературі висловлена думка про те, що суб'єкт злочину не завжди усвідомлює суспільну небезпеку свого діяння. Зокрема розкривається необхідність відмовитися від гіпотетичної презумпції усвідомлення суспільної небезпеки усіма умисне діючими злочинцями, а для визнання умисної вини досить встановити, що особа осмислювала фактичний зміст вчинку при наявності можливості усвідомлення його справжнього соціального значення³.

Не заперечуючи в принципі і таку точку зору, збоку психічного ставлення суб'єкт досліджуваного нами злочину усвідомлює не лише фактичні ознаки діяння, але і направленість власних дій на заподіяння шкоди діяльності установ

---

¹ Леоненко, Т. Є. Злочинність і релігія: кримінологічне дослідження [Текст] : монографія / Т. Є. Леоненко. — Запоріжжя : Кругозір, 2015. — С. 263.

² Уголовное право УССР. Общая часть [Текст] / под ред. В. В. Сташиса, А. Ш. Якупова. — К. : Вища школа, 1984. — С. 118.

³ Зелинский, А. Ф. Психологическое содержание умышленной вины [Текст] / А. Ф. Зелинский, Н. И. Коржанский // Проблемы совершенствования уголовного законодательства на современном этапе : Межвуз. сборн. науч. трудов. — Свердловский юрид. ин-т, 1985. — С. 24-36.

виконання покарань. Окрім цього, суб'єкт усвідомлює не лише суспільну небезпечність свого діяння, а і його протиправність. З юридичного боку слід зазначити, що у цьому випадку діє принцип *ignorantia juris non excusat*, тобто презумпція знання законодавства, яка закріплена в ст. 68 Конституції України.

Так, у місці попереднього ув'язнення заарештованому (відповідно до Закону України «Про попереднє ув'язнення») роз'яснюються його права та обов'язки: зокрема, обов'язок дотримуватися режиму у місцях попереднього ув'язнення, основними вимогами якого є ізоляція осіб, взятих під варту, постійний нагляд за ними, роздільне тримання, а будь-які протиправні дії є забороненими та караними. А тому у випадку втечі ув'язнений усвідомлює не лише фактично вчинене, а й суспільну небезпечність своїх діянь та відповідно їх заборону кримінальним законодавством.

Засуджений до позбавлення або обмеження волі також розуміє, що певний термін він повинен перебувати в установі виконання покарань. Прибуваючи до установи виконання покарань, згідно з абз. 7 ст. 1 Розділу II «Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань» його попереджають про відповідальність за порушення режиму відбування покарання, що є основним засобом виправлення та перевиховання засуджених¹. Засудженому, якому дозволено короточасний виїзд за межі установи виконання покарань, роз'яснюють правила поведінки, а також попереджають про кримінальну відповідальність у випадку неповернення чи несвоєчасного повернення до установи.

У ст. 8 КВК України прямо визначено, що засуджені мають право на отримання інформації про свої права й обов'язки, порядок й умови виконання та відбування призначеного судом покарання, а адміністрація установи зобов'язана надати таку інформацію.

Отже, засуджений, який відбуває покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі, знає вимоги режиму відбування покарання, заходи реагування за його порушення. Тому, вчиняючи дії, що дезорганізують роботу установи виконання покарань, він усвідомлює їх суспільну небезпеку, знає про їх заборону в КК України, тобто діє з прямим умислом. Оскільки досліджуваний нами склад злочину є формальним, то психічні (внутрішні) процеси охоплюють лише дію. Наслідки вчиненого засудженим чи взятим під варту лежать за рамками складу злочину.

Мотив і мета злочину, передбаченого ст. 392 КК України, не є необхідною ознакою його складу. Однак навіть в цьому випадку мотив має досить вагоме

---

¹ Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань : [наказ Міністерства юстиції України № 2186/5 від 29.12.2014 р.] : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1656-14>.

практичне значення завдяки вирішальному соціально-психологічному та моральному змісту. Так, А. В. Савченко зазначив, що «мотиву належить вирішальна практична роль у кримінальному праві України. Мотив враховується при визначенні характеру суспільної небезпеки вчиненого діяння та ступеня суспільної небезпеки особи, при здійсненні процесу кваліфікації злочинів; при призначенні виду та розміру покарання, при визначенні засудженому режиму тримання у місцях позбавлення волі; при застосуванні заходів щодо виправлення засуджених тощо»¹.

П. Л. Фріс вважає, що «кримінально-правове значення мотиву, мети та емоційного стану полягає в тому, що, входячи в структуру суб'єктивної сторони складу злочину, вони підлягають доведенню під час досудового розслідування у кримінальному провадженні й повинні бути враховані при винесенні обвинувального вироку. У деяких випадках, коли вказані характеристики мають особливе значення для визначення злочинного діяння та особи винного, вони використовуються законодавцем для конструювання кваліфікованих (особливо кваліфікованих) або привілейованих складів злочинів, а також враховуються як ознаки, що пом'якшують або обтяжують покарання. Коли мотив, мета або емоційний стан безпосередньо вказані в диспозиції норми Особливої частини Кримінального кодексу, вони набувають обов'язкового значення і стають конструктивними елементами складу конкретного злочину. У цьому випадку їх відсутність свідчить і про відсутність відповідного складу злочину в цілому»².

Однак, на нашу думку, відсутність прямої вказівки у диспозиції кримінально-правової норми на мотив або мету ще не означає, що відповідні ознаки складу злочину не відносяться до обов'язкових: зокрема мотив і мета можуть включатися до інших ознак, а також можуть викладатися не текстуально, а контекстуально (наприклад, корисливий мотив і мета так званих «розкрадань»). Отже, ми повністю погоджуємося із Л. М. Кривоченко в тому, що мотив і мета залежно від законодавчого опису суб'єктивної сторони конкретних злочинів можуть виконувати роль обов'язкових, кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих), привілейованих ознак або ознак, що пом'якшують чи обтяжують покарання³.

Цікавою видається думка Д. І. Масол про те, що «наявність мотиву в юридичному складі злочину як його обов'язкового чи альтернативного

---

¹ Савченко, А. В. Мотив і мотивація злочину [Текст] : монографія / А. В. Савченко. — К. : Атіка, 2002. — С. 73-74.

² Фріс, П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина [Текст] : підручник / П. Л. Фріс. — К.: Атіка, 2004. — С. 155.

³ Кримінальне право України. Загальна частина [Текст] : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін [та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. — 5-е вид., перероб. і доп. — Х. : Право, 2015. — С. 173.

елемента практично завжди свідчить про умисний характер злочину. Відповідний мотив може мати місце і при вчиненні необережного злочину, але він в цьому разі не включається до складу злочину»¹.

В юридичній літературі відсутній єдиний погляд на визначення мотиву злочину: одні вчені називають мотивом злочину все те, що відображається в свідомості людини, спонукає її вчинити злочин; другі — усвідомлене спонукання (потребу, почуття) до досягнення певної мети шляхом вчинення злочину; треті — певного роду психічний стан людини, що призвів до вчинення нею суспільно небезпечного діяння, усвідомлений інтерес, що спонукає до вчинення злочину; четверті — обумовлене певними потребами спонукання до вчинення передбаченого кримінальним законом злочину; а п'яті — інтегральне психічне утворення, яке спонукає особу до вчинення суспільно небезпечного діяння та є його підставою.

На нашу думку, найбільш вдалим є визначення мотиву злочину, яке було дано В. І. Борисовим: «Мотив злочину — це внутрішнє спонукання, рушійна сила вчинку людини, що визначає його зміст і допомагає більш глибоко розкрити психічне ставлення особи до вчиненого»².

Мотив злочину слід відрізнити від мети злочину. Мета — це уявлення про бажаний результат, якого прагне досягнути особа, яка визначає спрямованість діяння. Мета злочину — це уявлення про його суспільно небезпечний наслідок, про ту шкоду, що усвідомлює винний; настає для охоронюваних кримінальним законом відносин і яка, проте, є для нього бажаною. Мотив і мета є самостійними психологічними ознаками суб'єктивної сторони, але вони взаємозалежні, взаємопов'язані між собою і лише у своїй єдності можуть дати повне уявлення про спрямованість поведінки особи³. Мета — це передбачений і бажаний результат дії, що наближує суб'єкта до задоволення актуальної мотивоутворюючої потреби⁴.

Розглядаючи співвідношення мотиву та мети діяльності, С. Л. Рубінштейн зазначав, що вони можуть як збігатися, так і різнитися. Однак таке застереження він робив щодо ознак саме діяльності, а не окремих дій, мотив яких він вбачав у ставленні до задачі, яку потрібно розв'язати, мети й обставин —

---

¹ Масол, Д. І. Кримінально-правове значення мотиву злочину [Текст] / Д. І. Масол // Європейські перспективи. — 2013. — № 11. — С. 70.

² Кримінальне право України. Загальна частина [Текст] : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін [та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. — 5-е вид., перероб. і доп. — Х. : Право, 2015. — С. 182.

³ Практикум з кримінального права (Загальна частина) [Текст] : навчальний посібник / О. В. Ведмідський, В. Д. Людвік, В. Ф. Примаченко [та ін.] ; за заг. ред. д-ра. юрид. наук, доц. В. В. Шаблістого. — Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. — С. 182-183.

⁴ Зелінський, А. Ф. Детермінація злочину [Текст] : навч. посіб. / А. Ф. Зелінський, Л. П. Оніка. — Х. : Укр. юрид. акад., 1994. — С. 40.

умов, при яких дія виникає¹. Таким чином, можна зазначити, що в психології існує позиція про те, що прагнення особи до обраної нею мети обумовлює вибір варіанта поведінки та здійснення окремих актів (дій або бездіяльності), з яких вона складається, тобто є мотивом.

Якщо використовувати таке визначення мотиву та мети дій (бездіяльності) у їх співвідношенні в кримінальному праві, то можна дійти висновку, що мета дії або бездіяльності обумовлює зміст мотиву.

Б. С. Волков та інші вчені зазначають, що різниця між мотивом і метою полягає в тому, що вони по-різному характеризують вольовий процес, виражаючи різні сторони його змісту. Мотив відповідає на запитання, чому людина так робить, чим вона керувалась при вчиненні злочину, мета ж визначає спрямованість діяння, результат, до якого людина прагнула².

П. С. Дагель зазначає, що хоч мотив і мета злочину тісно пов'язані між собою та не можуть існувати одне без одного, вони не збігаються між собою. Якщо мотив характеризує суб'єктивну причину, психічне джерело злочину, то мета характеризує скерованість дій винного³. Із цього можна зробити висновок, що мета злочину — це ідеальний образ бажаного, майбутнього результату, до якого прагне особа, вчиняючи злочин.

Дослідивши мотив і мету тероризування засуджених, маємо зазначити, що цілком поділяємо позицію ПВС України в Постанові № 2 від 26 березня 1993 року⁴, в якій зазначено, що «Тероризування вчиняється з метою примусити засуджених відмовитися від сумлінного ставлення до праці, додержання правил режиму; із помсти за виконання громадських обов'язків щодо зміцнення дисципліни і порядку в установах виконання покарань; з метою їх залякування та перешкоджання виконанню покарання. Якщо такі дії вчинені на ґрунті сварок, особистих відносин підсудного з потерпілими — це не розглядається як тероризування засуджених».

Відповідно до ст. 50 КК України покарання не тільки є карою за вчинення злочину, але має за мету виправлення засуджених, запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так й іншими особами. Установи виконання покарань є тими закладами, що виконують покарання у виді обмеження чи

---

¹ Рубинштейн, С. Л. Основы общей психологии [Текст] / С. Л. Рубинштейн. — СПб. : Питер, 2001. — С. 466.

² Волков, Б. С. Проблемы воли и уголовная ответственность [Текст] / Б. С. Волков. — Казань : Казан. гос. ун-т, 1965. — С. 84.

³ Дагель, П. С. Проблемы вины в советском уголовном праве [Текст] / П. С. Дагель // Ученые зап. Дальневосточ. гос. ун-та. — Владивосток : Дальневосточ. гос. ун-т. 1968. — Вып. 21. — Ч. 1. — С. 158.

⁴ Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушеннями режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі : [постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 26 березня 1993 р.] : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-93>.

позбавлення волі. Засобами виправлення є, як вказано в ст. 6 КВК України, порядок виконання та відбування покарання (режим), суспільно корисна праця, соціально-виховна робота, загальноосвітнє та професійно-технічне навчання, громадський вплив. І коли застосування працівниками установ виконання покарань згаданих засобів досягає мети, з'являються засуджені, які стають на шлях виправлення.

Немає заперечення, що усі заходи цілковито поширюються на всіх засуджених, які відбувають покарання в місцях обмеження або позбавлення волі. Однак, як свідчить судова практика, частина засуджених таким заходам повною мірою не піддаються, а деякі попри усіляку протидію ще й вживають усі можливі заходи, аби таким засобам виправного впливу не піддавались інші засуджені. Інакше кажучи, поява засуджених, які стають на шлях виправлення, дотримуються вимог режиму, як результат діяльності працівників установи виконання покарань викликає невдоволення з боку засуджених, які ігнорують вимоги режиму відбування покарання; тероризуючи засуджених, суб'єкт бажає досягти того, щоб ці засуджені відмовилися від правомірної поведінки¹. Отже, внутрішньою причиною тероризування засуджених є факт невдоволення їх виправленням і поведінкою, що відповідає вимогам режиму відбування покарання, а метою тероризування — примусити засуджених відмовитися від виконання вимог режиму. Так, наприклад, 9 січня 1999 року у Коломийській виправній колонії засудженому О. групою засуджених були завдані тілесні ушкодження. Метою цього злочину було встановити в установі злочинські традиції та примусити деяких засуджених їх підтримувати.

Ми поділяємо думку О. І. Плужнік про те, що «під час тероризування засуджених відбувається злочинний вплив на потерпілих. Такий вплив здійснюється, щоб примусити засуджених не дотримуватися вимог режиму відбування покарання»². Як бачимо, порядок й умови відбування покарання ставляться під загрозу порушення, коли потерпілий, побоюючись насилля над собою з боку інших засуджених, не виконує законні вимоги, що йому пред'являються. Як наслідок — режим відбування покарання порушується, а мета покарання не досягається. У тому випадку, коли насильство щодо засудженого застосовано з інших мотивів (наприклад, особистих) і переслідує іншу мету, в наявності буде злочин проти особи.

У своїй роботі О. П. Романов визначив помсту за сумлінне виконання засудженими своїх обов'язків або громадського обов'язку як найбільш

---

¹ Плужнік, О. І. Кримінальна відповідальність за порушення режиму відбування покарання у виправних установах та тримання під вартою [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / Плужнік О. І. — К., 2003. — С. 101.

² Плужнік, О. І. Актуальні проблеми кримінально-правового захисту діяльності працівників ВТУ [Текст] / О. І. Плужнік // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. — 2000. — № 1. — С. 170.

розповсюджений мотив вчинення дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань¹. Також цікавою є думка про те, що мотивом тероризування засуджених можуть бути: прагнення до паразитичного існування; відступ від «злочинських традицій» і становлення на шлях виправлення; помста за відмову вчинити злочин або бути співучасником злочину, чи за відхід від участі в злочинній групі для вчинення злочину та становлення на шлях виправлення. У той же час О. П. Романов до мети тероризування відніс бажання залякати засуджених, які стали на шлях виправлення, і змусити їх відмовитися від виконання своїх обов'язків або громадського обов'язку².

І. М. Даньшин надав дещо ширший перелік мотивів вчинення дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, а саме: користь, помста, хуліганські спонукання, паразитизм, невдоволення вимогами адміністрації щодо дотримання правил режиму та ін. Мотиви не впливають на кваліфікацію вчиненого³. На жаль, з такою думкою ми погоджуємося частково, окремо зазначивши, що мотив при кваліфікації дій, що дезорганізують роботу установи виконання покарань, важливий, оскільки нанесення побоїв, заподіяння тілесних ушкоджень та інші дії, якщо вони вчинені на ґрунті сварок, особистих відносин винного з потерпілим, не можуть бути кваліфіковані як тероризування засуджених.

На наш погляд, при тероризуванні засуджених мотиви можуть бути різними, однак основоположним для усіх є мотив невдоволення та непідкорення вимогам режиму установи виконання покарань, адже саме він і визначає кваліфікацію такого діяння, як тероризування засуджених.

У контексті сказаного, правильною вважаємо позицію Б. С. Волкова про те, що у випадках, коли злочин вчиняється із змішаними мотивами, завдання полягає у тому, щоб із багатьох спонукань виділити ті, які б мали визначне значення в поведінці, відігравали б вирішальну роль у виборі вчинку, у відповідності з яким повинна бути дана оцінка та кваліфікація вчиненого злочину. Таке рішення повною мірою відповідало логіці вчинку та ролі мотивів у вольовому процесі, через який він вчиняється⁴.

Мотив невдоволення вимогами режиму в установі виконання покарань може проявлятися як помста за добросовісне виконання засудженим обов'язків, за його суспільно корисну діяльність в минулому або нині, чи як невдоволення

---

¹ Романов, А. П. Уголовно-правовая борьба с действиями, дезорганизирующими работу ИТУ [Текст] : учебное пособие / А. П. Романов. — Рязань : НИиРИО Рязанской высшей школы МВД СССР, 1975. — С. 60.

² Там само. С. 62.

³ Курс лекций по криминологии [Текст] : учеб. пособие / под ред. И. Н. Даньшина, В. В. Голины, 2-е изд. — Харьков : Одиссей, 2007. — С. 75.

⁴ Волков, Б. С. Мотивы преступлений. Уголовно-правовое и социально-психологическое исследование [Текст] / Б. С. Волков. — Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1982. — С. 85.

намаганням дотримання режиму відбування покарання в майбутньому. Наприклад, засуджені за дії, що дезорганізують роботу установи виконання покарань КК України, громадянин В. та громадянин Р. побили потерпілого Г. за те, що він раніше робив їм зауваження щодо необхідності належного ставлення до праці. Коли голова ради колективу засуджений К. почав вимагати від них дотримуватися режиму відбування покарання, В. та Р. побили і його.

Будучи невдоволеним фактом виправлення засудженого, суб'єкт тероризування, як слушно зауважив О. П. Романов, прагне залякати потерпілого, примусити його відмовитися від дотримання вимог режиму відбування покарання. У той же час суб'єкт злочину може переслідувати й іншу мету, однак визначальною буде лише та, яка зумовлена основним мотивом.

Під час нападу на адміністрацію установи виконання покарань представник адміністрації фактично позбавляється можливості виконувати свої службові обов'язки щодо виправлення засуджених. За такої ситуації зміцнення представником адміністрації правопорядку в установах виконання покарання та проведення цілеспрямованої виховної роботи серед засуджених не відбувається повною мірою. Більше того, напад на адміністрацію породжує у інших засуджених страх, недовіру до можливостей адміністрації, а в результаті — призводить до не реалізації повністю чи частково порядку й умов відбування покарання в установах виконання покарання.

Незаконні підстави для відбування покарання в установах виконання покарання не обумовлюють виникнення взаємних прав й обов'язків, захист яких здійснюється кримінальним законом. Тобто, дотримання кримінально-виконавчого законодавства персоналом установ виконання покарань та засудженими приводить до позитивної реалізації передбачених законом вимог, а відхилення від установлених прав та обов'язків породжує відповідальність, передбачену законом.

Розкриваючи зміст нападу на адміністрацію установи, маємо зазначити, що ПВС в Постанові № 2 від 26 березня 1993 р.¹ цілком слушно відмічено, що «напад, як прояв об'єктивної сторони дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, можливий лише за умови законної діяльності представника адміністрації установи». Таке судження зумовлене тим, що тільки законна діяльність може бути забезпечена правовим захистом. На нашу думку, зазначена вказівка впливає і на визначення внутрішньої сторони посягання.

Якщо представник адміністрації виконує свої обов'язки, реалізуючи тим самим вимоги режиму відбування покарання в місцях обмеження чи позбавлення волі, і це зустрічає протидію з боку суб'єкта злочину, то це

---

¹ Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушеннями режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі : [постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 26 березня 1993 р.] : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-93>.

означає, що причиною такої протидії і є ця законна діяльність. Інакше кажучи, суб'єкт злочину — це ув'язнений, невдоволений законною діяльністю представника адміністрації установи виконання покарань.

Отже, невдоволення законною діяльністю представника адміністрації і виступає мотивом нападу. Таке невдоволення може мати місце відносно діяльності представника адміністрації незалежно від її реалізації у часовому просторі. У випадку нападу на представника адміністрації установи виконання покарань винний, будучи невдоволеним його законною діяльністю, прагне до того, аби ця діяльність не відбулася і був змінений її характер, а коли така діяльність вже мала місце, — щоб помститися за її виконання¹.

У той же час можуть бути й інші внутрішні причини такого нападу. Зокрема засуджений здійснює напад на представника адміністрації установи виконання покарань з метою заволодіння вогнепальною зброєю, а мотивом в даному випадку може бути забезпечення надійних умов для втечі. Метою такого нападу є бажання мати вогнепальну зброю.

У самій диспозиції ст. 392 КК України підкреслено, що організована група створюється з метою тероризування засуджених, нападу на адміністрацію установи виконання покарань. Коли така група створюється з іншою метою — зазначені дії не можуть охоплюватися ст. 392 КК України.

Якщо організована група створюється для тероризування засуджених, нападу на адміністрацію, то спонукає суб'єкта до вчинення таких дій невдоволення фактом дотримання засудженим вимог режиму відбування покарання, а також діяльністю адміністрації установи виконання покарань. Разом з тим, організована група може бути створена, наприклад, для нападу на адміністрацію з метою придбання вогнепальної зброї, хай навіть це буде одиничний напад. Але і в цьому разі, як слушно відзначив О. П. Романов, є підстави вважати злочинне угруповання стійким, якщо задум був спрямований на вчинення одного злочину, але він був ретельно підготовлений, між учасниками угруповання існували стійкі організаційні форми зв'язку, був чітко вироблений план дій².

Організація групи у виправній установі з метою тероризування засуджених, нападу на адміністрацію або активна участь у такій групі також повною мірою суперечить режиму відбування покарання. В установах виконання покарання допускаються самодіяльні організації засуджених, проте вони створюються з метою розвитку навичок колективізму у засуджених, заохочення їх до корисної ініціативи, використання впливу колективу на виправлення та

---

¹ Плужнік, О. І. Кримінальна відповідальність за порушення режиму відбування покарання у виправних установах та тримання під вартою [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / Плужнік О. І. — К., 2003. — С. 60.

² Романов, А. П. Уголовно-правовая борьба с действиями, дезорганизующими работу ИТУ [Текст] : учебное пособие / А. П. Романов. — Рязань : НИИРИО Рязанской высшей школы МВД СССР, 1975. — С. 81.

ресоціалізацію засуджених. Такі організації працюють під керівництвом адміністрації. Створення та функціонування організованої групи спрямоване на підрих режиму відбування покарання. Активна участь в організованих групах, створених для тероризування засуджених, нападу на адміністрацію, включає в себе такі ж мотив та мету, про які йшлося вище.

Отже, юридичний аналіз складу злочину, передбаченого ст. 392 КК України, дає нам підстави вести мову про наступне.

1. У вітчизняному кримінальному праві домінуючою є позиція, згідно з якою об'єктом злочину є найбільш важливі та значущі для інтересів суспільства і держави суспільні відносини, яким злочинні посягання заподіюють або можуть заподіяти значну шкоду. Дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, належать до групи злочинів проти правосуддя, підвиду посягань на законну діяльність суду й органів досудового розслідування з боку осіб, зобов'язаних йому сприяти та виконувати рішення зазначених органів. Основним безпосереднім об'єктом досліджуваного злочину виступають суспільні відносини, що регулюють нормальну діяльність установ виконання покарань. Оскільки цей злочин є двооб'єктним, то додатковим безпосереднім об'єктом виступає здоров'я засуджених й адміністрації установи.

2. Проаналізувавши об'єкт ст. 392 КК України, дійшли висновку, що поняття «адміністрація установи виконання покарань» не досить чітко відображає коло потерпілих від злочину — працівників установи покарань. На нашу думку, поняття «персонал установи виконання покарань» більш вдало підходить для об'єкту вказаного злочину. Запропоновано авторське тлумачення поняття «персонал установ виконання», під яким розуміється *кадровий склад працівників установ виконання покарань, який включає в себе різні категорії, що виконують конкретно поставлені функції (завдання), спрямовані на реалізацію цілей виконання покарання, та користується у зв'язку з цим державними гарантіями забезпечення ефективної діяльності.*

3. Об'єктивна сторона дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, характеризується низкою проявів: 1) тероризування засуджених; 2) напад на адміністрацію; 3) організація з цією метою (тероризування засуджених чи/та нападу на адміністрацію) організованої групи; 4) активна участь у такій групі.

Тероризування засуджених вважається закінченим з моменту вчинення дій, що складають зміст тероризування: застосування насильства або погрози його застосування до потерпілих, глумління чи знущання над ними. Напад на адміністрацію установи виконання покарань може супроводжуватися як фізичним насильством, так і погрозою застосування насильства.

4. Запропоновано авторський варіант розуміння поняття «насильство» в кримінально-правовому значенні. *Під насильством розуміється навмисне протиправне застосування фізичної сили за допомогою зброї та предметів,*

що можуть використовуватися як зброя, інших предметів і речовин чи без таких щодо іншої людини, спрямоване на порушення фізичної недоторканності, або на заподіяння шкоди здоров'ю людини, або на позбавлення її життя.

Проведене нами дослідження показало, що при застосуванні насильства, не небезпечного для життя чи здоров'я, а також насильства, небезпечного для життя чи здоров'я, найбільш часто використовуються: механічний вплив на потерпілого (удари руками, ногами, головою) — 63,4 %, предмети господарсько-побутового призначення — 38,9 %, зброя (холодна, вогнепальна) — 27,5 %, інші предмети (палиця, камінь і т. п.) — 17,1 %.

5. Аналіз змісту норм КВК України доводить, що застосування до засуджених основних засобів виправлення (а це і є основою змісту діяльності установи виконання покарань) може здійснюватися не тільки на територіях установ виконання покарань, а й за їх межами. А тому до місця вчинення дій, що дезорганізують роботу установи виконання покарань, слід віднести: виправні центри, виправні та виховні колонії, слідчі ізолятори (зокрема, для здійснення робіт з господарського обслуговування), підприємства та майстерні за межами установи; будь-які місця під час законного перебування засудженого за межами установи та ін. Як обов'язкова кваліфікуюча ознака об'єктивної сторони досліджуваного нами злочину визначений час, а саме період відбування покарання у виді позбавлення або обмеження волі.

6. Проаналізувавши склад злочину, передбачений ст. 392 КК України, можна зазначити, що суб'єкт є спеціальним. Разом з ознаками загального суб'єкта (особа фізична, що досягла віку, з якого настає кримінальна відповідальність, передбачена з шістнадцятирічного віку, і є осудною), така особа має ще й спеціальні ознаки: вона засуджена за вчинений злочин і відбуває покарання у виді обмеження волі чи позбавлення волі. Суб'єктом дій, що дезорганізують роботу установи виконання покарань, визначають виключно засуджених, які відбувають покарання у виді позбавлення або обмеження волі, а усі інші особи у досліджуваному злочині разом зі спеціальним суб'єктом можуть бути (відповідно до ст. 27 КК України) лише співучасниками.

7. Суб'єктом злочину, передбаченого ст. 392 КК України, може бути засуджений до позбавлення або обмеження волі з часу його прибуття до установи виконання покарань, а саме з моменту прийняття рішення про розподіл засудженого комісією з прийняття та розподілу засуджених, бо саме з цього моменту на нього починає здійснюватися виправний вплив. Виконавцями досліджуваної групи злочинів можуть бути засуджені, які відбувають покарання у виді позбавлення волі в установах виконання покарань, особи взяті під варту. Співучасниками (організаторами, підмовниками, пособниками) можуть бути будь-які особи, в тому числі й ті, які знаходяться поза межами місць позбавлення волі.

8. У диспозиції ст. 392 КК України не міститься чіткої прямої вказівки на умисне чи необережне ставлення винного до вчинення дій, що дезорганізують роботу установи виконання покарань. Суб'єкт, вчиняючи дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, усвідомлює, що порушує режим відбування покарання в установах виконання покарань, їх шкідливість для реалізації такими установами поставлених перед ними завдань.

9. При тероризуванні засуджених мотиви можуть бути різними, однак основоположним для усіх є мотив невдоволення та непідкорення вимогам режиму установи виконання покарань, адже саме він і визначає кваліфікацію такого діяння, як тероризування засуджених. Мотив невдоволення вимогами режиму установи виконання покарань може проявлятися як помста за добросовісне виконання засудженим обов'язків, за його суспільно корисну діяльність в минулому або у теперішній час, чи як невдоволення намаганням дотримання режиму відбування покарання в майбутньому. Невдоволення законною діяльністю представника адміністрації і виступає мотивом нападу. Таке невдоволення може мати місце стосовно діяльності представника адміністрації незалежно від її реалізації у часовому просторі. Організація групи у виправній установі з метою тероризування засуджених, нападу на адміністрацію або активна участь у такій групі також повною мірою суперечить режиму відбування покарання.

РОЗДІЛ 3

СПЕЦІАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДІЇ, ЩО ДЕЗОРГАНІЗУЮТЬ РОБОТУ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

3.1 Кваліфікуючі ознаки дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань

Питання кваліфікації злочину, передбаченого ст. 392 КК України, висвітлені в кримінально-правовій літературі досить докладно, зокрема глибоко проаналізовано склад злочину, проведено його відмежування від суміжних складів злочинів і т. п.¹ Кваліфікація є засобом забезпечення законності охорони прав й інтересів осіб, які можуть стати потерпілими від дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань.

У кримінальному праві кваліфікувати злочин — означає встановити повну відповідність ознак фактично вчиненого діяння ознакам складу (складів) злочинів, що передбачені однією чи кількома кримінально-правовими нормами. Тобто кваліфікація злочину вирішує питання: «Які саме злочини вчинено й якими нормами ці злочини передбачено?». В юридичній літературі можна знайти багато визначень принципів кваліфікації злочинів. Усі вони, на наш погляд, мають безперечну теоретичну, гносеологічну цінність для розвитку теорії кримінального права².

Проблема кваліфікації злочинів є однією з найважливіших проблем, що виникають перед органами досудового розслідування та судом. У нашому дослідженні хотілося б зупинитися на деяких особливостях, пов'язаних з кваліфікацією дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань.

Вивчення судової практики дозволило виявити деякі проблемні питання кваліфікаційного характеру. Загальним критерієм, що дозволяє відмежувати всі види дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, від злочинів проти особистості, виступає насильство, обумовлене особистими взаєминами винного з потерпілим, що виключає відповідальність за ст. 392 КК України. У цих випадках дії винних треба кваліфікувати за іншими статтями

---

¹ Особо опасные государственные преступления [Текст] / Д. И. Богатииков, И. А. Бушуев, А. Н. Игнатов [и др.]. — М. : Юрид. лит., 1963. — С. 78 ; Ответственность за государственные преступления [Текст] / С. В. Дьяков, А. А. Игнатъев, М. П. Карпушин ; общ. ред. и введение Л. И. Баркова. — М. : Юрид. лит., 1988. — С. 107 ; Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України [Текст] : у 2 т. / за. заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. 3-тє вид., перероб. та доп. — К. : Алерта: КНТ, Центр учбової літератури, 2009. — Т. 2. — С. 175.

² Антипов, В. І. Кримінально-правова кваліфікація [Текст] : навч. посіб. / В. І. Антипов, В. В. Антипов. — Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. — С. 9.

Кримінального кодексу. Диспозиція кримінально-правової норми, передбаченої ст. 392 КК України, містить пряму вказівку на насильство. Як обов'язкова ознака, яка характеризує об'єктивну сторону основного складу злочину, закріплені альтернативно дії, що виражають або застосування насильства, не небезпечного для життя та здоров'я, або загрозу застосування насильства (ст. 392 КК України).

Під застосуванням насильства до осіб, які можуть бути потерпілими за ст. 392 КК України, розуміється: а) нанесення побоїв, тобто нанесення багаторазових ударів, завдання фізичного болю; б) заподіяння шкоди здоров'ю, що не призводить до короткочасного розладу здоров'я або незначної стійкої втрати загальної працездатності; в) інші насильницькі дії, пов'язані із заподіянням потерпілому фізичного болю; г) обмеження волі потерпілого тощо. Таке насильство включає також і введення в організм потерпілого речовин, що не представляють небезпеки для життя та здоров'я (наприклад, спиртних напоїв, лікарських препаратів, що викликають сон і т. п.).

Насильницькі дії, що виражаються у щипанні, перерізі, викручуванні рук, затисканні тієї чи іншої частини тіла потерпілого за допомогою будь-яких пристосувань, впливі на нього вогнем або іншими природними біологічними факторами (шляхом використання, наприклад, тварин і комах) і т. п., якщо вони пов'язані з заподіянням фізичного болю і тягнуть за собою невеликі нечисленні пошкодження (садна, синці, невеликі поверхневі рани), але не спричинили короткочасного розладу здоров'я або незначної стійкої втрати загальної працездатності, не розцінюються як шкода здоров'ю.

На думку А. Ю. Макарова, удари, побої й інші насильницькі дії, що заподіюють тільки фізичного болю та не створюють будь-яких істотних змін у нормальному функціонуванні людського організму в цілому або його органів, не можуть відноситися до тілесних ушкоджень¹.

Побої не підлягають до особливого виду ушкоджень; вони є діями, що характеризуються багаторазовим нанесенням ударів. У результаті побоїв можуть виникати тілесні ушкодження. Якщо в результаті багаторазових ударів заподіяно шкоду здоров'ю (тяжка, середньої тяжкості або легка шкода), то такі дії не розглядаються як побої, а оцінюються як нанесення шкоди здоров'ю відповідної тяжкості.

Однак, якщо побої не залишають після себе жодних об'єктивно виявлених ушкоджень, то судово-медичний експерт у висновку зазначає про скарги потерпілого, відсутність у нього об'єктивних ознак ушкоджень і не визначає тяжкість шкоди здоров'ю. У подібних випадках встановлення факту побоїв

---

¹ Макаров, А. Ю. Уголовно-правовая борьба с умышленными менее тяжкими телесными повреждениями [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / Макаров А. Ю. — М., 1995. — С. 21.

проводиться органами дізнання або попереднього розслідування, прокуратури або суду на підставі немедичних даних.

Ми не можемо погодитися із думкою С. В. Назарова, що у випадку якщо після нанесення ударів у потерпілого виявляються ушкодження (садна, синці, невеликі рани і т. п.), які не тягнуть за собою тимчасової втрати працездатності або незначної стійкої втрати загальної працездатності, то вони не розцінюються як шкода здоров'ю та не підпадають під ознаки складу злочину, передбаченого ст. 392 КК України¹. На нашу думку, оскільки досліджуваний нами злочин характеризується формальним складом, тому наслідки від насильницьких дій визначають лише розмір обраного покарання, але не є обов'язковою ознакою складу злочину, передбаченого ст. 392 КК України. Зокрема це підтверджує і судова практика. Так, 23 лютого 2015 р. близько 13-ої години засуджений О., повертаючись з обіду, самовільно вийшов із строю і на вимоги про припинення порушення та вказівку повернутися назад в стрій молодшого інспектора відділу нагляду та безпеки К., який відноситься до молодшого начальницького складу колонії, реагував агресивно та зухвало, що виражалось у шарпанні за верхній одяг і нанесенні двох ударів долонями обох рук в обличчя потерпілому².

Таким чином, зміст насильства, що тягне відповідальність за ст. 392 КК України, включає в себе: побої, тобто насильницькі дії, що представляють собою нанесення потерпілому багаторазових ударів, наслідком яких можуть стати подряпини, поверхневі садна на шкірі, невеликі ранки, синці і т. д.; інші насильницькі дії, що заподіюють фізичного болю (щипання, перерізи, викручування рук при утриманні, затискання тієї чи іншої частини тіла потерпілого за допомогою яких-небудь пристосувань, вплив на нього вогнем або іншими природними біологічними факторами, наприклад, тваринами і комахами) і т. п.; введення в організм потерпілого різних рідин (кислот, кропу), що викликають больові відчуття; вплив на внутрішні органи людини шляхом отруєння або споювання одурманюючими засобами, якщо все це не тягне короткочасного розладу здоров'я або незначної стійкої втрати працездатності.

Застосування такого насильства до адміністрації установи має, як правило, кваліфікуватися за ст. 392 КК України, за винятком випадків, коли буде встановлено, що насильство щодо співробітника або засудженого, який виконує певні обов'язки, вчинено у зв'язку з явно незаконними діями потерпілого, не пов'язаними зі службовою діяльністю. Відповідальність у цих випадках або

---

¹ Назаров, С. В. Уголовно-правовая ответственность за дезорганизацию деятельности учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук / Назаров С. В. — М., 2000. — С. 193.

² Єдиний реєстр судових рішень : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/47426725>.

взагалі виключається, або настає за статтями, що передбачають кримінальне покарання за злочини проти особи.

Якщо насильство щодо працівника установи застосоване на ґрунті особистих неприязних взаємин, що виникли у зв'язку із справедливими та законними вимогами адміністрації, порушує роботу установ виконання покарань, створює для них перешкоди для виконання покарання та виправлення засуджених, то особи, винні в ньому, повинні притягуватися до відповідальності за ст. 392 КК України.

Захищаючи інтереси службової діяльності адміністрації виправної установи шляхом встановлення кримінальної відповідальності, не можна випускати з уваги спосіб впливу на службову діяльність шляхом вчинення нападу на третіх осіб, зокрема членів сімей, з метою змусити співробітника змінити характер своєї діяльності з метою домогтися переведення до іншої виправної установи і т. п. Такий характер злочинного впливу на представника адміністрації хоча і не отримав широкого розповсюдження, але представляє істотну небезпеку при роботі установи виконання покарань і вимагає законодавчого визначення. Ці випадки необхідно кваліфікувати за сукупністю статей, які передбачають відповідальність за злочини проти особи та за дії, що дезорганізують роботу місць позбавлення волі.

Тероризування засуджених чи напад на адміністрацію, поєднані з незаконним позбавленням особи волі, умисним завданням побоїв, застосуванням мордувань, катувань (передбачених ч. 1 та ч. 2 ст. 127 КК України), заподіянням легких та середньої тяжкості тілесних ушкоджень, охоплюються ознаками ст. 392 КК України та не потребують додаткової кваліфікації. Заподіяння ж тяжких тілесних ушкоджень чи смерті не охоплюється поняттям насильства, не небезпечного для життя та здоров'я; воно вимагає самостійної кваліфікації.

Так, у згадуваній Постанові ПВС України № 2 від 26 березня 1993 р.¹ вказується (п. 8), що напад на адміністрацію або тероризування засуджених, які стали на шлях виправлення, поєднані з умисним вбивством, належить кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 115 КК України та ст. 392 КК України. У той же час, В. А. Владіміров і А. П. Романов стверджують, що поняття нападу включає в себе будь-яке насильство, в тому числі і вбивство. Тому вони вважають, що вбивство представника адміністрації виправної установи повністю охоплюється ознаками цього складу злочину та не вимагає додаткової кваліфікації за умисне вбивство. Вбивство засудженого також

---

¹ Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушеннями режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі : [постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 26 березня 1993 р.] : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-93>.

повністю охоплюється ознаками дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань¹.

Незрозумілою є думка Г. О. Чернишова про те, що при розгляді справ цієї категорії підстав для застосування інституту сукупності немає. Диспозицією охоплюються всі конкретні дії винних, у тому числі і самостійні склади злочинів, але спрямовані, в кінцевому рахунку, на дезорганізацію роботи виправної установи². У літературі ж зазвичай вказується, що в залежності від потерпілого застосуванню підлягають ст. 115 або ст. 348 КК України. В цілому, як нам видається, це є більш точною рекомендацією.

Як зазначила О. І. Плужнік, спираючись на Постанову ПВС № 6 від 26 березня 1993 р., сукупність злочинів за ч. 2 ст. 115 КК України можлива лише при умисному позбавленні життя не працівника правоохоронного органу, а когось іншого з персоналу виправної установи. У разі умисного вбивства працівника правоохоронного органу такі діяння слід кваліфікувати за ст. 392 та ст. 348 КК України³. Однак ми не можемо з цим погодитись, оскільки за такою логікою невідомо, як мають кваліфікуватися вказані дії відносно персоналу установи, які мають спеціальні звання, але за функціональними обов'язками не здійснюють правоохоронну діяльність (наприклад, головний бухгалтер установи або лікар, які відносяться до числа співробітників органу виконавчої влади, що здійснює державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, тобто правоохоронного органу).

На нашу думку, у випадку, якщо діяльність працівника установи виконання покарань не була пов'язана з охороною громадського порядку або забезпеченням громадської безпеки в установі, то дії винного підпадають під ознаки ч. 2 ст. 115 КК України (за наявності інших обов'язкових ознак); якщо ж вбивство мало на меті перешкоджання законній діяльності зазначених осіб з охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки в установах виконання покарань (наприклад, при запобіганні або припиненні протиправних посягань), то їх слід кваліфікувати за ст. 348 КК України. У разі заподіяння тяжких тілесних ушкоджень такі дії мають кваліфікуватися за сукупністю ст. 392 КК України та ч. 3, 4 ст. 345 КК або ст. 121 КК у залежності від особи потерпілого.

Але більш складна ситуація виникає при оцінці аналогічних дій, вчинених стосовно засудженого. Цілком зрозуміло, що тут мова може йти тільки про

---

¹ Владимиров, В. А. О квалификации действий, дезорганизующих работу исправительно-трудовых учреждений [Текст] / В. А. Владимиров, А. П. Романов // Советское государство и право. — 1964. — № 7. — С. 145.

² Чернышов, Г. Из практики рассмотрения дел о дезорганизации работы исправительно-трудовых учреждений [Текст] / Г. Чернышов // Советская юстиция. — 1962. — № 10. — С. 23.

³ Плужнік, О. І. Кримінальна відповідальність за порушення режиму відбування покарання у виправних установах та тримання під вартою [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / Плужнік О. І. — К., 2003. — С. 57.

сукупність дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, і злочинів проти життя та здоров'я людини.

Зокрема, продовжуючи тематику умисного вбивства, маємо зазначити, що при погляді через призму тероризування засудженого можливе його вбивство: 1) з метою примусити його відмовитись від сумлінного ставлення до праці, дотримання правил режиму; 2) з метою помсти за виконання громадських обов'язків щодо зміцнення дисципліни та порядку в установі.

В українському кримінальному праві по суті загальноновизнаною є думка про те, що виконання громадських обов'язків — це вчинення дій в інтересах держави, суспільства чи інших осіб (припинення правопорушень, повідомлення органів влади про вчинений злочин або готування до нього тощо) ¹.

Так, відповідно до Постанови ПВС України № 2 від 7 лютого 2003 р. «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» до громадського обов'язку належить здійснення спеціально покладених на особу громадських повноважень чи вчинення інших дій в інтересах суспільства або окремих громадян (наприклад, перепинення право порушення, повідомлення органів влади про злочин або про готування до нього) ².

В літературі справедливо відзначається, що поширене в теорії та на практиці тлумачення поняття «виконання громадського обов'язку» відповідає духу закону та не узгоджується з його «буквою». Аргументується це тим, що у Конституції України 1996 р. та інших чинних законах України нема вказівки на те, що обов'язком громадянина є всіляко сприяти іншим особам або суспільству. В них передбачений вичерпний перелік діянь, вчинення яких є обов'язком особи. Будь-яка інша діяльність на користь суспільства або інших осіб є правом, а не обов'язком громадянина ³. А тому можна стверджувати, що у п. 8 ч. 2 ст. 115 КК мова йде про вбивство у зв'язку з реалізацією потерпілим своїх громадянських прав.

Таким чином, цілком логічно до виконання громадського обов'язку віднести дії з такими ознаками: соціальна корисність (вчинюються в інтересах держави, суспільства, інших осіб); відсутність зв'язку з особистими правами та інтересами особи, її власною долею (не охоплюється аналізованим поняттям «відмова продовжити злочинну діяльність»); безоплатність у сенсі виконання

---

¹ Навроцький, В. О. Поняття і кримінально-правове значення виконання потерпілим від злочину громадського або службового обов'язку [Текст] / В. О. Навроцький // Держава та регіони. — Серія: Право, 2009. — № 2. — С. 47.

² Збірник нормативно-правових актів Верховного Суду України (у кримінальних справах) [Текст] : інформаційно-довідкове видання / автори-упорядники С. М. Алфьоров, В. Д. Людвік [та ін.] ; за заг. ред. В. В. Шаблістого. — Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. — С. 65.

³ Мамчур, В. М. Кримінальна відповідальність за умисне вбивство особи або її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Мамчур В. М. — К., 2002. — С. 11.

роботи чи служби, до якої особа залучається примусово; власна ініціативність (вчинити такі дії чи утриматися від них). А тому зміцнення дисципліни та порядку в установі виконання покарань можна з цілковитою впевненістю віднести до виконання громадських обов'язків¹.

Ураховуючи вищевикладене, позбавлення життя засудженого з метою помсти за виконання ним громадських обов'язків по зміцненню дисципліни та порядку в установі, на наш погляд, можна кваліфікувати як умисне вбивство у зв'язку з виконанням громадського обов'язку (п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України). У той же час, вбивство засудженого з метою примусити його відмовитись від сумлінного ставлення до праці, додержання правил режиму за чинним законодавством підпадає під ознаки ч. 1 ст. 115 КК України, адже виконання режимних вимог, відмова від традицій злочинного світу й інші дії важко визнати виконанням громадського обов'язку — це входить до обов'язків засудженого, який відбуває покарання. Таким чином, треба визнати, що кримінальний закон не забезпечує однакової кримінально-правову охорону життя засуджених.

У зв'язку з цим цілком вдалою виглядає думка І. Г. Прасолової про створення спеціальної кримінально-правової норми, яка передбачає відповідальність за позбавлення життя працівника установи та засудженого при вчиненні дій, що дезорганізують роботу установи виконання покарань. Оскільки кримінальний закон не диференціює відповідальність за вбивство засудженого, деякі науковці пропонують вирішити дану проблему шляхом доповнення досліджуваної нами норми окремою частиною: «Вбивство засудженого з метою перешкодити його виправленню або з помсти за виявлене їм сприяння адміністрації установи або органу кримінально-виконавчої системи»².

У теорії кримінального права така пропозиція не є новою, зокрема окремі науковці пропонують доповнити норму, яка визначає відповідальність за дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, новою частиною з наступним змістом: «Вбивство співробітника установи виконання покарань (або його близьких) з метою перешкодження його законній діяльності або з помсти за таку діяльність, а також засудженого, що міститься у зазначеному закладі (або його близьких) з метою перешкодити його виправленню або з помсти за сприяння адміністрації установи або органу кримінально-виконавчої системи»³.

---

¹ Навроцький, В. О. Поняття і кримінально-правове значення виконання потерпілим від злочину громадського або службового обов'язку [Текст] / В. О. Навроцький // Держава та регіони. — Серія: Право, 2009. — № 2. — С. 48.

² Прасолова, І. Г. Уголовная ответственность за дезорганизацию деятельности учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / Прасолова І. Г. — Ростов н/Дону, 2007. — С. 141.

³ Друзин, А. И. Дезорганизация деятельности учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества (проблемы законодательного регулирования) [Текст] / А. И. Друзин, А. И. Чучаев // «Черные дыры» в российском законодательстве. — 2002. — № 4. — С. 20.

Ми вважаємо, що введення подібної норми до чинного кримінального законодавства не призведе до очікуваного полегшення кваліфікації діянь, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, а навпаки — призведе до виникнення численних колізій у застосуванні вказаних норм.

Варто також зазначити, що захоплення заручників без обтяжуючих обставин шляхом вчинення дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, охоплюється ознаками ст. 392 КК України та не потребують додаткової кваліфікації. У той же час, у разі настання тяжких наслідків, такі діяння мають кваліфікуватися за сукупністю ч. 2 ст. 147 та ст. 392 КК України. Так, під поняттям «тяжкі наслідки» у складі цього злочину слід розуміти заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, у тому числі таких, що спричинили смерть потерпілого, настання значної матеріальної шкоди, суттєве загострення міждержавних чи міжнаціональних стосунків, серйозне порушення діяльності установ, організацій і підприємств тощо. Умисне вбивство потерпілого за обтяжуючих обставин кваліфікується за сукупністю злочинів, передбачених ч. 2 ст. 147 та ч. 2 ст. 115 КК України¹.

Захоплення працівника установи виконання покарань як заручника, спрямоване на протидію режиму відбування покарання, відноситься до дій, що дезорганізують роботу установи виконання покарань. Однак основний об'єкт посягання при захопленні заручником працівника правоохоронного органу — інший, що зумовлено місцем ст. 349 в КК України. Отже, напад на представника адміністрації, який є працівником правоохоронного органу, поєднаний із захопленням його як заручника, належить кваліфікувати за ст. 392 та ст. 349 КК України.

У складі злочину, передбаченого ст. 392 КК України, поряд із насильством щодо визначеного кола потерпілих, наявна і погроза застосування такого насильства, що володіє особливістю — викликає побоювання його реалізації. Достеменно встановити, що саме передбачала погроза, не є можливим, але для складу дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, достатньо наявності такої ознаки як побоювання.

Віднесення до числа реальної погрози тільки тієї, що сприймається потерпілим як здійснення, не дозволяє дати об'єктивну оцінку самого злочинного діяння. Не можна вважати за підставу для кримінальної відповідальності того, хто погрожує тільки суб'єктивну реакцію адресата погрози, що знаходиться у сфері почуттів. Адже, висловлюючи погрозу та переслідуючи мету залякати потерпілого, особа усвідомлює як фактичні, так і юридичні

---

¹ Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар [Текст] : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. — [5-те вид., доп.]. — Х. : Право, 2013.— С. 146.

ознаки своєї дії, в тому числі наявність у потерпілого підстав побоюватися здійснення погрози¹.

Варто також враховувати розбіжності у сприйнятті погроз різними особами. Навіть адекватно сприйняті погрози можуть здійснити неоднаковий вплив. Не рідкісні випадки, коли одержувана судом від особи, якій погрожували, інформація про наявність або відсутність у неї підстав побоюватися здійснення погрози не відповідає дійсному сприйняттю ситуації. При вивченні судової практики виявляються факти помилкового сприйняття як нездійснених таких погроз, що згодом виявлялися проявом дійсного наміру вчинити насильство.

У всіх випадках, коли погроза має місце бути (в об'єктивному значенні цього слова), вона здатна викликати у потерпілого переконання в її здійсненності. Особа, яка погрожує, завжди прагне довести до жертви неминучість для неї наслідків і сприйняття того, що нереалізація такої погрози можлива лише у випадку помилки. Однак наявність побоювань не означає, що погроза реальна в будь-якому випадку, коли потерпіла особа сприймає її як здійсненну. Але, якщо побоювання потерпілого не ґрунтується на дійсній, усвідомлюваній стосовно здійсненності погрози (як її об'єктивній властивості), вона не становить психічного насильства в кримінально-правовому сенсі.

Елементом конкретного складу злочину погроза є тоді, коли вона характеризується тим ступенем сили, що передбачена відповідною кримінально-правовою нормою.

Встановлення сили погрози не викликає ускладнень, якщо погроза виражена чітко: наприклад, залякування потерпілого словами «вб'ю», «заріжу» або демонстрацією зброї завжди являє собою погрозу насильством. Визначення сили погрози ускладнено в тих випадках, коли вона виражена невизначено: наприклад, словами «поб'ю», «вдарю», «буде гірше», «молися» або жестами, які можна витлумачити як спробу дістати з кишені якийсь предмет або як намір вдарити кулаком².

З погрозою застосування насильства, що носила невизначений характер, питання необхідно вирішувати з урахуванням всіх обставин справи (місця та часу вчинення злочину, числа злочинців, характеру предметів, якими вони погрожували потерпілому, суб'єктивного сприйняття потерпілим характеру погрози).

---

¹ Шаблистий, В. В. Поняття погрози у кримінальному праві та законодавстві України: історія та сучасний стан [Текст] / В. В. Шаблистий В. В. // Університетські наукові записки. — 2009. — № 1. — С. 285.

² Назаров, С. В. Уголовно-правовая ответственность за дезорганизацию деятельности учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / С. В. Назаров. — М., 2000. — С. 189.

Отже, при визначенні сили погрози необхідно, насамперед, виходити з таких обставин: суб'єктивність сприйняття потерпілим сили погрози; сприйняття сили погрози, на яку розраховує винний, тобто на залякування яким видом насильства спрямований його умисел. Це обумовлюється самою природою погрози як психічного насильства.

Тому, на нашу думку, видається справедливим судження про те, що у випадках, коли засуджений не здатний сприйняти погрозу або не сприймає її в силу інших причин, діяння необхідно кваліфікувати як замах на дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань.

Нами попередньо була розглянута одна з найбільш розповсюджених ситуацій кваліфікації дій особи, що дезорганізує роботу установ виконання покарань. Однак у правозастосовній діяльності зустрічаються й інші, менш розповсюджені способи дезорганізації роботи установ. Так, одним із таких способів можна розглянути вчинені дії, спрямовані на зараження або поставлення в небезпеку зараження працівників установ виконання покарань для того, щоб залякати їх і таким чином примусити до вчинення певних дій або навпаки — невиконання своїх професійних обов'язків. У даному випадку в наявності є конкуренція норм, передбачених ст. 130 і ст. 392 КК України.

Деякі автори вважають, що основні труднощі при кваліфікації діянь, пов'язаних з умисним зараженням ВІЛ-інфекцією у виправних установах, пов'язані з недосконалістю законодавчого формулювання ст. 392 КК України, яка не передбачає випадків поставлення в небезпеку зараження ВІЛ-інфекцією як способу дезорганізації нормальної роботи установ виконання покарань. Однак ми не можемо погодитися з позицією деяких авторів щодо нормативного виокремлення такого способу вчинення дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, оскільки зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною хворобою належить до злочинів середньої тяжкості, в той час як вчинення дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, належить до тяжких злочинів, а отже не є нормою, що посилює кримінальну відповідальність.

Основний момент, який треба враховувати при правильній кваліфікації таких діянь — мета вчинення злочину. Насамперед, варто виходити з суб'єктивної сторони ст. 392 КК України, що характеризується прямим умислом: особа не тільки усвідомлювала, що своїми діями відносно працівників установи, які здійснювали службову діяльність, вона внесла дезорганізацію в роботу установи, але й бажала саме цього. Спосіб дезорганізації роботи установи — це застосування насильства, яке не є небезпечним для життя та здоров'я, або погроза застосування такого насильства. Погроза ж зараження вірусом імунодефіциту людини або іншою невиліковною інфекційною хворобою, чи безпосереднє зараження — означає піддання іншої особи небезпеці зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною

інфекційною хворобою, що є небезпечною для життя людини, а тому такі дії з метою дезорганізації роботи установи виконання покарань необхідно кваліфікувати за сукупністю ст. 130 або 133 та ст. 392 КК України.

Дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, найчастіше супроводжуються хуліганством. У судовій практиці останніх років нерідко доводиться вирішувати питання про їх розмежування, причому відмінних моментів між ними не менше, ніж схожих. Обидва ці злочини є найбільш небезпечними та поширеними в місцях позбавлення або обмеження волі. Між ними є певна схожість за окремими ознаками об'єктивної сторони, а суб'єктами названих злочинів можуть виступати одні й ті ж самі особи. Наявність спільних ознак, притаманних їм, ускладнює їх розмежування та призводить в ряді випадків до неправильного застосування ст. 392 і ст. 296 КК України.

Злочин, передбачений ст. 392 КК України, слід відмежовувати від хуліганства, насамперед, за об'єктом посягання. Як відомо, основним об'єктом першого є нормальна діяльність установ виконання покарань і виправлення засуджених, а основним об'єктом другого злочину виступає громадський порядок. У той же час, потерпілими в результаті дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, можуть бути, як уже зазначалося, засуджені й адміністрація установи, а потерпілими від хуліганства — будь-яка особа. Зокрема, відповідно до ст. 24 КВК України до таких осіб можна віднести тих, які без спеціального дозволу в будь-який час мають право безперешкодно відвідувати установи виконання покарань для здійснення контролю та проведення перевірок: Президент України, Прем'єр-міністр України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Міністр юстиції України, Міністр внутрішніх справ України або спеціально уповноважені ними представники; голова, заступники голови та члени Комісії при Президентові України у питаннях помилування; члени Європейського комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню; Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим, голови місцевих державних адміністрацій, на території яких вони розташовані, або спеціально уповноважені ними представники (не більше п'яти осіб на відповідну територію); народні депутати України, їх помічники-консультанти, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим та депутати місцевих рад; Генеральний прокурор України, уповноважені ним прокурори та прокурори, які здійснюють на відповідній території нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян; голова, заступник голови та члени спостережної комісії, які здійснюють організацію громадського контролю за дотриманням прав і законних інтересів засуджених під час виконання

кримінальних покарань; сільський, селищний, міський голова або спеціально уповноважені ними представники — на території відповідної місцевої ради; члени громадських рад при центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, та його територіальних підрозділах — на відповідній території.

Якщо насильство застосовується тільки в силу хуліганських спонукань, немає підстав для його кваліфікації за ст. 392 КК України. Але в деяких випадках наявність хуліганського мотиву не виключає складу дезорганізації нормальної діяльності місця позбавлення волі, якщо встановлено, що винний вчинив злочин не тільки з хуліганських спонукань, а й з мотивів помсти за позитивні вчинки потерпілого, пов'язані зі становленням останнього на шлях виправлення або виконанням ним громадських обов'язків, чи за виконання представником адміністрації службового обов'язку.

Деякі автори вказують, що вищеназвані дії в певних випадках можна кваліфікувати як хуліганство адміністративно каране. Так, якщо дії засудженого містять ознаки дрібного хуліганства, то необхідно мати на увазі диспозицію ст. 173 КУпАП, визначаючи вказане правопорушення як нецензурну лайку в громадських місцях, образливе чіпляння до громадян й інші подібні дії, що порушують громадський порядок і спокій громадян. Якщо особа вчиняє вказані дії, то відповідно до ст. 133 КВК України вона визнається злісним порушником устанавленого порядку відбування покарання.

Роз'яснюючи зміст нападу на адміністрацію виправної установи, ПВС України не визнав за напад непокору або опір представнику адміністрації. Щодо непокори заперечень немає, адже у Постанові № 8 ПВС України «Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів та працівників правоохоронних органів» від 26 червня 1992 р.¹ надано роз'яснення злісної непокори у ст. 185 КУпАП, відповідно до якого «злісною непокорою є відмова від виконання наполегливих, неодноразово повторених законних вимог чи розпоряджень працівника міліції при виконанні ним службових обов'язків або відмова, виражена в зухвалій формі, що свідчить про явну зневагу». Враховуючи те, що у КК України уже міститься норма, яка визначає відповідальність за злісну непокору, а також за аналогією таке роз'яснення щодо з'ясування змісту нападу на адміністрацію установи виконання покарань, цілком логічним є висновок, що непокора, зокрема злісна, не може бути нападом.

---

¹ Збірник нормативно-правових актів Верховного Суду України (у кримінальних справах) [Текст] : інформаційно-довідкове видання / автори-упорядники С. М. Алфьоров, В. Д. Людвік [та ін.] ; за заг. ред. В. В. Шаблістого. — Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. — С. 257-266.

У той же час, ми не можемо так само стверджувати про опір представнику адміністрації, адже, у Постанові № 8 ПВС України від 26 червня 1992 р. зазначено, що вчинення опору полягає в активній фізичній протидії здійсненню працівником міліції обов'язку з охорони громадського порядку.

У ст. 342 КК передбачена відповідальність за так званий «простий опір», зокрема як працівнику правоохоронного органу, так і опір насильницький. При цьому згідно з зазначеною вище Постановою ПВС України, насильницький опір може полягати в умисному нанесенні ударів, побоїв, тілесних ушкоджень. Судова практика застосування ст. 342 КК показує, що насильницький опір може проявитися практично як напад на потерпілого: так, працівнику правоохоронного органу наносять удари в різні частини тіла, кусають, погрожують ножами, сокирами, направляють на працівників автомобілі й ін. Такі дії вчиняються у відповідь на законні вимоги працівника правоохоронного органу припинити порушення громадського порядку, а тому визначаються як напад.

У зв'язку з цим, ми не можемо повністю погодитись з тезою ПВС України, викладеною в Постанові № 2 від 26 березня 1993 р., про те, що «опір представнику адміністрації у зв'язку з його службовою діяльністю, що пов'язаний з відмовою виконати його законні вимоги, не повинен розглядатися як напад на цю особу». На наше переконання, така думка є правильною винятково за умови ненасильницького опору; у протилежному випадку такі дії потрібно розглядати не інакше як цілеспрямований напад. А тому для однозначного розуміння положень ч. 2 п. 2 Постанови № 2 ПВС України від 26 березня 1993 р. варто вказати саме на ненасильницьке спрямування вчинюваного опору.

Істотне значення має питання про застосування кримінально-правових норм до осіб, винних у втечі з місць позбавлення волі, які супроводжуються діями, що дезорганізують роботу цих установ. Ми не можемо погодитися з деякими вченими, які кваліфікують втечу (групову чи ні) засуджених, які готувалися або здійснили її за допомогою певних дій (наприклад, з насильством над співробітником установи та засудженими, що намагаються перешкодити втечі), як діяння, що має кваліфікуватися за сукупністю злочинів — ст. 392 і ст. 393 КК України¹. Адже, ч. 2. ст. 392 КК України передбачає відповідальність за втечу з місця позбавлення волі або з-під варти, якщо вона вчинена повторно або за попередньою змовою групою осіб, або способом, небезпечним для життя чи здоров'я інших осіб, або у поєднанні із заволодінням зброєю чи з її використанням, або із застосуванням насильства чи погрозою його застосування, або шляхом підкопу, а також з пошкодженням інженерно-технічних засобів охорони, тому з об'єктивної сторони вказані діяння повністю охоплюються

---

¹ Назаров, С. В. Уголовно-правовая ответственность за дезорганизацию деятельности учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / Назаров С. В. — М., 2000. — С. 178.

складом злочину, передбаченого ст. 393 КК України, та не потребують додаткової кваліфікації за ст. 392 КК України. Вважаємо за необхідне зазначити, що різняться такі діяння лише з суб'єктивної сторони, тобто відповідно до мети вчинення злочину. За сукупністю ці діяння можуть кваліфікуватися винятково за умови, що винний, вчинивши діяння, які підпадають під ознаки ст. 392 КК України, раптово вирішив здійснити втечу за умов, що склалися у випадку вчинення попереднього злочину.

В установах виконання покарань однією з форм організованої злочинності, що розповсюджує негативний вплив на всі сфери життєдіяльності, є організована злочинна організація.

Для організації нелегальних каналів надходження до засуджених з «волі» заборонених предметів (спиртних напоїв, наркотиків, готівки і т. п.), проведення контррозвідувальної роботи проти адміністрації виправної установи лідери злочинних угруповань застосовують шантаж, залякування, а також витрачають частину «общакових» коштів на підкуп персоналу установи. Звертає на себе увагу і те, що у зв'язку із загально низьким рівнем грошового утримання персоналу установ виконання покарань, наявними фактами затримання їх невивлат та внаслідок заборони законом останнім мати інші джерела доходів, злочинні угруповання втягують морально нестійких працівників установи в неслужбові стосунки із засудженими, схиляючи їх до зрадництва інтересів служби. На практиці зустрічаються окремі факти, коли члени угруповання, які відбули покарання, дізнаючись домашні адреси працівників виправної установи, чинять тиск на самих працівників і їхніх близьких з метою схилення до співпраці.

Не може кваліфікуватися за ст. 392 КК України організація із засуджених груп, що переслідують релігійні цілі. Як правило, організація релігійних груп взагалі не розглядається як злочин, але при цьому слід мати на увазі, що організація груп, діяльність яких проведена під виглядом проповідування релігійних обрядів, поєднана із заподіянням шкоди здоров'ю громадян або зі спонуканням їх до відмови від громадської діяльності чи виконання інших цивільних обов'язків, повинна бути карана за іншими статтями КК України.

Не секрет, що, починаючи зі слідчих ізоляторів, виникають всякого роду стійкі групи, які затверджують насильством над співкамерниками «злодійські» традиції. Звідси вже на першому етапі виникає висока ймовірність бути підданим знущанню, побиттю за розкаяння у вчиненому злочині, за прагнення спокутувати свою провину. Тому вкрай важливо, щоб можливість кожного підслідного обрати шлях виправлення та просто виконувати правила режиму утримання була поставлена під охорону кримінального закону не лише після переведення засудженого до установи виконання покарань, а з моменту утримання під вартою.

Саме формування злочинного угруповання в установі виконання покарань й активна у ньому участь не обмежуються диспозицією ст. 392 КК України. Цілком реально, що до рядових членів даної групи, входження до якої обмежувалося для них лише наданням згоди на певну діяльність та допомогою її організаторам в майбутньому, але при цьому ніяких дій, що дезорганізують діяльність установ виконання покарань, не було вчинено, можуть бути застосовані заходи дисциплінарного впливу або переведення до іншої виправної установи.

На практиці зустрічаються випадки, коли учасники злочинних груп поряд з діями, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, здійснюють інші злочини щодо засуджених (наприклад, хуліганські дії, відбирають у них посилки та речі, змушують їх працювати за себе, примушують до вступу у статеві зносини). У таких випадках осіб, які вчинили такого роду діяння, залежно від конкретних обставин справи необхідно залучати до кримінальної відповідальності за сукупністю ст. 392 КК України та статей Кримінального кодексу, що передбачають покарання за злочини проти громадського порядку, особи, власності тощо.

Вважаємо за потрібне відзначити, що у випадку організації озброєної організованої групи в установі виконання покарань вона має визначатися як банда, оскільки під поняттям «банда» розуміється стійка організована й озброєна група з трьох або більше осіб, які попередньо об'єдналися для вчинення одного або кількох нападів, зокрема на громадян¹.

Слід зауважити, що організація банди, участь у ній спрямована проти громадської безпеки, а озброєна організована група в установах виконання покарань утворюється для протидії режиму відбування покарання. Зважаючи на те, що така група посягає на два правоохоронні об'єкти, а прояви її виходять за рамки ст. 392 КК України, тому в установі виконання покарань організацію озброєної організованої групи та активну участь в ній належить кваліфікувати як сукупність злочинів, передбачених ст. 393 та ст. 257 КК України.

Також, необхідно зазначити, що ПВС України в Постанові № 3 від 26 квітня 2002 р. «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» відзначив, що за сукупністю злочинів, передбачених ст. 257 КК України та ст. 262 КК України чи ст. 263 КК України, належить кваліфікувати розкрадання, незаконне придбання, виготовлення зброї, бойових припасів або вибухових речових,

---

¹ Збірник нормативно-правових актів Верховного Суду України (у кримінальних справах) [Текст] : інформаційно-довідкове видання / автори-упорядники С. М. Алфьоров, В. Д. Людвік [та ін.] ; за заг. ред. В. В. Шаблістого. — Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. — С. 201.

якщо такі дії були вчинені з метою організації банди або використання чи збуту цих предметів членами існуючої банди ¹.

У системі пенітенціарної злочинності існують випадки, коли дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, можуть перерости у вчинення масових заворушень (ст. 294 КК України). Суспільна небезпечність масових заворушень в установах виконання покарань вкрай висока. Так, в Інструкції ДПтС України з організації охорони кримінально-виконавчих установ закритого типу № 237 закріплено, що масові заворушення належать до надзвичайних обставин ². У зв'язку з цим у правозастосовній практиці цілком обґрунтовано виникають певні складнощі при розмежуванні даних складів злочину. Учасники подібних дій повинні нести відповідальність за ст. 392 і ст. 294 КК України за умови, що вони є суб'єктами розглядуваного злочину ³.

Ми погоджуємося із позицією О. І. Богатирьової щодо необхідності розмежування понять «надзвичайна ситуація» та «небезпечна або надзвичайна подія». Так, на думку автора, «під надзвичайною ситуацією в установі виконання покарань варто розуміти оперативну обстановку на території установи, яка характеризується порушенням нормальних умов її функціонування, спричинена небезпечною або надзвичайною подією, яка за своїми наслідками становить загрозу життю або здоров'ю як засуджених, так і персоналу установи чи жителів прилеглої до установи території, чи призвела (може призвести) до появи загиблих і постраждалих, або до завдання матеріальних збитків, чи до неможливості відбування покарання засудженими у такій установі» ⁴. Тобто, за таким тлумаченням дії, що дезорганізують роботу установи виконання покарань, відносяться до надзвичайної ситуації, а масові заворушення в установі виконання покарань — до небезпечної або надзвичайної події. Про це також свідчить практика застосування вище вказаних норм, яка визначає можливу кваліфікацію за сукупністю злочинів лише, якщо дії, що

---

¹ Плужнік, О. І. Кримінальна відповідальність за порушення режиму відбування покарання у виправних установах та тримання під вартою [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / Плужнік О. І. — К., 2003. — С. 141. ; Збірник нормативно-правових актів Верховного Суду України (у кримінальних справах) [Текст] : інформаційно-довідкове видання / автори-упорядники С. М. Алфьоров, В. Д. Людвік [та ін.] ; за заг. ред. В. В. Шаблістого. — Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. — С. 20.

² Про затвердження Інструкції з організації охорони кримінально-виконавчих установ закритого типу [Текст] : [наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань від 8 грудня 2003 року № 237]. — К. : Державний департамент України з питань виконання покарань, 2004. — С. 11.

³ Бояров, В. І. Масові заворушення: особливості кваліфікації [Текст] / В. І. Бояров, П. В. Шалдирван // Часопис Академії адвокатури України. — 2014. — № 4 (25). — С. 14.

⁴ Богатирьова, О. І. Особливості виконання покарання у виді позбавлення волі в умовах надзвичайних ситуацій [Текст] / О. І. Богатирьова // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. — 2015. — № 3. — С. 20.

дезорганізують роботу установ виконання покарань, передували злочину, передбаченому ст. 294 КК України.

Відповідно до п. 7 наказу Генерального прокурора України № 7 до надзвичайних подій належать: масові заворушення серед в'язнів; їх акти протесту та оголошення про голодування; навмисні самоушкодження здоров'я; вчинення ними самогубства, тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень; втечі з-під варти або з установ виконання покарань; самовільне залишення меж виправного центру; заподіяння службовими особами установ попереднього ув'язнення та виконання покарань тілесних ушкоджень в'язням, застосування до них жорстокого поводження чи катування; вчинення службовими особами кримінальних та корупційних правопорушень; нещасні випадки з тяжкими наслідками на виробничих об'єктах установ виконання покарань; порушення прав ув'язнених чи засуджених у ході проведення в установах кримінально-виконавчої служби України спеціальних операцій та (або) застосування зброї; інші події, які набули резонансного розголосу у суспільстві та засобах масової інформації¹.

Основна проблема розмежування пов'язана з тим, що для обох злочинів характерним є застосування насильства. Так, одним із способів вчинення дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, є застосування насильства організованою групою щодо представника адміністрації установи. У диспозиції ч. 1 ст. 294 КК України законодавець до об'єктивної ознаки злочину відніс організацію масових заворушень, що супроводжувалися насильством над особою, погромами, підпалами, знищенням майна, захопленням будівель або споруд, насильницьким виселенням громадян, опором представникам влади із застосуванням зброї або інших предметів, що використовувалися як зброя, а також активну участь у масових заворушеннях. Об'єктивно надання збройного опору представникам влади виражається в погрозах його застосування, в пострілах на поразку, вгору й інших маніпуляціях, спрямованих на залякування представників влади. Насильство як при масових заворушеннях, так і при дезорганізації роботи установи може застосовуватися до невизначеного кола осіб, а тому представники адміністрації установи та засуджені можуть визнаватися потерпілими як при вчиненні дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, так і при масових заворушеннях.

У теорії кримінального права представниками влади вважаються працівники державних органів й установ, які наділені правом у межах своєї компетенції пред'являти вимоги, а також приймати рішення, обов'язкові для

---

¹ Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян : [наказ Генерального прокурора України від 12 квітня 2013 року № 7] : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&_t=rec&id=94102.

виконання фізичними та юридичними особами незалежно від їх відомчої належності чи підлеглості¹. До таких працівників належать, зокрема народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, судді, прокурори, слідчі, оперативний склад СБУ, працівники поліції і фіскальної служби, інспектори державних інспекцій, лісничі, військові коменданти та інші, в тому числі й працівники установ виконання покарань. Перераховані особи розглядаються як представники влади, які виконують обов'язки з охорони громадського порядку не тільки тоді, коли вони перебувають при виконанні службових обов'язків, а й у всіх випадках, коли вони здійснюють заходи щодо припинення дій, що порушують громадський порядок.

Аналіз судової та слідчої практики показує, що під час масових заворушень здійснюється більше 20 видів злочинів, які кваліфікуються за своєю сукупністю за статтею, що передбачає відповідальність за масові заворушення, або самостійно за відповідною статтею Кримінального кодексу (опір представникам влади, хуліганство, дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, та ін.).

Вчинення збройного опору владі при масових заворушеннях виражається в активній протидії законним вимогам її представників, здійснюваній із застосуванням чи погрозою використання зброї або шляхом примусу зазначених осіб до вчинення явно протизаконних дій. Опір представникам адміністрації установи виконання покарань, у тому числі і збройний, може виступати різновидом вчинення дій, що дезорганізують діяльність установ виконання покарань. Слід також враховувати, що опір представнику влади з метою дезорганізації роботи установ виконання покарань, в залежності від ознак об'єктивної сторони, має кваліфікуватися за сукупністю злочинів, передбачених ст. 392 КК України та ст. 342 КК України.

У той же час мотивом вчинення масових заворушень можуть виступати: невдоволення соціально-економічними умовами життя, діяльністю органів влади та управління; національна неприязнь; політичний екстремізм; хуліганські спонукання; почуття помсти, заздрості, злоби, самозбереження і т. п.² Для дезорганізації діяльності установ виконання покарань, зазначені мотиви теж характерні. Мета вчинення злочину також не може визнаватися критерієм розмежування даних складів злочинів, оскільки в суб'єктивній стороні злочину,

---

¹ Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар [Текст] : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. — [5-ге вид., доп.]. — Х. : Право, 2013. — С. 388.

² Useem, B. Disorganization and the New Mexico Prison Riot of 1980 [Text] / Useem B. American Sociological Review, Chicago, 1985. — No. 5. — P. 684.

передбаченого ст. 294 КК України, немає вказівки щодо спеціальної мети вчинення злочину, а судова практика цілком може визнавати метою вчинення масових заворушень, наприклад, помсту за надане засудженими сприяння адміністрації установи або за здійснення співробітниками установи виконання покарань службової діяльності.

Розмежування даних складів злочинів, на нашу думку, слід проводити за кількісною ознакою, масовістю вчинених дій. Однак ми не можемо погодитися з рядом науковців¹, які у своїх роботах стверджують, що масові заворушення в установі виконання покарань при кваліфікації будуть поглинати діяння, зазначені в ст. 392 КК України. Дійсно, коло діянь, передбачених ст. 294 КК України, є ширшим за коло діянь, передбачених ст. 392 КК України, проте не обов'язково можуть їх включати. Однак, на нашу думку, вирішальну роль у правильній кваліфікації відіграє саме суб'єктивна сторона вказаних складів злочинів. Для підтвердження правильності нашої позиції зауважимо, що ПВС України визначив, що у випадках поєднання нападу на адміністрацію установи з метою організації масових безпорядків, які супроводжувались насильством над особою, погромами, підпалами, знищенням майна, опором представникам влади із застосуванням зброї або інших предметів, що використовувались як зброя, а також активної участі в масових безпорядках, дії винних осіб слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 392 КК України та ч. 1 ст. 294 КК України, а якщо дії винних осіб призвели до загибелі людей або інших тяжких наслідків, то відповідно за сукупністю із ч. 2 ст. 294 КК України.

Проаналізувавши вище зазначені склади злочинів, ми погоджуємося з деякими науковцями² про неприпустимість об'єднання за основним безпосереднім об'єктом посягання дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань із суміжними злочинами проти правосуддя за КК України.

---

¹ Прасолова, И. Г. Уголовная ответственность за дезорганизацию деятельности учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / Прасолова И. Г. — Ростов н/Дону, 2007. — С. 145 ; Назаров, С.В. Уголовно-правовая ответственность за дезорганизацию деятельности учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / Назаров С. В. — М., 2000. — С. 77 ; Кернаджук, И. В. Уголовно-правовая и криминологическая характеристика дезорганизации деятельности учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества (по материалам Дальневосточного региона) [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / Кернаджук И. В. — Иркутск, 2005. — С. 99.

² Шкута, О. О. Об'єктивна сторона ухилення від відбування покарання у вигляді обмеження або позбавлення волі [Текст] / О. О. Шкута // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, Сер.: Юриспруденція. — 2014. — Т. 2., № 11. — С. 90.

3.2 Забезпечення реалізації кримінальної відповідальності за дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань

Сутність кримінальної відповідальності полягає в негативній оцінці вчиненого злочину й особи, яка його вчинила, з боку держави та її органів. Через те не викликає сумніву думка Ю. В. Бауліна, що «поняття кримінальної відповідальності відбиває факт реальної взаємодії особи, яка вчинила злочин, і спеціальних органів держави. Така взаємодія врегульована нормами кримінального права і тому протікає в межах певних правовідносин, які називаються кримінально-правовими відносинами»¹.

Кримінальна відповідальність не може існувати поза межею кримінально-правових відносин, більше того, вона — наслідок їх виникнення. Змістом цих правовідносин є стосунки їх суб'єктів із приводу прав та обов'язків, що визначаються нормами кримінального права. Та чи інша форма реалізації суб'єктивних прав та юридичних обов'язків суб'єктів кримінально-правових відносин є водночас їх припиненням і реалізацією кримінальної відповідальності².

Нерідко інформація про підготовку до вчинення дій, що дезорганізують роботу установи, і осіб, здатних вчинити такі дії або тих, хто вже їх вчинив, може бути отримана під час індивідуальної бесіди як з можливими потерпілими, так і з родичами засуджених. Інформацію також можна почерпнути з уважного вивчення та розбору «випадково» отриманих засудженими травм і багато чого іншого. Всю зібрану інформацію необхідно проаналізувати та прийняти по ній рішення, здатне ліквідувати саму можливість здійснення дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань.

Однак виявити злочин, ще не означає покарати винного, для цього має пройти тривалий час, протягом якого уточнюються всі обставини кримінального провадження, необхідні для забезпечення винесення судом справедливого вироку. В умовах виправних установ часом буває дуже складно довести причетність тих чи інших осіб до вчиненого злочину. Доводиться проводити велику роботу, ретельно збирати незаперечні докази по справі. У випадках із діями, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, великі труднощі для досудового розслідування представляє процес доведення висловленої загрози, мотиву та цілі вчинених дій.

---

¹ Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар [Текст] : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. — [5-те вид., доп.]. — Х. : Право, 2013. — Т. 1: Загальна частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін [та ін.], 2013. — С. 29.

² Школа, С. М. Кримінальна відповідальність: загальна характеристика та форми реалізації [Текст] / С. М. Школа // Право і суспільство. — 2012. — № 6. — С. 152.

Відповідно до закону правоохоронні органи повинні зареєструвати виявлені факти правопорушень. У виправних установах реєстрація проводиться шляхом подання рапортів, заяв, пояснювальних записок, і як правило їх офіційне викладення залежить від адміністрації установи, яка може зафіксувати факт правопорушення як дезорганізацію роботи установ виконання покарань або як будь-який інший злочин (наприклад, проти особистості), чи як дисциплінарний проступок. А тому від правильно проведеної реєстрації факту правопорушень залежить подальша реакція на нього та відповідно форма впливу на винного.

У справах про дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, підставою до порушення кримінальної справи за ним може бути інформація про їх вчинення з будь-якого джерела. Однак практика показує, що кримінальні провадження за ст. 392 КК України розпочинаються виключно у випадках безпосереднього виявлення підрозділом правоохоронного органу ознак даного складу злочину.

Засуджені у дуже рідкісних випадках звертаються до представників адміністрації з проханням про захист за фактом погрози або застосування до них насильства, не небезпечного для життя чи здоров'я, тим більше, що вони здійснюються відносно них з такою специфічною метою як перешкоджання їх виправленню або з помсти за виконання ними суспільного обов'язку. Причиною такого стану є те, що потерпілі з числа засуджених не прагнуть афішувати факт вчинення відносно них злочину в основному через страх перед правопорушником, страх помсти з боку негативно налаштованої частини засуджених або через невір'я у правосуддя. Вони намагаються не провокувати великих конфліктів із згуртованою та небезпечною частиною злочинців.

Працівники установ також схильні до впливу, заснованого в їх колективах на традиціях і нормах поведінки. У них сформувалося негативне ставлення до скарг засуджених за висловлювані на їхню адресу погрози, як на показник слабкості адміністрації. Прагнення уникнути звинувачень у нездатності навести та підтримати порядок, невмінні управляти засудженими, страху не впоратися з нештатною ситуацією штовхають керівництво адміністрації або на приховування правопорушень, або на швидке поміщення винних в дисциплінарний ізолятор, карцер, приміщення камерного типу. Припинення або своєчасне реагування в розглянутих випадках дисциплінарних стягнень шляхом застосування до винних працівників виправних установ розцінюють позитивно, вважаючи це швидким та доступним покаранням.

У своїй роботі працівники установ, які виконують кримінальні покарання, досить часто стикаються з необхідністю розмежування злочину, передбаченого ст. 392 КК України, від дисциплінарних проступків, вчинених засудженими.

В умовах діяльності виправних установ основними засобами забезпечення належного правопорядку є заходи кримінально-правового та дисциплінарного

характеру, причому останні мають ряд особливостей, які полягають в тому, що дисциплінарна відповідальність засуджених настає за умов здійснення більш широкого кола правопорушень.

Заходи дисциплінарного впливу мають істотне значення для попередження злочинності, утворюючи в поєднанні з кримінально-правовими заходами специфічну правову систему. Будучи самостійними елементами цієї системи, заходи кримінально-правового та дисциплінарного впливу в кінцевому підсумку мають єдину мету, обумовлені цілями, що розв'язуються при виконанні кримінального покарання — виправленні засуджених, загальній та індивідуальній превенції, і в досягненні цих цілей проявляють певну взаємозалежність. Незастосування до засуджених всіх заходів впливу за правопорушення, передбачені адміністративним законодавством, зумовило зближення кримінальної та дисциплінарної відповідальності, а також викликало певні труднощі у відмежуванні злочинів від суміжних проступків: насильства від опору, злочинних погроз від погроз, не підкріплених реальними діями та ін.

Вважаємо, що необхідно роз'яснити настання відповідальності за зовні схожі діяння, визначені в ст. 392 КК України, до яких застосовується дисциплінарна відповідальність, а отже ці дії підпадають під ст. 392 КК України лише формально.

Існуючі труднощі у відмежуванні злочинів від проступків необхідно вирішувати відповідно до вимог принципу справедливості відповідальності таким чином, щоб каральна практика максимально точно відповідала ступеню суспільної небезпеки правопорушень у кожному конкретному випадку. Саме ступінь суспільної небезпеки є основним критерієм, що лежить в основі розмежування злочинів і проступків (особливо щодо тих складів злочинів, що виражені загальними оціночними ознаками). Маючи на увазі кримінальну відповідальність, слід говорити не взагалі про небажану, неприпустиму поведінку людини та негативну оцінку такої поведінки, а про настільки небезпечну для суспільства поведінку, що вона віднесена законодавцем до розряду злочинних діянь і негативна її оцінка обумовлює в кінцевому рахунку застосування або можливість застосування до винного кримінального покарання¹.

Необхідність більш точного їх вивчення обумовлена також специфікою об'єктивно складених при виконанні покарання суспільних відносин, що характеризуються підвищеною кримінальною «зараженістю» та нерідко призводять до правопорушень «вимушеного» характеру: порушень кордонів виправної установи у зв'язку із небезпекою розправи; малозначним діянням (дрібне хуліганство та ін.), що здійснюється з метою переведення до іншої виправної установи; правопорушенням різного характеру (тілесних ушкоджень,

---

¹ Миньковский, Г. М. Некоторые проблемы уголовно-правовой теории в свете материалов XXVII съезда КПСС [Текст] / Г. М. Миньковский // Труды Академии МВД СССР. — М., 1987. — С. 10.

погроз, образ та ін.), пов'язаним з примусом осіб до їх вчинення. Вчинення малозначних діянь такого роду, на наш погляд, не можна розглядати як злочину поведінку і в кримінальному порядку карати. Їх вчинення повинно обумовлювати дисциплінарну відповідальність, що повною мірою відповідає виявленню в кримінальній політиці лінії «на звуження» сфери застосування кримінального покарання.

Аналіз правопорушення за цими ознаками є необхідним для з'ясування його справжніх причин, встановлення домінуючих потреб особистості правопорушника, його спрямованості, ставлення до закону, взаємин з потерпілим та іншими засудженими, ставлення до праці, що значно полегшить прогнозування поведінки та вибір міри покарання за вчинені діяння. Це більш складна задача, у порівнянні з оцінкою діяння за об'єктивними ознаками, але і більш перспективна в плані підвищення ефективності покарання за злочини невеликої тяжкості.

Факти необґрунтованого притягнення до кримінальної відповідальності, а тим більше необґрунтованого засудження, повинні бути виключені. Вони не тільки не надають необхідного профілактичного впливу на інших засуджених, але й завдають певної шкоди, що виражається в сумнівах про компетенцію адміністрації установи, в наслідках; нерідко вирішують долю засуджених, оскільки рецидив істотно змінює соціальний і правовий статус їх особистості, ускладнює подальший процес відбуття покарання. А тому марно чекати поліпшення поведінки засуджених за таких обставин.

Кримінально-правові відносини становлять матеріальну основу протидії пенітенціарній злочинності. Завданню остаточного встановлення кримінально-правових відносин і визначення міри кримінальної відповідальності винній особі найбільше відповідає судовий порядок, що забезпечує право обвинуваченого на захист, об'єктивність при оцінці зібраних під час досудового розслідування доказів і при вирішенні долі винного. Кримінальне законодавство передбачає тільки судовий порядок визначення кримінальної відповідальності для осіб, обвинувачених у злочині. У разі виявлення невідповідності вироку дійсності, він підлягає скасуванню (або зміні) у встановленому законом порядку.

Основним способом реалізації кримінальної відповідальності є кримінальне покарання, цілями якого є результати застосування покарання; проте не всі результати, а тільки бажані для того, хто це покарання встановив і застосовує¹.

Слід підкреслити, що під час визначення цілей покарання в кримінальному законодавстві мають створюватися передумови для вимірювання

---

¹ Вереша, Р. В. Мета покарання: теорії (концепції), історія, та сучасний стан [Текст] / Р. В. Вереша, К. Ю. Лоєнко // Вісник Академії адвокатури України. — 2010. — № 2. — С. 54.

ефективності кримінального покарання. Протягом періоду існування покарання та способів його виконання продовжується пошук ідеальних засобів виправлення злочинців, хоча методи використовувалися при цьому найрізноманітніші (від страхітливо жорстоких до унікально ліберальних), однак логічного вирішення проблеми на сьогодні немає. Злочинність або була стабільно високою, або «здійснювала хвилеподібні рухи», або росла і ставала все більш «тяжкою». Це свідчить про те, що покарання виконує обмежену функцію захисту суспільства від злочинів і злочинців, діє позитивно на ту категорію людей, які не є соціально запущеними, але воно не запобігає ні рецидиву, ні зростанню злочинності. Воно сприяє боротьбі зі злочинністю, «вливаючись» в комплекс заходів економічного, соціально-культурного та виховного плану¹.

В одній зі своїх робіт С. В. Познишев визначає мету покарання як можливо більш сильну психічну протидію прагненню до злочину². З цією точкою зору не можна погодитися: покарання має чинити такий вплив як на злочинців, так і на інших громадян.

Покарання (і погроза його застосування) використовується державою з метою детермінування поведінки нестійких й антигромадських елементів нашого суспільства в бажаному для держави напрямі — у дусі дотримання встановленого правопорядку. Покарання та погроза його застосування здатні детермінувати поведінку членів суспільства за умови, якщо покарання, його тяжкість виступатиме як наслідок злочину. Покарання повинно предстати в очах злочинця необхідним результатом його власного діяння.

Оскільки кримінальне покарання являє собою найбільш гостру форму державного примусу, адміністрації, посадових осіб органів, що виконують покарання, категорично заборонено всупереч закону розширювати або звужувати його зміст, аби ускладнити чи полегшити долю засуджених. Покарання має бути настільки суворим, наскільки це передбачив закон. Таке вирішення питання про тяжкість покарання необхідне в інтересах законності та правопорядку в установах виконання покарань.

При цьому покарання направлено і на виховання правопорушника, тобто юридична відповідальність має також виховну функцію. Ефективна боротьба з порушниками, своєчасне та невідворотне покарання винних створюють у громадян уявлення про непорушність існуючого правопорядку, зміцнюють віру у справедливість і міць державної влади, впевненість у тому, що їхні права та інтереси будуть надійно захищені. Це в свою чергу сприяє підвищенню політичної і правової культури, відповідальності та дисципліни

---

¹ Карпец, И. И. Преступность: иллюзии и реальность [Текст] / И. И. Карпец. — М. : Российское право, 1992. — С. 120.

² Основные начала науки уголовного права: Общая часть уголовного права [Текст] / С. В. Познышев, проф. Моск. ун-та — 2-е изд., испр. и доп. — М. : А.А. Карцев, 1912. — С. 128.

громадян, активізації їх політичної і трудової діяльності, а в кінцевому рахунку — зміцненню законності і стійкості правопорядку¹.

Сьогодні система реалізації кримінальної відповідальності у світі, відмовившись від нелюдських видів покарань, успішно рухається у напрямку гуманізації. Слід зазначити, що будь-яке покарання приносить людині якісь обмеження, позбавлення, страждання (психологічні, моральні), ставить її в незвичні, складні соціальні умови, різко змінює звичний для неї спосіб життя, зіштовхує покараного з новим, незвичним і часто не сумісним відповідно до поглядів соціальним оточенням і т. д. А тому завдяки страху потрапити знову в схожу ситуацію, покарання є найбільш ефективним засобом боротьби зі злочинністю, хоча невелика частина злочинців не робить злочинів через страх перед покаранням, то це вже добре. З урахуванням усього вищесказаного, закон вимагає індивідуалізації відповідальності, що виражається в індивідуалізації покарання.

Загальне правило індивідуалізації покарання сформульовано ст. 65 КК України. При цьому суд повинен враховувати характер і ступінь суспільної небезпеки вчиненого злочину, особу винного та обставини справи, що пом'якшують й обтяжують відповідальність. У відповідності зі структурою статей Загальної частини кримінального законодавства про співучасть, суди повинні орієнтуватися на врахування конкретної ролі виконавців, пособників, підбурювачів та організаторів, а також необхідність урахування норм, що передбачають стадії вчинення умисного злочину. Вимога закону розглядати обставини справи, що пом'якшують й обтяжують відповідальність, реалізується в прямому закріпленні цих обставин в нормах права ст. 66 і ст. 67 КК України. Однак законодавець дає вичерпний перелік лише обтяжуючих обставин. Беручи до уваги пом'якшуючі обставини, закон дозволяє суду визнавати як такі й інші, не зазначених в ст. 66 КК України.

Як вчинення будь-якого протиправного діяння тягне за собою відповідальність, так і вчинення хоча б одного з діянь, передбачених диспозицією норми, закріпленої у ст. 392 КК України, карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років. Визначення такої міри покарання обумовлене низкою причин. По-перше, об'єктивна сторона дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, виражається у насильницьких діях, тому нижня межа покарання має бути не меншою за кваліфіковані види злочинів проти особи, тобто вчинення умисного тілесного ушкодження середньої тяжкості з метою залякування потерпілого або його родичів чи примусу до певних дій карається позбавленням волі від трьох до п'яти років (ч. 2 ст. 122 КК України). По-друге, основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 392

---

¹ Кузіна, К. С. Юридическая ответственность [Текст] / К. С. Кузіна // III Міжнародна науково-практична конференція «Юридичні науки: проблеми та перспективи», 22-23 травня 2015 р., м. Київ. — К., 2015. — С. 23.

КК України, є діяльність у сфері забезпечення особистої безпеки адміністрації установи та засуджених під час відбування покарання, тому здоров'я людини складає додатковий безпосередній об'єкт. Отже, злочин, що посягає на два об'єкти, що охороняються законом, є більш суспільно небезпечним. По-третє, оскільки потерпілим від досліджуваного нами злочину може бути працівник установи виконання покарань, то злочин, вчинюваний у зв'язку з виконанням службових обов'язків особою, є обставиною, яка обтяжує покарання (п. 4 ч. 1 ст. 67 КК України). Також, окремі прояви об'єктивної сторони дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, являють собою створення або участь в організованій групі, що посилює суспільну небезпеку злочину, та є ознакою, яка обтяжує покарання (п. 2 ч. 1 ст. 67 КК України) ¹.

Ефективність покарання, як відомо, багато в чому залежить від того, якою мірою встановлені законом види та строки покарання здатні надати вплив не на абстрактних суб'єктів злочину, а на конкретних осіб, які притягуються до кримінальної відповідальності за дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань. Тому цілком логічним вважається посилення покарання винному при таких діях, приймаючи до уваги наявність пенітенціарного рецидиву. А межі покарання (його максимум і мінімум) повинні визначатися в санкціях статей кримінального закону, виходячи з оцінки максимальних і мінімальних характеру і ступеня суспільної небезпеки злочину даного виду та завдань боротьби з ним.

Згідно з матеріалами вивчених нами кримінальних проваджень, суд, враховуючи характер і ступінь суспільної небезпеки вчиненого винними злочину, дані про їх особистості, приходять до висновку, що у всіх випадках особи, які вчинили дезорганізацію роботи установ виконання покарань, заслуговують призначення покарання, пов'язаного з позбавленням волі. У другому розглянутому прикладі, як зазначено у вирoku, ця міра покарання повинна бути пов'язана з максимальним терміном позбавлення волі. Неефективність коротких термінів позбавлення волі до закоренілих злочинців загальновідома; тим більше неефективні вони щодо засуджених, які вчинили аналізоване нами суспільно небезпечне діяння.

У судовій практиці досить часто виникає питання про посилення умов відбування покарань у разі засудження особи за дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань. Покарання у вигляді позбавлення волі характеризується не тільки термінами, розмірами, а й видами місць позбавлення волі та їх режимами, а тому вкрай необхідно з'ясувати, чи можливо використовувати відмінності між видами та режимами для посилення відповідальності за пенітенціарний рецидив.

---

¹ Бринзанська, О. В. Дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань: співрозмірність злочину та покарання [Текст] / О. В. Бринзанська // Держава і право. Юридичні і політичні науки, 2010. — Вип. 49. — С. 510.

Позбавлення волі, як вид кримінального покарання, полягає в тому, що особи, які вчинили злочин, згідно з вироком суду поміщаються на певний строк в спеціальну установу з метою виправлення, а також індивідуального та загального попередження. Так, ст. 86 КВК України визначає, що вид колонії, в якій засуджені до позбавлення волі відбувають покарання, визначається центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, тобто Державною пенітенціарною службою України.

Наявність різних категорій засуджених, особистість яких представляє більшу чи меншу суспільну небезпеку, обумовлює створення різних умов їх утримання в місцях позбавлення волі. Існує ряд видів виправних колоній, що характеризуються різним режимом і ступенем ізоляції. Відмінності у видах позбавлення волі та їх режимах мають двояке значення. Вони допомагають згрупувати засуджених за їх суспільною небезпекою та іншими ознаками (стать, вік), що впливає на ефективність заходів виховного впливу.

Види та режими позбавлення волі, змінюючи тяжкість кари, залишаються в рамках одного і того ж виду покарання — позбавлення волі. Тому, ми вважаємо, що посилення відповідальності осіб, засуджених за дезорганізацію роботи установ виконання покарань, повинно відбитися не тільки на термінах призначеного ним позбавлення волі, але і на вигляді та режимі місця, де воно буде ними реалізовуватись.

Зокрема, Інструкція про порядок розподілу, направлення та переведення для відбування покарання осіб, засуджених до позбавлення волі, затверджена Наказом Міністерства юстиції України № 222/5 від 08 лютого 2012 р., визначає, що до виправних колоній мінімального рівня безпеки не підлягають направленню особи, яких засуджено за вчинення умисного злочину в період відбування покарання у виді арешту або обмеження волі. Однак, відповідно п. 2.4 цієї Інструкції до виправних колоній середнього рівня безпеки направляються чоловіки, засуджені за вчинення умисного злочину невеликої та середньої тяжкості в період відбування покарання у виді позбавлення волі, а до виправних колоній максимального рівня безпеки, а також приміщень камерного типу, направляються чоловіки, засуджені за вчинення умисного тяжкого або особливо тяжкого злочину в період відбування покарання у виді позбавлення волі¹. Такий підхід найкращим чином відповідає тяжкості та суспільній небезпеці злочину, передбаченого ст. 392 КК України.

---

¹ Про затвердження Інструкції про порядок розподілу, направлення та переведення для відбування покарання осіб, засуджених до позбавлення волі : [наказ Міністерства юстиції України № 222/5 від 08.02.2012 р.] : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0213-12>.

Позбавлення волі поєднує в собі кару та виправний вплив на засудженого, питомо вага яких не може і не повинна бути однаковою для всіх засуджених. На нашу думку, особи, які вчинили дії, що дезорганізують роботу виправних установ, повинні бути поставлені не в звичні для них умови, а в більш суворі. Без цього неможливо розраховувати на викорінення стійких антигромадських поглядів і звичок осіб, які вчинили пенітенціарний рецидив.

При дослідженні зібраних у кримінальному провадженні матеріалів суд повинен враховувати, що злочин, передбачений ст. 392 КК України, відбувається не просто у виправних установах, а здебільшого в приміщеннях з найбільшою ізоляцією (ДІЗО, ПКТ і т. п.). У цих місцях зосереджені особи, покарані в дисциплінарному порядку за злісні порушення встановлених у виправній установі правил поведінки. Вони являють собою найбільш небезпечну категорію злочинців. Так, перебуваючи у приміщенні дисциплінарного ізолятора за злісне порушення режиму утримання, П. розбив в камері № 19 лампочку і не здав роздавальнику після прийому їжі тарілку та ложку. Про це було повідомлено черговому помічнику начальника колонії майору І. Прибувши в ізолятор, черговий наказав відкрити камеру № 19, вивести засудженого П. в коридор для проведення обшуку. Разом з черговим при виведенні засудженого П. з камери були присутні: контролер прапорщик Г. та начальник відділу лейтенант С. Вийшовши в коридор, П. став ображати майора І. нецензурною лайкою на законну вимогу чергового здати наявні у нього предмети, вдарив його по обличчю рукою, також намагався нанести удар ногою. Дослідивши здобуті докази, суд дійшов висновку про винуватість П. у вчиненні ним злочину, передбаченого ст. 392 КК України, оскільки він застосував насильство щодо І., яке проявилось в завданні побоїв, що підтверджується показаннями свідків і довідкою лікарів установи, які виявили гематоми на обличчі потерпілого. На даному прикладі суд приділив особливу увагу особистості при призначенні покарання П. Він становить підвищену суспільну небезпеку, раніше неодноразово судимий, не бажає стати на шлях виправлення. Суд врахував і негативні характеристики засудженого в місцях позбавлення волі. Остаточне покарання за вироком суду було призначено у вигляді позбавлення волі строком на сім років.

У зв'язку з місцем вчинення даного злочину підвищується негативна сутність особистості засудженого, що необхідно враховувати суду при винесенні вироку. Ймовірність здійснення дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань в дисциплінарних ізоляторах, приміщеннях камерного типу, одиночних камерах, ставить перед адміністрацією установи питання про посилення заходів режимного характеру та забезпечення особистої безпеки співробітників при їх проведенні.

З урахуванням вищевикладеного, вкрай цікавою видається думка про необхідність посилення умов відбування покарання за вчинення дій, передбачених ст. 392 КК України. Однак матеріальні, людські, так само як і інші засоби, що відводяться для організації боротьби із пенітенціарною злочинністю, не можна не розглядати, не використовувати у відриві від можливостей держави. Реалістичність кримінальної політики при прийнятті закону полягає також у тому, щоб всебічно та правильно врахувати можливості і гарантії реального застосування його норм при попередженні дезорганізації нормальної діяльності адміністрації в установах виконання покарань.

З приводу використання кримінального покарання у боротьбі з аналізованим злочином необхідно виділити дві його принципові риси: по-перше, воно в жодному разі не повинне призводити до трафаретного підходу у вирішенні кримінальних проваджень, послаблення уваги до індивідуалізації відповідальності, забезпеченні законності та обґрунтованості кожного вироку, що виноситься судом вироку; по-друге, покарання формулюється, застосовується та виконується на основі і в рамках чинного законодавства.

Аналіз положень ст. 345, ст. 346 і ст. 350 КК України, що встановлюють відповідальність за інші злочини, в яких є спеціальні категорії потерпілих, а також досвід зарубіжних держав, дає підстави вважати, що оптимальним є зниження нижньої межі покарання у виді позбавлення волі за вчинення дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, з п'яти років до трьох років. Верхня ж межа покарання у виді позбавлення волі за злочин, передбачений ст. 392 КК України, є цілком обґрунтованою та не потребує змін.

Отже, дослідження спеціальних питань кримінальної відповідальності за вчинення дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, дозволяє констатувати, що:

1. Позбавлення життя засудженого з метою помсти за виконання ним громадських обов'язків зі зміцнення дисципліни та порядку в установі, на наш погляд, можна кваліфікувати як умисне вбивство у зв'язку з виконанням громадського обов'язку (п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України). У той же час, вбивство засудженого з метою примусити його відмовитись від сумлінного ставлення до праці, додержання правил режиму за чинним законодавством підпадає під ознаки ч. 1 ст. 115 КК України, адже виконання режимних вимог, відмова від традицій злочинного світу й інші дії важко визнати виконанням громадського обов'язку — це входить до обов'язків засудженого, який відбуває покарання.

2. Отже, при визначенні сили погрози необхідно, насамперед, виходити з таких обставин: суб'єктивність сприйняття потерпілим сили погрози; сприйняття сили погрози, на яку розраховує винний, тобто на залякування яким видом насильства спрямований його умисел. Зміст насильства, а саме

заподіяння легких тілесних ушкоджень та середньої тяжкості, що тягне відповідальність за ст. 392 КК України, включає: побої, тобто насильницькі дії, що представляють собою нанесення потерпілому багаторазових ударів, наслідком яких можуть стати подряпини, поверхневі садна на шкірі, невеликі ранки, синці та ін.; інші насильницькі дії, що заподіюють фізичний біль (щипання, перерізи, викручуванні рук при утриманні, затискання тієї чи іншої частини тіла потерпілого за допомогою яких-небудь пристосувань, вплив на нього вогнем або іншими природними біологічними факторами шляхом використання, наприклад, тварин і комах, і т. п.; введення в організм потерпілого різних рідин (кислот, окропу), що викликають больові відчуття; вплив на внутрішні органи людини шляхом отруєння або споживання одурманюючими засобами, якщо все це не тягне короткочасного розладу здоров'я або незначної стійкої втрати працездатності.

3. Саме формування злочинного угруповання в установі виконання покарань й активна у ньому участь не обмежуються диспозицією ст. 392 КК України. Цілком реально, що до рядових членів даної групи, входження до якої обмежувалося для них лише наданням згоди на певну діяльність та допомогою її організаторам в майбутньому, але при цьому ніяких дій, що дезорганізують діяльність установ виконання покарань, не було вчинено, можуть бути застосовані заходи дисциплінарного впливу або переведення до іншої виправної установи.

4. Кримінальна відповідальність не може існувати поза межами кримінально-правових відносин, більше того, вона є наслідком їх виникнення. Невідворотність відповідальності особи за вчинення дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, вказує на те, що у адміністрації, наділеної державою владними повноваженнями, достатньо сил і засобів як для захисту людини від злочинних посягань у місцях відбування кримінальних покарань, так і для того, щоб винні в такого роду зазіханнях понесли заслужену, справедливу кару. У своїй роботі працівники установ, які виконують кримінальні покарання, досить часто стикаються з необхідністю розмежування злочину, передбаченого ст. 392 КК України від дисциплінарних проступків, вчинених засудженими.

5. Покарання (і погроза його застосування) використовується державою для того, щоб детермінувати поведінку нестійких й антигромадських елементів нашого суспільства в бажаному для держави напрямі — у дусі дотримання встановленого правопорядку. Покарання та погроза його застосування здатні детермінувати поведінку членів суспільства за умови, якщо покарання, його тяжкість виступатиме як наслідок злочину. Покарання повинно предстати в очах злочинця необхідним результатом його власного діяння.

6. Види та режими позбавлення волі, змінюючи тяжкість кари, залишаються в рамках одного і того ж виду покарання — позбавлення волі. Тому посилення відповідальності осіб, засуджених за дезорганізацію роботи установ виконання покарань, повинно відбитися не тільки на термінах призначеного ним позбавлення волі, але і на вигляді та режимі місця, де воно буде ними реалізовуватись.

Особи, які вчинили дії, що дезорганізують роботу виправних установ, повинні бути поставлені не в звичні для них умови, а в більш суворі. Без цього неможливо розраховувати на викорінення стійких антигромадських поглядів і звичок осіб, які вчинили пенітенціарний рецидив.

ВИСНОВКИ

В монографії удосконалено теоретичні положення кримінального права стосовно відповідальності за дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, а також розроблено науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення ст. 392 КК України та практики її застосування, а саме:

1. Здійснені історико-правовий аналіз та дослідження сучасного стану проблеми кримінальної відповідальності за дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, показали, що історія українського законодавства бере свій початок за часів створення й існування Київської Русі, а після її розпаду його розвиток тісно пов'язаний із розвитком законодавства інших держав, під владою яких протягом багатьох століть перебувало населення українських земель, зокрема Великого князівства Литовського, Королівства Польського та Московського князівства, а пізніше — Російської імперії. Особливо потужній імпульс розвитку кримінального та кримінально-виконавчого законодавства відбувся уже у постреволуційні часи. Однак відсутність розуміння різниці кримінальної та дисциплінарної відповідальності, а також неприпустимість продовження кримінального покарання за допомогою дисциплінарних заходів впливу, свідчили не тільки про суворість заходів впливу, але й про низький на той час теоретичний рівень кримінального права як науки.

У післявоєнні роки в систему виправно-трудова установ уперше були запроваджені нововведення у вигляді організації виправно-трудова таборів і таборів суворого режиму для утримання ув'язнених, які злісно порушували режим відбування покарання та ухилялися від праці. Згодом було запроваджено норму, яка передбачала кримінальну відповідальність за дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, оскільки заподіювалась непомірна шкода нормальній роботі виправно-трудова установ засудженими-порушниками, а їх деструктивний вплив на інших засуджених ускладнював процес виправлення та перевиховання останніх. Завдяки внесенню низки змін до структури кримінально-правової норми на сьогоднішній день дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, знайшли своє відображення у ст. 392 КК України.

2. Обґрунтування небезпечності вчинення засудженим дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, дозволило констатувати, що як і будь-які протиправні діяння, пенітенціарна злочинність містить в собі деструктивну основу, однак така її ознака, як вчинення у місцях відбування покарання, значно підвищує її небезпечність. Сучасні форми статистичної звітності не дозволяють вірогідно відбити реальні стан і структуру пенітенціарної злочинності, оскільки в звіті переважно відображені тяжкі та особливо тяжкі події й обставини, а це спотворює реальну картину злочинності

в установах виконання покарань, не дозволяє вивчати її в повному обсязі, стежити за її змінами. Ефективність роботи кримінально-виконавчої системи багато в чому залежить від суворого дотримання засудженими законів і встановлених правил поведінки, безумовного виконання ними всіх законних вимог, які висуває до них адміністрація місць відбування покарань. Небезпечність дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, визначається тим, що вони серйозно перешкоджають нормальній діяльності місць позбавлення й обмеження волі, досягненню цілей покарання, а в окремих випадках можуть призвести до інших тяжких наслідків (вбивств, тілесних ушкоджень, масових заворушень). Соціальний зміст дезорганізації роботи установ виконання покарань проявляється у протидії злісним порушникам з числа засуджених, адміністрації виправних установ, а також примусі інших засуджених до підпорядкування кримінальній субкультурі, злочинним угрупованням шляхом фізичного або психічного насильства.

3. Сформульовано науково обґрунтоване визначення поняття «дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань» як застосування насильства або погрози його застосування з метою спонукання до протизаконної діяльності, помсти за виконання громадських обов'язків; вчинення насильницьких дій (незаконне позбавлення волі, заволодіння зброєю, завдання побоїв, застосування мордувань, катувань, заподіяння тілесних ушкоджень) та погроза застосування такого насильства щодо персоналу установи виконання покарань з метою перешкоджання його законній діяльності або помсти за таку діяльність, а також створення для вчинення таких дій злочинної групи й активна участь в ній, вчинені засудженими під час відбування покарання у виді позбавлення або обмеження волі.

4. Узагальнення зарубіжного досвіду кримінальної відповідальності за дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, показало, що ознака тероризування засуджених дійсно негативно впливає на правозастосування, а тому її запропоновано виключити.

5. Визначено об'єкт вчинення дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань. У вітчизняному кримінальному праві об'єктом злочину є найбільш важливі та значущі для інтересів суспільства і держави суспільні відносини, яким злочинні посягання заподіюють або можуть заподіяти значну шкоду. Дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, належить до групи злочинів проти правосуддя, підвиду посягань на законну діяльність суду та органів досудового розслідування з боку осіб, зобов'язаних йому сприяти та виконувати рішення зазначених органів. Основним безпосереднім об'єктом досліджуваного злочину виступають суспільні відносини, що регулюють нормальну діяльність установ виконання покарань. Оскільки, цей злочин є двооб'єктним, то додатковим безпосереднім об'єктом виступає здоров'я засуджених й адміністрації установи.

Потерпілими від цього злочину є самі засуджені та представники адміністрації установи виконання покарань.

6. Розкрито ознаки об'єктивної сторони вчинення дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, яка характеризується низкою проявів: 1) тероризування засуджених; 2) напад на адміністрацію; 3) організація з цією метою (тероризування засуджених чи/та нападу на адміністрацію) організованої групи; 4) активна участь у такій групі. Тероризування засуджених вважається закінченим з моменту вчинення дій, що складають зміст тероризування: застосування насильства або погрози його застосування до потерпілих, глумління чи знущання над ними. Напад на адміністрацію установи виконання покарань може супроводжуватися як фізичним насильством, так і погрозою застосування насильства.

До місць вчинення дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, слід віднести: виправні центри; виправні та виховні колонії; слідчі ізолятори (зокрема для здійснення робіт з господарського обслуговування); підприємства й майстерні за межами установи; будь-які місця під час законного перебування засудженого за межами установи та ін. Як обов'язкова кваліфікуюча ознака об'єктивної сторони досліджуваного нами злочину визначений час, а саме період відбування покарання у виді позбавлення або обмеження волі.

7. Аналіз ознак, які характеризують суб'єктивну сторону та суб'єкта вчинення дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, показав, що суб'єкт (виключно спеціальний — засуджений, який відбуває покарання у вигляді обмеження або позбавлення волі), вчиняючи дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, усвідомлює, що порушує режим відбування покарання в установах виконання покарань, їх шкідливість для реалізації такими установами поставлених перед ними завдань. При тероризуванні засуджених мотиви можуть бути різними, однак основоположним для усіх є мотив невдоволення та невідкорення вимогам режиму установи виконання покарань. Мотив невдоволення вимогами режиму в установі виконання покарань може проявлятися як помста за добросовісне виконання засудженим обов'язків, за його суспільно корисну діяльність в минулому або нині, чи як невдоволення намаганням дотримання режиму відбування покарання в майбутньому. Таке невдоволення може мати місце відносно діяльності представника адміністрації незалежно від її реалізації у часовому просторі. Організація групи у виправній установі з метою тероризування засуджених, нападу на адміністрацію або активна участь у такій групі також повною мірою суперечить режиму відбування покарання.

8. Розкрито кваліфікуючі ознаки дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, а також особливості відмежування злочинів, що дезорганізують роботу установ виконання покарань від суміжних посягань — окремі об'єктивні прояви злочину, передбаченого ст. 392 КК України, становлять

тероризування засуджених в установах виконання покарань та напад на адміністрацію зазначених установ.

Доведено, що критеріями відмежування злочину, передбаченого ст. 392 КК України, від суміжних посягань, слід проводити за такими ознаками, як об'єкт злочину та потерпілий від злочину; місце та час вчинення злочину; суб'єкт злочину; мета вчинення злочину.

Погроза зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковою інфекційною хворобою або безпосереднє зараження є небезпечним для життя людини, а тому такі дії з метою дезорганізації роботи установи виконання покарань необхідно кваліфікувати за сукупністю статей 130, 133 та 392 КК України. Дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, найчастіше супроводжуються хуліганством. Наявність спільних ознак, що їм притаманні, ускладнює їх розмежування та призводить в ряді випадків до неправильного застосування ст. 392 і ст. 296 КК України.

У випадках поєднання нападу на адміністрацію установи з організацією масових заворушень, що супроводжувались насильством над особою, погрозами, підпалами, знищенням майна, опором представникам влади із застосуванням зброї або інших предметів, що використовувались як зброя, а також з активною участю в масових безпорядках, дії винних осіб слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 392 КК України та ч. 1 ст. 294 КК України, а якщо дії винних осіб призвели до загибелі людей або інших тяжких наслідків, то відповідно за сукупністю вищезазначених статей із ч. 2 ст. 294 КК України. Формування організованої групи в установі виконання покарань та активна участь у ній не обмежується диспозицією ст. 392 КК України. Організація банди, участь у ній спрямовані проти громадської безпеки, а озброєна організована група в установах виконання покарань утворюється з метою протидії режиму відбування покарання, а тому в установі виконання покарань організацію озброєної організованої групи та активну участь в ній належить кваліфікувати як сукупність злочинів, передбачених ст. 393 та ст. 257 КК України. У той же час до рядових членів даної групи, входження до якої обмежувалося для них лише наданням згоди на певну діяльність та допомогою її організаторам в майбутньому, але при цьому ніяких дій, що дезорганізують діяльність установ виконання покарань, не було вчинено, можуть бути застосовані заходи дисциплінарного впливу або переведення до іншої виправної установи.

9. Невідворотність відповідальності особи за вчинення дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, вказує на те, що у адміністрації, наділеної державою владними повноваженнями, достатньо сил і засобів як для захисту людини від злочинних посягань у місцях відбування кримінальних покарань, так і для того, щоб винні у такого роду зазіханнях понесли заслужену, справедливую кару. У своїй роботі працівники установ, які виконують

кримінальні покарання, досить часто стикаються з необхідністю розмежування злочину, передбаченого ст. 392 КК України від дисциплінарних проступків, вчинених засудженими. Основним способом реалізації кримінальної відповідальності є покарання. Проблема співрозмірності санкцій, їх узгодженості між собою полягає в тому, щоб кожна конкретна санкція не лише відображала характер і ступінь суспільної небезпеки діяння, але й узгоджувалась із санкціями за інші злочини. Встановлено, що нижня межа покарання за дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, є зависокою щодо окремих проявів цього злочину у вітчизняному кримінальному законодавстві та покарання за схожі злочини у законодавствах ряду зарубіжних країн. Посилена відповідальності осіб, засуджених за дезорганізацію роботи установ виконання покарань, повинна відбиватися не тільки на термінах призначеного ним позбавлення волі, але і на вигляді та режимі місця, де воно буде ними реалізовуватись; а особи, які вчинили дії, що дезорганізують роботу виправних установ, повинні бути поставлені не в звичні для них умови, а в більш суворі.

10. Запропоновано внести зміни та доповнення до чинного КК України:

Стаття 392. Дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань

Застосування насильства або погрози його застосування до засуджених чи персоналу установи виконання покарань з метою спонукання їх до протизаконної діяльності, помсти за виконання громадських чи службових обов'язків, а також створення з цією метою організованої групи або активна участь в ній, вчинене особами, які відбувають покарання у виді позбавлення волі чи у виді обмеження волі, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

БІБЛОГРАФІЧНИЙ СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аванесов, Г. А. Криминология [Текст] : учебник / Г. А. Аванесов. — М. : Юнити-Дана, 2012. — 575 с.
2. Амелин, Л. П. Борьба с действиями, дезорганизирующими работу ИТУ [Текст] / Л. П. Амелин, В. К. Пинчук, А. П. Романов. — М., 1963. — 176 с.
3. Антипов, В. І. Кримінально-правова кваліфікація [Текст] : навч. посіб. / В. І. Антипов, В. В. Антипов. — Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. — 120 с.
4. Бабаніна, В. Концепції проектів Кримінального кодексу України: історико-правове дослідження [Текст] / В. Бабаніна // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. — 2015. — № 1. — С. 1-7.
5. Бажанов, М. И. Уголовно-правовая охрана советского правосудия [Текст] : учебное пособие / М. И. Бажанов. — Х. : Юрид. ин-т, 1986. — 43 с.
6. Бажанов, М. І. Злочини проти правосуддя [Текст] : конспект лекцій / М. І. Бажанов. — Х. : Нац. юрид. акад. України, 1996. — 29 с.
7. Безручко, Е. В. Уголовная ответственность за причинение вреда здоровью человека [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / Безручко Е. В. — Ростов н/Д., 2001. — 203 с.
8. Богатирьев, І. Г. Протидія кримінально-протиправним посяганням, що дезорганізують роботу пенітенціарних установ [Текст] / І. Г. Богатирьев // Протидія злочинності: теорія та практика : Зб. матер. VI міжвуз. наук.-практ. конф. студ. (курсантів), аспір. та молод. уч., 16 трав. 2014 р., м. Київ. — К. : Нац. акад. прокур. України, 2014. — С. 26-28.
9. Богатирьова, О. І. Особливості виконання покарання у виді позбавлення волі в умовах надзвичайних ситуацій [Текст] / О. І. Богатирьова // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. — 2015. — № 3. — С. 17-25.
10. Болдырев, Е. В. Совершенствовать законодательство об ответственности за преступления, специальный субъект которых — заключенный [Текст] / Е. В. Болдырев, Л. Г. Крахмальник // Ученые зап. ВНИИ СЗ. — М., 1969. — Вып. 17. — С. 78-94.
11. Бояров, В. І. Масові заворушення: особливості кваліфікації [Текст] / В. І. Бояров, П. В. Шалдирван // Часопис Академії адвокатури України. — 2014. — № 4 (25). — С. 9-18.
12. Бриллиантов, А. В. Вопросы квалификации дезорганизации нормальной деятельности учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества [Текст] / А. В. Бриллиантов // Российский следователь. — 2000. — № 1. — С. 15-17.
13. Бринзанська, О. В. Дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань: співрозмірність злочину та покарання [Текст] / О. В. Бринзанська // Держава і право. Юридичні і політичні науки. — 2010. — Вип. 49. — С. 509-515.
14. Бринзанська, О. В. Історичний розвиток законодавства, яке регулює відповідальність за злочини, що посягають на діяльність установ кримінально-

виконавчої системи [Текст] / О. В. Бринзанська // Судова апеляція. — 2007. — № 3 (8). — С. 132-138.

15. Бринзанська, О. В. Кримінальна відповідальність за злочини, що посягають на діяльність установ кримінально-виконавчої системи : дис. ... канд. юрид. наук [Текст] / Бринзанська О. В. — К., 2012. — 221 с.

16. Бужор, В. Г. К вопросу об определении общего понятия насилия [Текст] / В. Г. Бужор // Криминология и организация профилактики преступлений : сб. науч. тр. — М., 1992. — 106 с.

17. Вальяно, Д. Б. Предупреждение преступлений, дезорганизующих деятельность исправительных учреждений, совершаемых организованными преступными группами [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук / Вальяно Д. Б. — М., 2001. — 249 с.

18. Ведмідський, О. В. Втеча в'язнів з місць несвободи (міжгалузеве дослідження) [Текст] : монографія / О. В. Ведмідський, А. І. Богатирьов, О. О. Некрасов. — К. : ВД «Дакор», 2015. — 228 с.

19. Вереша, Р. В. Кримінальне право України. Загальна частина [Текст] : навч. посіб. / Р. В. Вереша. — [2-ге вид. перероб. та доп.]. — К. : Центр учбової літератури, 2012. — 320 с.

20. Вереша, Р. В. Мета покарання: теорії (концепції), історія, та сучасний стан [Текст] / Р. В. Вереша, К. Ю. Лоєнко // Вісник Академії адвокатури України. — 2010. — № 2. — С. 54-61.

21. Владимиров, В. А. О квалификации действий, дезорганизующих работу исправительно-трудовых учреждений [Текст] / В. А. Владимиров, А. П. Романов // Советское государство и право. — 1964. — № 7. — С. 144-149.

22. Власов, И. С. Об объекте преступлений против правосудия [Текст] / И. С. Власов // II Ученые записки ВНИИСЗ. — М., 1964. — Вып. 1 (18). — С. 95-96.

23. Власов, И. С., Ответственность за преступления против правосудия [Текст] / И. С. Власов, И. М. Тяжкова. — М. : Юрид. лит., 1968. — 136 с.

24. Волков, Б. С. Мотивы преступлений. Уголовно-правовое и социально-психологическое исследование [Текст] / Б. С. Волков. — Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1982. — 152 с.

25. Волков, Б. С. Проблемы воли и уголовная ответственность [Текст] / Б. С. Волков. — Казань : Казан. гос. ун-т, 1965. — 136 с.

26. Воробей, П. Загальне поняття кримінально-правового ставлення в вину [Текст] / П. Воробей // Право України. — 1999. — № 6. — С. 113-115.

27. Воробей, П. А. Теорія і практика кримінально-правового ставлення в вину [Текст] / П. А. Воробей. — К. : Рад. школа, 1997. — 183 с.

28. Гаврыш, С. Б. Уголовно-правовая охрана природной среды Украины : Проблемы теории и развитие законодательства [Текст] / С. Б. Гаврыш. — Х. : Основа, 1994. — 640 с.

29. Гаухман, Л. Д. Борьба с насильственными [Текст] / Л. Д. Гаухман. — М. : Юрид. лит., 1969. — 120 с.

30. Гаухман, Л. Д. Насилие как средство совершения преступления [Текст] / Л. Д. Гаухман. — М. : Юрид. лит., 1974. — 167 с.

31. Гаухман, Л. Д. Проблемы уголовно-правовой борьбы с насильственными преступлениями в СССР [Текст] / Л. Д. Гаухман. — Саратов : Изд-во Сарат. ун-та, 1981. — 159 с.
32. Глистин, В. К. Проблема уголовно-правовой охраны общественных отношений [Текст] / В. К. Глистин. — Л. : Изд-во ЛГУ, 1979. — 395 с.
33. Горішній, О. О. Суб'єктивна сторона розбою [Текст] / О. О. Горішній // Право і суспільство: науковий журнал. — 2009. — № 3. — С. 97-101.
34. Городовенко, В. В. Правові наслідки тлумачення терміна «засуджений» для правильності призначення покарань на підставі ч. 4 ст. 70 або ч. 1 ст. 71 Кримінального кодексу України [Текст] / В. В. Городовенко, В. М. Білоконєв // Часопис цивільного і кримінального судочинства. — 2013. — № 5. — С. 75- 88.
35. Грек, Б. М. Значення суспільної небезпечності злочину для криміналізації та декриміналізації окремих діянь [Текст] / Б. М. Грек, Г. Б. Грек // Адвокат. — 2013. — № 2. — С. 45-48.
36. Гуров, А. И. Профессиональная преступность: прошлое и современность [Текст] / А. И. Гуров. — М. : Юрид. лит., 1990. — 366 с.
37. Давид, Р. Основные правовые системы современности [Текст] / Р. Давид, К. Жоффре-Спинози ; пер. с фр. В. А. Туманова. — М. : Международные отношения, 1999. — 400 с.
38. Дагель, П. С. Проблемы вины в советском уголовном праве [Текст] / П. С. Дагель // Ученые зап. Дальневосточ. гос. ун-та. — Владивосток : Дальневосточ. гос. ун-т., 1968. — Вып. 21. Ч. 1. — 187 с.
39. Денисова, Т. А. Покарання: кримінально-правовий, кримінологічний та кримінально-виконавчий аналіз [Текст] : монографія / Т. А. Денисова. — Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2007. — 268 с.
40. Добровольская, Т. Н. Понятие советского социалистического правосудия [Текст] / Т. Н. Добровольская // Ученые записки ВИЮН. — М., 1963. — Вып. 4. — С. 23.
41. Додаток 2 до Листа Міністерства юстиції України від 29 листопада 2017 р. № 46543/33008-0-33-17/23.
42. Друзин, А. И. Дезорганизация деятельности учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества (проблемы законодательного регулирования) [Текст] / А. И. Друзин, А. И. Чучаев // «Черные дыры» в российском законодательстве. — 2002. — № 4. — С. 19-22.
43. Егоров, В. И. Уголовная ответственность за побег из места заключения или из-под стражи [Текст] : учеб. пособ. / В. И. Егоров. — Рязань : Рязанская высшая школа МВД СССР, 1984. — 115 с.
44. Егоров, В. И. Уголовная ответственность за уклонение от отбывания уголовных наказаний [Текст] : учебное пособие / В. И. Егоров. — Рязань : Изд. РВШ МВД СССР, 1985. — 76 с.
45. Єдиний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/47426725>.
46. Збірник нормативно-правових актів Верховного Суду України (у кримінальних справах): інформаційно-довідкове видання [Текст] /

автори-упорядники С. М. Алфьоров, В. Д. Людвік [та ін.] ; за заг. ред. В. В. Шаблістого. — Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2013. — 324 с.

47. Зведені дані про стан злочинності в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах ДКВС України станом на 31 жовтня 2017 року [Текст] // Додаток 2 до Листа Міністерства юстиції України від 29.11.2017 р. № 46543/33008-0-33-17/23.

48. Зелинский, А. Ф. Квалификация повторных преступлений : учебное пособие [Текст] / А. Ф. Зелинский. — Волгоград : Изд-во ВСШ МВД СССР, 1976. — 55 с.

49. Зелинский, А. Ф. Психологическое содержание умышленной вины [Текст] / А. Ф. Зелинский, Н. И. Коржанский // Проблемы совершенствования уголовного законодательства на современном этапе : Межвуз. сборн. науч. трудов / Свердловский юрид. ин-т. — Свердловск, 1985. — С. 24-36.

50. Зелинский, А. Ф. Рецидив преступлений. Структура, связи, прогнозирование [Текст] / А. Ф. Зелинский. — Х. : Изд-во при Харьк. ун-те, 1980. — 152 с.

51. Зелінський, А. Ф. Детермінація злочину [Текст] : навч. посіб / А. Ф. Зелінський, Л. П. Оніка. — Х. : Укр. юрид. акад., 1994. — 52 с.

52. Злочини проти правосуддя [Текст] : навч. посіб. / за заг. ред. проф. В. І. Борисова, проф. В. І. Тютюгіна. — Х. : Нац. юрид. акад. України, 2011. — 155 с.

53. Игнатов А. Спорные вопросы квалификации хулиганства [Текст] / А. Игнатов // Сов. юстиция. — 1967. — № 16. — С. 14-15.

54. Из истории исправительно-трудовых учреждений РСФСР (октябрь 1917—1920). Сборник документов [Текст] / под ред. А. К. Стальговича. — М. : ВШ МВД РСФСР, 1960. — 167 с.

55. Карпец, И. И. Преступность: иллюзии и реальность [Текст] / И. И. Карпец. — М. : Российское право, 1992. — 210 с.

56. Кернаджук, И. В. Уголовно-правовая и криминологическая характеристика дезорганизации деятельности учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества (по материалам Дальневосточного региона) [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / Кернаджук И. В. — Иркутск, 2005. — 160 с.

57. Козаченко, И. Я. Уголовно-правовое понятие насилия [Текст] / И. Я. Козаченко, Р. Д. Сабиров // Уголовный закон и совершенствование мер борьбы с преступностью : межвуз. сб. науч. тр. — Свердловск, 1981. — С. 27-28.

58. Колос, М. І. Становлення та розвиток науки кримінального права в Україні [Текст] / М. І. Колос // Вісник Асоціації кримінального права України. — 2014. — № 1(2). — С. 86-102.

59. Конституція України [Текст]: [чинне законод. зі змінами та доп. станом на 1 вересня 2014 р. (офіц. текст)]. — К. : Вид. дім «ПАЛИВОДА А.В.», 2014. — 64 с.

60. Копотун, І. М. Запобігання злочинам, що призводять до надзвичайних ситуацій у виправних колоніях [Текст]: монографія / І. М. Копотун. — К. : Золоті ворота, 2013. — 472 с.

61. Характеристика особи засудженого, який вчиняє дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань [Текст] / І. М. Копотун // Науковий вісник Ужгородського національного університету. — 2012. — Ч. 2. Т. 3., № 20. — С. 44-47.

62. Копотун, І. М. Теоретико-прикладні та правові засади запобігання злочинам, що зумовлюють виникнення надзвичайних ситуацій у виправних колоніях України [Текст] : автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук / Копотун І. М. — О., 2014. — 40 с.

63. Коржанский, Н. И. Объект посягательства и квалификация преступлений [Текст] / Н. И. Коржанский. — Волгоград, 1976. — 278 с.

64. Коржанський, М. Й. Кримінальне право України. Загальна частина : курс лекцій [Текст] / М. Й. Коржанський. — К. : Наукова думка та Українська видавнича група, 1996. — 266 с.

65. Крахмальник, Л. Г. К вопросу о перевоспитании и исправлении заключенных [Текст] / Л. Г. Крахмальник // Науч. конф. по вопросам советского исправительно-трудового права : тезисы докладов и сообщений. — Саратов, 1958. — С. 1-8.

66. Кригер, Г. А. Рецензия на книгу Г.И. Бушуева «Ответственность за укрывательство преступлений и недоносительство» / Г. А. Кригер // Сов. юстиция. — 1966. — № 6. — С. 28-29.

67. Кримінальне право (Особлива частина) [Текст]: підручник : Т. 2 / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського — Луганськ : Вид-во «Елтон – 2», 2012. — 780 с.

68. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) [Текст] : навч. посіб. / О. М. Литвинов, О. О. Житний, М. М. Клемпарський та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Литвинова ; МВС України, м. Харків, Нац. ун-т внутр. справ. — Х., 2016. — 328 с.

69. Кримінальне право України. Загальна частина [Текст] : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. — 5-е вид., перероб. і доп. — Х. : Право, 2015. — 528 с.

70. Кримінальне право України. Загальна частина [Текст] : підручник / Ю. В. Александров, В. І. Антипов, О. О. Дудоров та ін. ; за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. — 5-е вид. — К. : Атіка, 2009. — 408 с.

71. Кримінальне право України: практикум [Текст] : навч. посібник / П. П. Андрушко, С. Д. Шапченко та ін. ; за ред. С. С. Яценка. — 2-е вид., перероб. і доп. — К. : Юрінком Інтер, 2004. — 592 с.

72. Кримінальне право України [Текст] : програма навчального курсу / Т. О. Гончар, Л. І. Крупко, Л. С. Кучанська та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, професора Є. Л. Стрельцова. — О. : Одес. націон. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2011. — 391 с.

73. Кримінальне право. Загальна частина [Текст] : підручник / за ред. А. С. Беніцького, В. С. Гуславського, О. О. Дудорова, Б. Г. Розовського. — К. : Істина, 2011. — 1112 с.

74. Кримінальне право [Текст] : навчальний посібник / О. О. Дудоров, М. І. Хавронюк ; за заг. ред. М. І. Хавронюк. — К. : Ваіте, 2014. — 944 с.

75. Кримінальний кодекс України [Текст] / Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25-26. — С. 131.
76. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар [Текст] : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. — [5-те вид., доп.]. — Х. : Право, 2013. — Т. 1: Загальна частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. — 2013. — 376 с.
77. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар [Текст] : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. — [5-те вид., доп.]. — Х. : Право, 2013. — 1040 с.
78. Кримінальний процесуальний кодекс України [Текст] / Відомості Верховної Ради України. — 2012. — № 4651-VI. — С. 3, С. 42, С. 43, С. 404.
79. Кримінально-виконавчий кодекс України [Текст] : [станом на 16 січ. 2015 р., відповідає офіц. тексту]. — Х. : Право, 2015. — 90 с.
80. Кузіна, К. С. Юридическая ответственность [Текст] / К. С. Кузіна // III Міжнародна науково-практична конференція «Юридичні науки: проблеми та перспективи», 22–23 трав. 2015 р., м. Київ. — К., 2015. — С. 22-24.
81. Кузнецов, А. Отграничение действий, дезорганизирующих работу исправительно-трудовых учреждений, от хулиганства в местах лишения свободы [Текст] / А. Кузнецов, А. Романов // Советская юстиция. — 1963. — № 23. — С. 18.
82. Кузьмин, С. И. Деятельность ИТУ (1936—1960 гг.) [Текст] : учеб. пособие / С. И. Кузьмин. — М. : Академия МВД СССР, 1990. — 94 с.
83. Кузьмин, С. И. Лагерники (ГУЛАГ без ретуши) [Текст] / С. И. Кузьмин // Молодая гвардия. — 1993. — № 5. — С. 127.
84. Кузьмин, С. И. Организованные преступные группировки в местах лишения свободы [Текст] / С. И. Кузьмин // Преступление и наказание. — 1994. — № 11. — С. 35-39.
85. Кулик, Л. М. Борьба зі злочинами, що вчиняються з використанням зброї [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Кулик Л. М. — К., 2006. — 19 с.
86. Кулик, Л. М. Сучасне визначення повторності злочинів у кримінальному праві України [Текст] / Л. М. Кулик // Південноукраїнський правничий часопис. — 2015. — № 2. — С. 70-73.
87. Куринов, Б. А. Научные основы квалификации преступлений [Текст] / Б. А. Куринов. — М. : Изд-во Моск. ун-та, 1984. — 188 с.
88. Курс лекций по криминологии [Текст] : учеб. пособие / под ред. И. Н. Даньшина, В. В. Голины. — 2-е изд-во. — Х. : Одиссей, 2007. — 280 с.
89. Курс советского уголовного права [Текст] : Т. 3 / под ред. Н. А. Беляева. — Л., 1973. — 653 с.
90. Курс уголовного права [Текст] : в 5 т. / Г. Н. Борзенков., В. С. Комиссаров, Н. Е. Крылова [и др.] ; под ред. Н. Ф. Кузнецовой, И. М. Тяжковой. — М. : Зерцало, 1999. — Т. 1. Общая часть: Учение о преступлении. — 592 с.
91. Леоненко, Т. Є. Злочинність і релігія: криминологічне дослідження [Текст] : монографія / Т. Є. Леоненко. — Запоріжжя : Кругозір, 2015. — 700 с.

92. Лист Міністерства юстиції України від 29.11.2017 № 46543/33008-0-33-17/23.

93. Мазняк, К. В. Побегі заключених и боротьба с ними [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Мазняк К. В. — М., 1968. — 17 с.

94. Макаров, А. Ю. Уголовно-правовая борьба с умышленными менее тяжкими телесными повреждениям [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / Макаров А. Ю. — М., 1995. — 172 с.

95. Мамчур, В. М. Кримінальна відповідальність за умисне вбивство особи або її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Мамчур В. М. — К., 2002. — 20 с.

96. Масол, Д. І. Кримінально-правове значення мотиву злочину [Текст] / Д. І. Масол // Європейські перспективи. — 2013. — № 11. — С. 67-74.

97. Международное сотрудничество в сфере борьбы с транснациональной преступностью и коррупцией [Текст] : материалы междунар. научно-практич. конф., 30–31 марта 2000 г., г. Екатеринбург. — Екатеринбург, 2000. — Вып. 1. — С. 47.

98. Мелентьев, М. П. Становление и развитие исправительно-трудового законодательства Украинской ССР [Текст] : учебное пособие / М. П. Мелентьев, В. Д. Жарый. — Домодедово : ВИПК МВД СССР, 1989. — 110 с.

99. Меньшагин, В. Д. Научно-практический комментарий к закону об уголовной ответственности за государственные преступления [Текст] / В. Д. Меньшагин, Б. А. Куринов ; 2-е перераб. изд. — М. : Госюриздат, 1961. — 231 с.

100. Минаков, Ю. А. Уголовная ответственность за злостное неповиновение требованиям администрации ИТУ и ее роль в укреплении режима лишения свободы [Текст] / Ю. А. Минаков // Проблемы совершенствования законодательства об исполнении уголовного наказания : сб. науч. тр. — М., 1985. — С. 53-64.

101. Миньковский, Г. М. Некоторые проблемы уголовно-правовой теории в свете материалов XXVII съезда КПСС [Текст] / Г. М. Миньковский // Труды Академии МВД СССР. — М., 1987. — С. 10.

102. Михлин, А. Эфективна ли статья 188-3 УК РСФСР? [Текст] / А. Михлин, В. Божедаров // Соц. законность. — 1989. — № 5. — С. 53-55.

103. Михлин, А. С. Ответственность за злостное неповиновение требованиям администрации ИТУ [Текст] / А. С. Михлин // Проблемы укрепления режима в ИТУ : Сб. науч. тр. — М.: ВНИИ МВД СССР, 1987. — С. 3-16.

104. Мірошніченко, С. С. Злочини проти правосуддя: теоретичні і прикладні проблеми запобігання та протидії [Текст] : дис. ... д-ра. юрид. наук / Мірошніченко С. С. — К., 2012. — 492 с.

105. Мірошніченко, С. С. Система злочинів проти правосуддя потребує упорядкування [Текст] / С. С. Мірошніченко // Часопис Академії адвокатури України. — 2012. — № 14. — С. 1-6.

106. Міщук, І. П. Погроза щодо захисника чи представника особи як ознака об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 1 ст. 398 КК України [Текст] / І. П. Міщук // Держава і право. — 2011. — Вип. 53. — С. 552-556.
107. Музиченко, П. П. Історія держави і права України [Текст]: навч. посіб. / П. П. Музиченко, К. : Товариство «Знання», 1999. — 642 с.
108. Навроцький, В. О. Поняття і кримінально-правове значення виконання потерпілим від злочину громадського або службового обов'язку [Текст] / В. О. Навроцький // Держава та регіони. Серія: Право. — 2009. — № 2. — С. 45-48.
109. Назаров, С. В. Уголовно-правовая ответственность за дезорганизацию деятельности учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / Назаров С. В. — М., 2000. — 263 с.
110. Наташев, А. Е. Не переоценивать возможностей наказания [Текст] / А. Е. Наташев // К новой жизни. — 1965. — № 1. — С. 58-59.
111. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України [Текст] : у 2 т. / за заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка ; 3-тє вид., перероб. та доп. — К.: Алерта: КНТ : Центр учбової літератури, 2009. — Т. 2. — 624 с.
112. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України [Текст] / Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко та ін.; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. — К. : Юрінком Інтер, 2016. — 1064 с.
113. Наумов, А. В. Российское уголовное право. Общая часть [Текст] : курс лекций / А. В. Наумов. — М., 1996. — 365 с.
114. Ной, И. С. О пределах кары в лишении свободы. Проблемы развития советского исправительно-трудового законодательства [Текст] / И. С. Ной. — Саратов : Изд-во Саратов. юрид. ин-та, 1961. — С. 49-71.
115. Ной, И. С. Минус день [Текст] / И. С. Ной, Л. Г. Крахмальник // Исправительно-трудовые учреждения : сб. науч. тр. — 1958. — № 6. — С. 27-31.
116. Огородникова, Н. В. К вопросу об унификации законодательного описания насилия как способа совершения конкретных составов преступлений [Текст] / Н. В. Огородникова // материалы научно-практич. конф. — Ростов н/Д, 1999. — С. 218.
117. Орел, Ю. В. Історія розвитку кримінального законодавства з питань відповідальності за посягання на нормальну діяльність органів і установ Пенітенціарної служби України в началі ХХ століття [Текст] / Ю. В. Орел // Форум права. — 2014. — № 2. — С. 328-333.
118. Орел, Ю. В. Кримінальна відповідальність за злісну непокору вимогам адміністрації виправної установи [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук / Орел Ю. В. — Дніпропетровськ, 2008. — 209 с.
119. Орел, Ю. В. Кримінальна відповідальність за злісну непокору вимогам адміністрації виправної установи [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Орел Ю. В. — Дніпропетровськ, 2008. — 20 с.

120. Орел, Ю. В. Кримінально-правова охорона нормальної діяльності органів і установ кримінально-виконавчої служби України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук / Орел Ю. В. — Харків, 2017. — 35 с.
121. Орел, Ю. В. Розвиток вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність за посягання на нормальну діяльність органів і установ Пенітенціарної служби у другій половині XIX століття [Текст] / Ю. В. Орел // Науковий вісник Херсонського національного університету. Серія «Юридичні науки». — 2014. — Т. 3, Випуск 3. — С. 64-69.
122. Орел, Ю. В. Суб'єктивна сторона злочинів спрямованих на функціонування органів і установ пенітенціарної служби України [Текст] / Ю. В. Орел // Інформація і право. — 2015. — № 1. — С. 145-151.
123. Осадчий, В. І. Зміст правосуддя у злочинах проти правоохоронної діяльності [Текст] / В. І. Осадчий // Право України. — 2000. — № 11. — С. 110-112.
124. Основные начала науки уголовного права: Общая часть уголовного права [Текст] / С. В. Познышев, проф. Моск. ун-та. — 2-е изд., испр. и доп. — М. : А. А. Карцев, 1912. — 668 с.
125. Основы уголовного права [Текст] : Общая часть. Раздел 1. Основания уголовной ответственности / под ред. И. П. Малахова. — К. : МАУП, 2000. — 188 с.
126. Особо опасные государственные преступления [Текст] / Д. И. Богатиков, И. А. Бушуев, А. Н. Игнатов [и др.]. — М. : Юрид. лит., 1963. — 216 с.
127. Ответственность за государственные преступления [Текст] / С. В. Дьяков, А. А. Игнатъев, М. П. Карпушин ; общ. ред. и введение Л. И. Баркова. — М. : Юрид. лит., 1988. — 224 с.
128. Панов, Н. И. О точности норм уголовного права и совершенствовании законодательной техники [Текст] / Н. И. Панов // Правоведение. — 1987. — № 4. — С. 79.
129. Пионтковский, А. А. Учение о преступлении по советскому уголовному праву [Текст] / А. А. Пионтковский. — М., 1961. — 666 с.
130. Плужнік, О. І. Кримінальна відповідальність за порушення режиму відбування покарання у виправних установах та тримання під вартою : дис. ... канд. юрид. наук [Текст] / Плужнік О. І. — К., 2003. — 201 с.
131. Плужнік, О. І. Актуальні проблеми кримінально-правового захисту діяльності працівників ВТУ [Текст] / О. І. Плужнік // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. — 2000. — № 1. — С. 169-172.
132. Правонарушения осужденных к лишению свободы и меры дисциплинарной ответственности [Текст] / М. П. Журавлев, Г. А. Авансов, В. Е. Квашиш, А. А. Новиков. — М. : ВНИИ МВД СССР, 1970. — 144 с.
133. Практикум з кримінального права (Загальна частина) : навчальний посібник [Текст] / О. В. Ведмідський, В. Д. Людвік, В. Ф. Примаченко та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Шаблістого. — Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. — 352 с.

134. Прасолова, И. Г. Уголовная ответственность за дезорганизацию деятельности учреждений, обеспечивающих изоляцию от общества : дис. ... канд. юрид. наук [Текст] / Прасолова И. Г. — Ростов-на-Дону, 2007. — 182 с.

135. Преступления против правосудия [Текст] / под ред. А. В. Галаховой. — М.: Норма, 2005. — 416 с.

136. Про внесення змін і доповнень до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів Української РСР : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/342%D0%B0-05/ed19610627>.

137. Про Державну кримінально-виконавчу службу України [Текст] : [закон України : від 23 червня 2005 р. № 2713-IV-ВР] // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 30. — Ст. 409.

138. Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів та працівників правоохоронних органів [Текст] : [постанова Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах] // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. — 1998. — № 11. — С. 257-266.

139. Про затвердження Інструкції з організації охорони кримінально-виконавчих установ закритого типу [Текст] : [наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань від 8 грудня 2003 року № 237] — К. : Державний департамент України з питань виконання покарань, 2004. — 65 с.

140. Про затвердження Інструкції про порядок розподілу, направлення та переведення для відбування покарання осіб, засуджених до позбавлення волі : [наказ Міністерства юстиції України № 222/5 від 08 лютого 2012 р.] : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0213-12>.

141. Про затвердження Порядку організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі : [наказ № 1348/5/572 від 15 серпня 2014 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0990-14>.

142. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань : [наказ Міністерства юстиції України № 2186/5 від 29 грудня 2014 р.] : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1656-14>.

143. Про Національну поліцію України : [закон України від 02 липня 2015 р. № 580-VII-ВР] // Відомості Верховної Ради України. — 2015. — № 40-41. — Ст. 379.

144. Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян : [наказ Генерального прокурора України від 12 квітня 2013 р. № 7] : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.gp.gov.ua/ua/gl.html?_m=publications&_t=rec&id=94102.

145. Про стан злочинності серед засуджених та осіб, узятих під варту, в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах за I півріччя 2017 року

та заходи щодо його поліпшення // Лист Міністерства юстиції України від 31.07.2017 р. № 7908/23/31-17.

146. Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з порушеннями режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі : [постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 26 березня 1993 р.] : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-93>.

147. Ременсон, А. Л. Вопросы лишения свободы и общее учение о наказании [Текст] / А. Л. Ременсон // мат-лы науч. конф., посвященной проблемам исправительно-трудового права. — Томск : Изд-во Том. ун-та, 1961. — С. 14–38.

148. Ременсон, А.Л. Еще раз о возможности установления уголовной ответственности за систематические злостные нарушения режима отбывания наказания в ИТУ [Текст] / А. Л. Ременсон // Докл. итоговой науч. конф. юрид. факультета Том. ун-та. — Томск: Изд-во Том. ун-та, 1976. — С. 194-197.

149. Ременсон, А. Л. Не путать плюс и минус [Текст] / А. Л. Ременсон // Исправительно-трудовые учреждения : сб. науч. тр. — 1959. — № 3. — С. 66-67.

150. Ременсон, А. Л. Новые положения об ИТК и тюрьмах и вопросы теории советского исправительно-трудового права [Текст] / А. Л. Ременсон // Правовые вопросы лишения свободы и перевоспитания заключенных : мат-лы науч. конф., 1–3 марта 1962 г., г. Томск. — Томск : Изд-во Том. ун-та, 1964. — С. 5-24.

151. Ременсон, А. Л. Актуальные вопросы борьбы с преступностью на современном этапе [Текст] / А. Л. Ременсон, В. М. Пахоев. — Томск, 1969. — 35 с.

152. Романков, А. Н. Уголовно-правовая характеристика насильственного способа совершения преступлений против собственности [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Романков А. Н. — Екатеринбург, 2000. — 22 с.

153. Романов, А. П. Уголовно-правовая борьба с действиями, дезорганизующими работу ИТУ : учеб. пособие [Текст] / А. П. Романов. — Рязань : НИиРИО Рязанской высшей школы МВД СССР, 1975. — 99 с.

154. Романов, М. В. Дисциплінарна відповідальність засуджених до позбавлення волі [Текст] / М. В. Романов. — Х. : Фоліо, 2004. — 160 с.

155. Рубинштейн, С. Л. Основы общей психологии [Текст] / С. Л. Рубинштейн. — СПб. : Питер, 2001. — 720 с.

156. Савченко, А. В. Мотив і мотивація злочину [Текст] : монографія / А. В. Савченко. — К. : Атіка, 2002. — 144 с.

157. Саруханян, А. Р. О недостатках конструкции ст. 321 Уголовного кодекса Российской Федерации [Текст] / А. Р. Саруханян, И. А. Уваров // Пробелы в российском законодательстве. — 2011. — № 5. — С. 138-143.

158. Сборник нормативных актов по советскому исправительно-трудовому праву (1917—1959 гг.) [Текст]. — М. : Госюриздат, 1959. — 360 с.

159. Сборник постановлений Пленума Верховного Суда СССР (1924—1970) [Текст]. — М. : Известия, 1970. — 688 с.

160. Словник української мови [Текст] : в 11 т. / ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін. — К.: Наукова думка, 1971. —Т. 2. — 810 с.

161. Словник української мови [Текст] : в 11 т. / ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін. — К. : Наукова думка, 1979. — Т. 10. — 865 с.
162. Собрание узаконений и распоряжений рабочего и крестьянского правительств [Текст]. — М., 1917. — № 4. — Ст. 34.
163. Тацій, В. Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном право [Текст] / В. Я. Тацій. — Х. : Высшая школа, 1988. — 180 с.
164. Тацій, В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві : монографія [Текст] / В. Я. Тацій. — Х. : Право, 2016. — 256 с.
165. Тимощук, О. Тюремна реформа гетьмана П. Скоропадського (квітень — грудень 1918 р.) [Текст] / О. Тимощук // Право України. — 2000. — № 3. — С. 114-122.
166. Ткаченко, А. В. Деякі питання визначення об'єкта злочину за статтею 392 Кримінального кодексу України [Текст] / А. В. Ткаченко // Право і суспільство. — 2014. — № 6-1. — С. 231-237.
167. Ткаченко, А. В. До питання про суб'єкта злочину, передбаченого ст. 392 Кримінального кодексу України [Текст] / А. В. Ткаченко // Актуальні проблеми модернізації законодавства та освіти в умовах євроінтеграційного поступу України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 27–28 жовт. 2016 р., м. Чернігів / Мін-во юстиції України, Академія Державної пенітенціарної служби. — Чернігів, 2016. — С. 291–293.
168. Ткаченко, А. В. Кримінальна відповідальність за дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань, у пострадянських країнах [Текст] / А. В. Ткаченко // Вісник прокуратури. — 2016. — № 4 (178). — С. 101-109.
169. Ткаченко, А. В. Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 392 Кримінального кодексу України [Текст] / А. В. Ткаченко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ : збірник наукових праць. — 2017. — № 2. — С. 311-316.
170. Ткаченко, А. В. Охорона виправних установ як засіб запобігання вчинення з боку засуджених, що дезорганізують їх роботу [Текст] / А. В. Ткаченко // Особливості формування законодавства України: філософсько-правові, історичні та прикладні аспекти : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф., 27 берез. 2015 р., м. Івано-Франківськ. — Івано-Франківськ : Івано-Франківській університет права ім. Короля Данила Галицького, 2015. — С. 356-357.
171. Ткаченко, А. В. Подвійна превенція як елемент попередження вчинення дій, що дезорганізують роботу установ виконання [Текст] / А. В. Ткаченко // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка. — 2015. — Вип. 1. — С. 43-50.
172. Про результати дослідження спеціальних питань кримінальної відповідальності за дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань [Текст] / А. В. Ткаченко // Актуальні питання протидії злочинності в сучасних умовах: вітчизняний та зарубіжний досвід : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 17 бер. 2017 р., м. Дніпро. — Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. — С. 230–232.

173. Ткаченко, А. В. Профілактичні заходи впливу на осіб, які вчиняють дії, що дезорганізують роботу установ виконання покарань [Текст] / А. В. Ткаченко // Університетські наукові записки. — 2015. — № 2. — С. 190-196.
174. Ткаченко, А. В. Суб'єктивна сторона дійствий, которые дезорганизируют работу учреждений исполнения наказаний в Украине [Текст] / А. В. Ткаченко // *Legea si Viata*. — 2017. — № 8/2. — С. 145-149.
175. Толковый словарь русского языка [Текст] / под ред. Д. Н. Ушакова. — М. : Гос. ин-т «Сов. энцикл.», 1935–1940. — Т. 1. — 1280 с.
176. Уголовное право СССР. Общая часть [Текст] / под ред. В. В. Сташиса, А. Ш. Якупова. — К. : Вища школа, 1984. — 382 с.
177. Уголовное право. Общая часть [Текст] / отв. ред. И. Я. Козаченко, З. А. Незнамова. — М. : ИНФРА-М-НОРМА, 2001. — 443 с.
178. Уголовное право. Особенная часть [Текст] / отв. ред. И. Я. Козаченко, Г. П. Новоселов ; 4-е изд., изм. и доп. — М., 2008. — 1008 с.
179. Уголовное право : Часть Общая. Часть Особенная [Текст] : учебник / Л. Д. Гаухман, Л. М. Колодкин, С. В. Максимов. — М. : Юриспруденция, 1999. — 788 с.
180. Уголовно-исполнительная система Украины в 2016 году : [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://ukrprison.org.ua/expert/1485844155>.
181. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики [Текст]: [утвержден Законом Азербайджанской республики от 30 декабря 1999 г. : вступил в силу с 1 сентября 2000 г.]. — Баку : Юридическая литература, 2006. — 264 с.
182. Уголовный кодекс Армении [Текст] / СПб. : Юридический центр Пресс, 2002. — 648 с.
183. Уголовный кодекс Грузии [Текст] : [принят 22 июля 1999 г. : введен в действие с 1 июня 2001 г.] / науч. ред. З. К. Бигвава, вступ. статья В. И. Михайлова, обзорная статья д-ра. юрид. наук, проф. О. Гамкрлидзе ; пер. с груз. И. Мериджанашвили. — СПб. : Юридический центр Пресс, 2011. — 409 с.
184. Уголовный кодекс Республики Беларусь [Текст] : [принят Палатой Представителей 2 июня 1999 г. : одобрен Советом Республики 24 июня 1999 г.] / предисл. проф. Б. В. Волженникова, обзорная статья А. В. Баркова. — СПб. : Юридический центр Пресс, 2015. — 474 с.
185. Уголовный кодекс Республики Казахстан [Текст] : [закон Республики Казахстан от 16 июля 1997 г. / предисл. министра юстиции Республики Казахстан, д-ра. юрид. наук, проф. И. И. Рогова. — СПб. : Юридический центр Пресс, 2014. — 466 с.
186. Уголовный кодекс Республики Молдова [Текст] : [принят 18 апреля 2002 г. : введен в действие с 12 июня 2003 г.] / вступ. статья канд. юрид. наук А. И. Лукашова. — СПб. : Юридический центр Пресс, 2003. — 408 с.
187. Уголовный кодекс Республики Туркменистан [Текст] : [в редакции Законов Туркменистана от 02 февраля 2015 г.]. — СПб., 2006. — 345 с.
188. Уголовный кодекс Республики Узбекистан (с измен. и доп. на 15 июля 2001 г.) [Текст] : [принят 22 сентября 1994 г. : введен в действие с 1 апреля 1995 г.] / вступ. статья М. Х. Рустамбаева, А. С. Якубова, З. Х. Гуляшова. — СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. — 338 с.

189. Уголовный кодекс Российской Федерации [Текст] / отв. ред. Т. Дегтярева. — М. : Эксмо, 2015. — Серия: Все кодексы РФ. — 240 с.
190. Українське кримінальне право. Загальна частина [Текст] : підручник / за ред. В. О. Навроцького. — К. : Юрінком Інтер, 2013. — 712 с.
191. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных [Текст] / СПб. : Типография Второго Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1845. — 898 с.
192. Уткин, В. А. Уголовная и дисциплинарная ответственность осужденных [Текст] : в 2-х ч. / В. А. Уткин // Правовые и организационно-тактические проблемы борьбы с преступностью в Сибирском регионе. — Красноярск, 1998. — Ч. 1. — С. 23.
193. Фесенко, Е. В. Цінності як об'єкт злочину [Текст] / Е. В. Фесенко // Право України. — 1999. — № 6. — С. 75-78.
194. Филимонов, О. В. Предупреждение организованной преступности в исправительных учреждениях [Текст] : учеб. пособие / О. В. Филимонов [и др.]. — М. : Московский институт МВД России, 1998. — 99 с.
195. Фойницкий, И. Я. Учение о наказании в связи с тюремноведением : монографія [Текст] / И. Я. Фойницкий. — СПб. : Типография Министерства путей сообщения, 1889. — 503 с.
196. Фріс, П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник [Текст] / П. Л. Фріс. — К. : Атіка, 2004. — 488 с.
197. Хавронюк, М. І. Наукове осмислення правової доктрини та кримінального законодавства зарубіжних країн [Текст] / М. І. Хавронюк // Вісник Асоціації кримінального права України. — 2013. — № 1. — С. 298-347.
198. Храмцов, О. М. Психічне насильство в окремих складах злочинів (проблеми теорії а практики) [Текст] / О. М. Храмцов // Вісник Харківського Національного університету внутрішніх справ. — 2008. — Вип. 41. — С. 117-122.
199. Чернышов, Г. Из практики рассмотрения дел о дезорганизации работы исправительно-трудовых учреждений [Текст] / Г. Чернышов // Советская юстиция. — 1962. — № 10. — С. 21-27.
200. Чорней, С. В. Поняття суб'єкта злочину / С. В. Чорней // Науковий вісник Чернівецького університету [Текст] : Збірник наук. праць. — Вип. 618: Правознавство. — 2012. — С. 125-128.
201. Чохрій Т. П. Питання законодавчої коректності поняття «засудженого» за чинним Кримінальним процесуальним кодексом України [Текст] / Т. П. Чохрій // Студентські публікації Інституту права ім. І. Малиновського, 2013 : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://naub.oa.edu.ua/2013/pytannya-zakonodavchoji-korektnosti-ponyattya-zasudzhenoho-za-chynnym-kryminalnym-protseualnym-kodeksom-ukrajiny/>.
202. Шаблистий, В. В. Поняття погрози у кримінальному праві та законодавстві України: історія та сучасний стан [Текст] / В. В. Шаблистий // Університетські наукові записки. — 2009. — № 1. — С. 283-286.
203. Шаблистий, В. В. Суспільна небезпека (небезпечність) в кримінальному праві України в епоху постмодерну [Текст] / В. В. Шаблистий // Вісник Кримінологічної асоціації України. — 2015. — № 3 (11). — С. 110-124.

204. Шаргородский, М. Д. Наказание по советскому уголовному праву [Текст] / М. Д. Шаргородский. — М. : Госюриздат, 1958. — 300 с.
205. Школа, С. М. Кримінальна відповідальність: загальна характеристика та форми реалізації [Текст] / С. М. Школа // Право і суспільство. — 2012. — № 6. — С. 149-153.
206. Шкута, О. О. Об'єктивна сторона ухилення від відбування покарання у вигляді обмеження або позбавлення волі [Текст] / О. О. Шкута // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, Сер.: Юриспруденція. — 2014. — Т. 2, № 11. — С. 88-93.
207. Щербина, О. В. Режим у виправних колоніях Державної пенітенціарної служби України (теорія і практика) [Текст] / О. В. Щербина, І. Г. Богатирьов. — К. : ВД «Дакор», 2015. — 165 с.
208. Useem, V. Disorganization and the New Mexico Prison Riot of 1980 [Text] / V. Useem // American Sociological Review, Chicago, 1985. — No. 5. — P. 677-688.

SUMMARY

The authors improved theoretical provisions of criminal law concerning responsibility for actions that disrupt the work of penitentiary institutions, and scientifically substantiated proposals for improvement of art. 392 of the Criminal Code of Ukraine and practices of its application.

The historical and legal analysis and the current state of the problem of criminal responsibility for actions that disrupt the work of the penitentiary institutions showed that the history of Ukrainian legislation dates back to the time of the creation and existence of Kyiv Rus, and after its collapse its development is closely linked with the development of the legislation of other states, under whose authority for many centuries was the population of Ukrainian lands, in particular the Grand Duchy of Lithuania, the Kingdom of Poland and the Moscow Principality, and later – the Russian Empire. A particularly powerful impetus to the development of criminal and penal law was already post-revolutionary. However, the lack of understanding of the difference in criminal and disciplinary liability, as well as the inadmissibility of the continuation of criminal punishment through disciplinary measures of influence was evidenced not only by the severity of measures of influence, but also by the low theoretical level of criminal law as a science at that time.

A scientifically grounded definition of the notion of actions that disorganizes the work of the penitentiary institutions has been formulated as a punishment imposed by convicted persons in the form of deprivation or restraint of the will of bodily injuries, the threat of their infliction against convicts or the staff of the penitentiary institution in order to induce illegal activities, revenge for the execution of public or official duties, as well as the creation of an organized group for this purpose or active participation in it.

The author has substantiated provisions about the danger of convicts' actions disrupting penitentiary institutions' work. After all they seriously impede the normal activities of places of deprivation and restraint of liberty, achievement of punishment goal, and in some cases they can lead to other grave consequences (murders, bodily harm, mass riots). The social content of the disorganization of the penitentiary institutions' work is manifested in counteracting violent offenders, among convicts, the correctional institutions administration, and the coercion of other convicts to subjugate criminal subculture and criminal group by physical or mental violence.

The generalization of foreign experience of criminal liability for actions disrupting penitentiary institutions' work showed that the terrorization of convicts has a really negative effect on law enforcement.

The object of actions disrupting penitentiary institutions' work has been determined: the main direct object of the crime, stipulated in art. 392 of the Criminal Code of Ukraine, are public relations that ensure the normal functioning of penitentiary institutions aimed at correcting and re-socializing of convicts and preventing them from committing new crimes.

The victims of this crime are convictions themselves and representatives of penal institution administration.

The signs of the objective side of the actions disrupting the of the penitentiary institutions' work have been determined by the legislator in art. 392 of the Criminal Code of Ukraine: 1) terrorization of convicts; 2) attack on the administration; 3) organization for this purpose (terrorizing the convicts and/or attacking the administration) of organized group; 4) active participation in such group.

The author has stated that the terrorization of convicts is considered to be complete from the moment of committing acts constituting the content of terrorism: the use of violence or the threat of its use to victims, dumb or mockery of them. The attack on penitentiary institution's administration may be accompanied by both physical violence and the threat of violence.

To the places of actions disrupting penitentiary institutions' work it is proposed to include: correctional centers; correctional and educational colonies; investigative insulators (in particular, for carrying out maintenance work); enterprises and workshops outside the institution; any place during the legal stay of a convicted person outside the institution, etc. As a compulsory qualifying sign of the objective side of the analyzed crime, the time has been determined, namely the period of serving a sentence in the form of deprivation or restraint of liberty.

There is the analysis of the characteristics describing the subjective side and the subject of actions disrupting penitentiary institutions' work, and the author has found out that only a special subject of a crime, committing actions disrupting penitentiary institutions' work, is aware that it violates the regime serving the punishment in penitentiary institutions, their harm to the implementation of such institutions of their tasks, that is, it works only with direct intent.

The ways of ensuring the realization of criminal responsibility for the execution of convicted actions disrupting penitentiary institutions' work have been determined. The inevitability of a person's responsibility for committing actions disrupting penitentiary institutions' work indicates that the administration, endowed by the state with powers, has enough forces and means to protect the person from criminal encroachments in the places where criminal sentences are served, and in order to guilty of such kind of incursions incurred a well-deserved, just punishment. In their work, institutions that carry out criminal punishments often encounter the need to

delineate the crime stipulated in art. 392 of the Criminal Code of Ukraine, from disciplinary misconduct committed by convicted persons. The main way to enforce criminal liability is the punishment.

The author has proved that distinguishing offenses disrupting penitentiary institutions' work from adjacent offenses follows such features: the object of the crime and the victim of the crime; place and time of committing a crime; subject of crime; the purpose of committing a crime.

The content of violence is the infliction of light bodily injuries and bodily injuries of moderate severity, which entails the responsibility under art. 392 of the Criminal Code of Ukraine. The threat of human immunodeficiency virus or other non-curable infectious disease or direct infection is dangerous to human life, and therefore such actions in order to disrupt the penitentiary institution's work should be qualified in the totality of art. 130 or 133 and art. 392 of the Criminal Code of Ukraine. Actions disrupting penitentiary institutions' work are often accompanied by hooliganism. The presence of common features inherent in them makes it difficult to differentiate them and leads in some cases to the misuse of art. 392 and art. 296 of the Criminal Code of Ukraine.

In cases of a combination of an attack on the administration of an institution with the organization of mass riots is accompanied by violence against person, massacres, arson, destruction of property, resistance to the authorities with the use of weapons or other objects used as weapons, as well as with active participation in mass riots, perpetrators' actions should be qualified for a combination of crimes stipulated in article 392 of the Criminal Code of Ukraine and part one of article 294 of the Criminal Code of Ukraine, and if perpetrators' actions led to people's death or other grave consequences, then from according to the aggregate from part 2 of art. 294 of the Criminal Code of Ukraine. Formation of an organized group in penitentiary institutions and active participation in it is not limited to the disposition of art. 392 of the Criminal Code of Ukraine. The organization of a gang, participation in it is directed against public security, and an armed organized group in penitentiary institutions is formed to counter the regime of serving a sentence, and therefore in the correctional institution the organization of an armed organized group and active participation in it should be qualified as a set of crimes stipulated in art. 393 and art. 257 of the Criminal Code of Ukraine. At the same time ordinary members of this group, the entry into which was restricted to them only by giving consent to certain activities and assistance to its organizers in the future, but there were no actions that disrupted the activities of penitentiary institutions, and it is quite realistic that they can be applied measures of disciplinary influence or transfer to another correctional institution.

The author has made proposals on the improvement of the current legislation and practice of its application in the part of criminal-law and criminal-executive counteraction to actions disrupting penitentiary institutions' work: an improved version of art. 392 of the Criminal Code of Ukraine has been proposed by replacing such signs of the objective side of the crime as the terrorization of convicts and the attack on the administration on the phrase "the use of violence or the threat of its use".

Keywords: crime, punishment, penitentiary institution, convict, penitentiary institution administration, penitentiary crime.

Наукове видання

Шаблистий Володимир Вікторович

Ткаченко Андрій Володимирович

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДІЇ,
ЩО ДЕЗОРГАНІЗУЮТЬ
РОБОТУ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Монографія

*За загальною редакцією
д-ра юрид. наук, доц. В. В. Шаблистого*

Відповідальний редактор *Біла К. О.*
Технічний редактор *Олексенко Н. В.*
Оригінал-макет *Біла К. О.*
Коректор *Грунтова В. Ю.*

Підп. до друку 08.05.18. Формат 60x84¹/₁₆.
Ум. друк. арк. 10,08. Тираж 300 пр. Зам. № 0518-03/1.

Видавець та виготовлювач СПД Біла К. О.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3618 від 06.11.09

Надруковано на поліграфічній базі видавця Білої К. О.
Україна, 49000, м. Дніпро, пр. Д. Яворницького, 111, оф. 2
+38 (099) 7805049; +38 (067) 2100256

www.impact.dp.ua
e-mail: impact.dnepr@gmail.com